อนุสรณ์งานฌาปนกิจศพ

นางจริยา สิงหเสนี

ปนสถานกองทัพบก วัดโสมนัสวรวิหาร

จังหวัดพระนคร

๒๘ ธันวาคม ๒๕๑๒

สารบาญ

คำนำ

เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ คุณจริยา สิงหเสนี ข้าพเจ้าและบุตรเห็นสมควรจัดพิมพ์หนังสือที่เป็นประโยชน์เพื่อเป็นอนุสรณ์แจกแก่ท่านผู้มีเกียรติที่กรุณาสละเวลาอันมีค่ามาร่วมพิธีในครั้งนี้ จึงได้ขออนุญาต คุณฉุน ประภาวิวัฒน ขอนำเรื่อง "วันสำคัญทางพุทธศาสนา" ซึ่งท่านได้เป็นผู้เขียนและพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นที่สนใจแก่ผู้ได้อ่าน มาพิมพ์เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการในครั้งนี้ ข้าพจ้าขอขอบคุณ คุณฉุน ประภาวิวัฒน ไว้ ณ ที่นี้เป็นอย่างยิ่ง

คุณจริยา สิงหเสนี ได้ด่วนจากข้าพเจ้าและลูกไปเมื่อวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๗ ในขณะที่บุตรสาวทั้งสองกำลังศึกษาอยู่ในต่างประเทศ ดังนั้นจึงได้บรรจุศพไว้ ณ สุสาน วัดโสมนัสวรวิหาร เพื่อรอโอกาสให้ลูก ๆ ทุกคนได้อยู่พร้อมหน้ากันในขณะที่มีพิธีฌาปนกิจศพ แต่หาโอกาศเช่นนี้ได้ยากเพราะ บุตรสาวทั้งสอง ยังไม่ถึงกำหนดกลับประเทศไทย และบุตรชายสำเร็จโรงเรียนนายร้อยทหารบกปฏิบัติราชการอยู่ในท้องที่กันดาร ด้วยเหตุนี้จึงได้บรรจุศพไว้และทำบุญแผ่ส่วนกุศลให้เป็นประจำเป็นเวลา ๕ ปี ในที่สุดก็ได้กำหนดพิธีนี้ขึ้นและให้ลูก ๆ ทุกคนอยู่พร้อมกันในพิธีนี้

ข้าพเจ้าและบุตรขอขอบพระคุณทุก ๆ ท่านที่กรุณาให้เกียรติมาร่วมในพิธีฌาปนกิจภรรยาข้าพเจ้าในวันนี้ หากมีสิ่งใดขาดตกบกพร่อง ผิดพลาดด้วยประการใด ๆ ก็ดี ขอได้โปรดอภัยให้ด้วย

ในโอกาสนี้ขอบุญกุศลที่ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายได้มาร่วมกันบำเพ็ญในครั้งนี้ จงส่งผลให้ดวงวิญญาณของคุณจริยา สิงหเสนี ประสพแต่ความสงบสุขตามควรแก่คติวิสัยในสัมปรายภพ และขอกุศลบุญจงสนองตอบแก่ทุก ๆ ท่าน โดยทั่วหน้ากัน เทอญ

เจ้าภาพ

ประวัติ

นางจริยา สิงหเสนี เป็นธิดาคนโตของพระแกลง แกล้วกล้า (สหาย สิงหะพันธุ์) นางแกลงแกล้วกล้า (แม้น บุญศิริ) เกิด เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๔๕๗ ณ บ้านสามย่าน ตำบลทางเกวียน อำเภอแกลง จังหวัดระยอง มีพี่น้องร่วมบิดามารดา คือ

๑. แพทย์หญิง ลัดดา สิงหเสนี พ.บ. ศิริราช M.PH. Yale

๒. น.ส. สุคนธา สิงหะพันธุ์ ถึงแก่กรรมขณะศึกษาปีสุดท้ายในคณะพาณิชย์ศาสตร์ และการบัญชี จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๓. นาย ประสิทธิ์ สิงหะพันธุ์ อนุปริญญาพาณิชย์ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๔. ดร. สมศักดิ์ สิงหะพันธุ์ น.บ. DOCTOR EN DERECHO Universidad de Madrid

๕. น.ส. อรุณี สิงหะพันธุ์ ประกาศนียบัตรชั้นสูงทางบัญชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางจริยา สิงหเสนี ได้รับการศึกษาตั้งแต่ชั้นต้นจนจบมัธยม ๘ ในโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัยแล้วก็ไปเป็นครู ที่โรงเรียนดาราวิทยา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นเครือเดียวกับโรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ๑ ปี จึงได้เข้าศึกษาในคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในระหว่างเป็นนักศึกษาได้รับเลือกเป็นผู้แทนนิสิตหญิงจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อสำเร็จการศึกษาก็เข้ารับราชการในกรมศุลกากร จนกระทั่งสมรส กับ พ.อ. ขจร สิงหเสนี มีบุตรและธิดา ๔ คน คือ

๑. น.ส. พรพิมล สิงหเสนี

๒. ร.ต. จิรเดช สิงหเสนี (ร.ร. นายร้อย จ.ป.ร.)

๓. นาง ธนิดา จิระวัชรเดช

๔. นาย เสริมสิงห์ สิงหเสนี

นางจริยา สิงหเสนี เป็นผู้มีนิสัยร่าเริง โอบอ้อมอารี และชอบช่วยเหลือคนทั่วไป แม้เมื่อต้องออกจากงานเพราะต้องติดตามสามีไปอยู่ต่างจังหวัด ดูแลบ้านเลี้ยงบุตรก็ยังได้ใช้วิชาความรู้ให้เป็นประโยชน์ โดยได้ช่วยสอนเด็ก ๆ นักเรียน ทั้งที่ตำบล ซับม่วง อำเภอปากช่องและที่จังหวัดสมุทรสาคร และสอนพิเศษให้แก่ผู้ที่มาขอความช่วยเหลืออยู่เป็นประจำ เป็นผู้มีใจบุญสุนทาน คอยช่วยเหลือผู้ยากจน และตกทุกข์ได้ยากอยู่เสมอตราบจนชีวิตหาไม่

คุณจริยา ได้ล้มป่วยเนื่องด้วยโรคต่อมไทรอยด์เป็นพิษ ภายหลังที่ทำการผ่าตัดแล้วสุขภาพก็ทรุดโทรมเรื่อยมา จนในที่สุดมีมะเร็งแห่งปอดแผ่ขยายขึ้นอีก และได้ถึงแก่กรรมท่ามกลางความอาลัยรักของสามี บุตรธิดาและญาติมิตรทั่วไป

คำนำในการพิมพ์ครั้งนี้

ท่านเจ้าภาพในการฌาปนกิจศพคุณจริยา สิงหเสนี มาติดต่อข้าพเจ้าขออนุญาตพิมพ์ข้อเขียนเรื่อง "วันสำคัญทางพุทธศาสนา" เพื่อแจกเป็นธรรมบรรณาการแก่ผู้ที่กรุณามาประชุมเพลิงให้เกียรติแก่ผู้วายชนม์

ข้าพเจ้าอนุญาตให้พิมพ์ข้อเขียนของข้าพเจ้าด้วยความยินดีและเต็มใจ และทั้งยังรู้สึกอิ่มเอิบใจในการที่มีผู้สนใจในข้อเขียนทางพระพุทธศาสนาเรื่องนี้ของข้าพเจ้าอีกด้วย

ในการพยายามเขียนเรื่องนี้ขึ้นมาก็โดยมุ่งหวังตั้งใจให้เป็นข้อเขียนชักจูงสาธุชนทุกระดับเกิดความเลื่อมใสสนใจในเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา โดยที่เมื่อกล่าวถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ก็ได้พยายามสอดแซกข้อความรู้เบ็ดเตล็ดอันจะเป็นที่สนใจใคร่รู้แก่สาธุชนทั่ว ๆ ไปด้วย อันนับเนื่องอยู่ในเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนา อาทิ หัวใจของพระพุทธศาสนาเราไหว้พระทำไม ปรัชญาอันแฝงเร้นอยู่ในสิ่งที่ใช้บูชาพระ ฯลฯ

ข้าพเจ้าขออนุโมทนาในกุศลบุญราศีที่ท่านเจ้าภาพมีจิตศรัทธาพิมพ์ข้อเขียนเรื่องนี้ขึ้นแจกเป็นธรรมบรรณาการโดยที่จะเป็นพลังอีกกำลังหนึ่งซึ่งช่วยกันเผยแพร่ข้อธรรมะของสมเด็จพระพุทธองค์ให้ขจรขจายไปในหมู่เวไนยสัตว์ อันจะเป็นช่องทางให้พ้นสังสารวัฏ คือ เกิด แก่ เจ็บตาย อันเป็นจุดหมายปลายของพระพุทธศาสนาได้ในที่สุด

อนึ่ง ด้วยแรงกุศลของท่านเจ้าภาพครั้งนี้ ข้าพเจ้าขอถือโอกาสน้อมจิตเพิ่มขึ้นเป็นอีกแรงหนึ่ง ภาวนาขอให้ผู้วายชนม์จงประสบสุขสันติในสัมปรายภพด้วย เทอญ.

นายฉุน ประภาวิวัฒน

แด่ "เหยาะ" เพื่อนรัก

จริยาเพื่อนรัก เคยร่วมกินร่วมนอนกันมาตั้งแต่เด็ก ๆ แต่จริยาเป็นคนเก่ง ไม่ว่าการเรียนหรือการเล่นกีฬาทุกประเภท ถ้าแข่งเดี่ยวจริยาจะต้องนำชัยชนะมาสู่ Orange Gang เสมอ ยิ่งเล่นเป็นทีม เช่น เนตบอลล์ แล้วจริยาจะทำแต้มให้แก่ทีมเราอย่างสูงลิ่ว ทั้งนี้นอกจากจะเล่นเก่งปฏิภาณดีแล้วจริยายังได้เปรียบคู่แข่งในด้านความสูง แข่งเนตบอลล์ครั้งใด จริยาจึงไม่ได้ชู้ทเหมือนใคร ๆ หาก "เหยาะ" ลูกลงในห่วงเท่านั้นก็ลงอย่างง่ายดายเหมือนขับวาง แบดมินตันก็เหมือนกัน จริยาเพียงแต่ "เหยาะ" เท่านั้นก็นำแต้มให้ทีมแล้ว เราเลยเรียกจริยาว่า "เหยาะ"

เหยาะเพื่อนรัก ไม่ว่าเพื่อนจะอยู่แห่งหนตำบลไหน เหยาะจะยังคงอยู่ในความทรงจำของเราตลอดไป เพื่อนประกอบกรรมดี จึงได้ไปสวรรค์เร็ว นอกจากคุณงามความดีของเพื่อนที่เขาระลึกถึงและจะนึกถึงตลอดไปแล้ว เรายังภาวนาขอให้เพื่อนไปสู่สุคติภพ เทอญ

บุญชวน หงสไกร

คุณแม่

เมื่อคุณแม่ถึงแก่กรรมแล้ว ลูก ๆ มักจะได้ยินญาติผู้ใหญ่เพื่อน ๆ คุณแม่ ตลอดจนผู้คุ้นเคย ได้เล่าถึงความมีน้ำใจอันดีของคุณแม่ที่มีต่อญาติพี่น้อง และบุคคลทั่ว ๆ ไป ได้เล่าถึงความสามารถของคุณแม่ในด้านต่าง ๆ ก่อนที่ลูก ๆ จะรู้ความ ก็ยิ่งทำให้ลูก ๆ มีความภาคภูมิใจที่ได้เกิดมาเป็นลูกของคุณแม่ แต่ต้องเสียใจที่ต้องสูญเสียท่านไป

คุณแม่เป็นผู้ที่รักและเห็นความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างมาก ได้รับการศึกษาในขั้นสูงและมีโอกาสที่จะก้าวหน้าในหน้าที่การงาน แต่ท่านก็ยอมสละโอกาสนั้นออกจากงานที่ท่านทำอยู่มาเลี้ยงดูอบรมพวกลูก ๆ ให้ได้รับความอบอุ่นและความสุขสบาย ผลของการเสียสละของท่าน ทำให้ครอบครัวของเราเป็นครอบครัวที่มีความสุขที่สุดครอบครัวหนึ่ง เพราะคุณแม่เป็นคนที่เห็นความสำคัญของการศึกษา ยอมอดออมทุกอย่างเพื่อส่งลูก ๆ เข้าศึกษาในโรงเรียนประจำที่มีชื่อเสียงทุกคน ทั้งได้ส่งธิดาทั้งสอง ไปศึกษาต่อในต่างประเทศ คุณแม่มาด่วนหนีลูก ๆไป ไม่มีลูกคนใดมีโอกาสได้อยู่เห็นใจคุณแม่ในวาระสุดท้ายของท่าน

คุณแม่ได้ทำหน้าที่แม่ที่ดีที่สุดของลูก ลูก ๆไม่มีโอกาสที่จะได้ตอบสนองบุญคุณ คุณแม่ในยามที่ท่านแก่เฒ่า ลูก ๆ ทุกคนเสียใจมาก แต่ก็เชื่อแน่ว่า ด้วยความดีที่คุณแม่ได้ประกอบมาตลอดชีวิตของท่าน ผลบุญจะบันดาลให้คุณแม่ประสบแต่ความสุขในสัมปรายภพอย่างแน่นอน

จากลูก ๆ

ชาตะ ๑๗ มกราคม ๒๔๕๗

มรณะ ๒๑ กันยายน ๒๕๐๗

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

หัวใจของพระพุทธศาสนา

เมื่อพูดถึงเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาแล้ว เราจะต้องเริ่มด้วยการหันไปจดจ้องมองดูองค์พระพุทธรูป ซึ่งมีอยู่เกลื่อนกลาดดาดดื่นทั่วไปทุกหนทุกแห่งตามวัดวาอาราม ตามบ้านช่องของผู้คนพลเมือง และตามร้านขายของเกาซึ่งมีขนาดตั้งแต่องค์กระจ้อยร่อยน้อยนิดไปจนถึงองค์ที่ใหญ่โตมหึมา คือองค์พระประธานตามโบสถ์วิหารการเปรียญและหลวงพ่อโตตามวัดในกรุงเทพฯ และหัวเมืองหลายต่อหลายแห่ง องค์พระพุทธรูปดังว่านี้ ผู้มีศรัทธาพากันสร้างขึ้นด้วยวัสดุและโลหะมากมายหลายอย่างต่าง ๆ กัน เป็นต้นว่าสร้างขึ้นด้วยไม้ ด้วยดินเผา ด้วยตะกั่ว และด้วยทองคำธรรมชาติ และสร้างเป็นมุทระหรือปางต่าง ๆ กัน อาทิ ปางมารวิชัย ปางลีลาปางประทานพร และปางตรัสรู้ และสร้างขึ้นเป็นแบบต่างแตกแปลกกันอีกด้วยคือ แบบทวาราวดี แบบเชียงแสน แบบสุโขทัย แบบลพบุรีและแบบอยุธยา เป็นต้น

"ปัญหามีอยู่ว่าเราไหว้พระกันทำไม ?" ว่ากันตามเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนาแล้วละก็ พุทธศาสนิกที่แท้ที่บริสุทธิ์ผุดผ่องหาได้กระทำการกราบไหว้อภิวาทต่อองค์ประพุทธรูป เพื่อการดลบรรดาลให้ถูกเลขสลากกินแบ่งให้อยู่ยงคงกระพันหรือพันไม่เข้า ยิงไม่ออก แต่อย่างหนึ่ง อย่างใดทำนองนั้นก็หาไม่ ธรรมกามิกะผู้ผุดผ่องสุดสะอาดกราบเคารพนอบน้อมองค์พระพุทธรูปกันก็เพื่อทำจิตเป็นสมาธิให้ได้มาซึ่งการดลบรรดาลจิต ประจักษ์ตระหนักถึงปรมัตถ์สัจจธรรมซึ่งพระพุทธองค์ทรงประสบพบขึ้นแล้วทรงมีพระเมตตาปรานีเปิดเผยถึงทางที่เข้าสู่บรรลุถึงสัจจธรรมความจริงมรรคานั้น ทั้งนี้โดยตั้งพระทัยหมายมั่นที่จะโปรดบรรดาเวไนยสัตว์ให้ล่วงรู้และจรดจดเดินเข้าถึงทางที่จะทำให้รอดปลอดทุกข์ดังว่านั้น

ปรมัตถ์สัจจธรรมที่ยิ่งใหญ่ยอดเยี่ยมนี้ คือ **อนามภาวะ** ซึ่งหาได้เป็นอนิจจังดังอื่นใดทั้งหลายทั้งสิ้นไม่ ชีวิตต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปหรือเรือนร่างอย่างใด อันนับรวมถึงชีวิตของบรรดามนุษย์ทั้งหลายทั้งปวงด้วย ย่อมเป็นการแสดงออกบอกให้รู้หรือนัยหนึ่งเป็นการสาธิตแห่งปรมัตถ์สัจจธรรมดังว่านี้ ว่ากันที่สัตย์ที่จริงแล้ว **จุดหมายปลายทางที่แท้จริงของพระพุทธศาสนานั้น ก็คือ ความหลุดพ้น หรือภาวะพ้นจากสังสารวัฏ คือปลอดรอดจากการเวียนว่ายตายเกิดซึ่งหมายความง่าย ๆ ว่าไม่มีการที่จะต้องถือกำเนิดเกิดขึ้นใหม่อีกต่อไป**

คริสตศาสนิกชน ยึดถึงคติโดยมีความหวังตั้งใจให้พระผู้เป็นเจ้าชูช่วยส่วนพุทธาศสนิกชนนั้นเล่ามีคติที่แตกต่างห่างออกไป คือการประกอบกรรมทำดีทั้งกาย วาจา และใจ เพื่อได้บรรลุถึงซึ่งความหลุดพ้นด้วยตนเอง สมเด็จพระ

พุทธองค์ได้แต่ทรงเป็นผู้ชี้หนทางให้ผู้เลื่อมใสทำการจรดจดเดินด้วยตัวของตัวในการบรรลุถึงซึ่งมรรคาดังว่านั้น อีกอย่างหนึ่ง คริสตศาสนิกชนประกอบกรรมทำดีก็เพื่อมุ่งมั่นที่จะได้มีชีวิตอมรรตยะอยู่ใน สรวงสวรรค์กับพระผู้เป็นเจ้าหลังจากที่ได้มลายตายลงไปแล้ว ส่วนพุทธศาสนิกชนนั้นเล่าเพียรพยายามหาทางหามรรคาอันจะนำไปสู่ความสามารถที่จะบั่นขจัดกรรมเสียได้เพื่อบรรลุถึงภาวะที่เรียกว่านิพพาน นิพพานคือปรมัตถ์สัจจธรรมอันมีลักษณะเด็ดขาด แน่นิ่ง และเป็นเอกภาพไม่มีการประกอบเป็นขันธ์ ไม่มีกาล ไม่มีเวลา ไม่มีการที่จะต้องเขยิบกระเถิบก้าวอีกต่อไป พูดง่าย ๆ ก็คือ ภาวะที่อยู่เหนืออยู่พ้นวัฏสงสารหรือนัยหนึ่งพ้นการเวียนตายเวียนเกิด นิพพานนั้นคนเราอาจบรรลุถึงได้ในชีวิตปัจจุบันทุกวันนี้ของตน หรือไม่ก็ก่อนตายมลายชีพ หรือไม่ก็ในชาติหน้าภพหน้าสุดแต่ผลกรรมทำดีและบารมีที่สร้างสมอบรมขึ้นไว้ของตน ทั้งในชาติก่อนและชาตินี้

ในการบรรยายอธิบายถึงเนื้อหาสาระของพุทธศาสตร์ขอให้เราจงหันกลับไปจดจ้องมองดูที่องค์พระพุทธรูปกันอีกสักครั้งหนึ่งเถิด

ลองพินิจพิจารณาดูให้ถ่องแท้ทั่วถ้วน ท่านจะเห็นว่าอันบรรดาพระพุทธรูปนั้นหาได้มีลักษณะเป็นพระบรมพุทธฉายาสาทิสลักษณ์ (รูปเหมือน) ของพระพุทธองค์แต่อย่างใดไม่ ตั้งใจจะให้หมายอธิบายถึงภาพแห่งธรรมะของพระองค์ท่านมากกว่า และศิลปินต้องการสร้างภาพฉายอธิบายธรรมะดังว่านี้เป็นรูปกายของมนุษย์ ทั้งนี้ก็เพื่อให้สมกลมกลืนกับเนื้อหาสาระของพระพุทธศาสนานั่นเอง ศิลปินตั้งใจหมายมั่นจะให้เป็นสัญญลักษณ์บ่งบอกออกให้เห็นถึงนามธรรม อันมีชื่อว่า **"ไตรลักษณ์"** หรือลักษณะ ๓ ประการของชีวิต คือ **อนิจจัง ทุกขัง** และ **อนัตตา** อันเป็นกฎธรรมดาธรรมชาติของโลกมนุษย์ที่เห็น ๆ กันอยู่ทุกเมื่อเชื่อวัน

ลักษณะอย่างหนึ่งของชีวิตนั้นก็คือ "ใด ๆ ในโลกล้วนอนิจจัง" ไม่มีอันใดหรอกที่จะถาวรอยู่ยงคงทน จะต้องเปลี่ยนแปลงแปรผันอยู่เสมอ ดูแต่บรรดาดอกไม้ที่สวยตระการละลานตาซิ วันนี้เห็นอยู่หลัด ๆ ว่าผ่องผุดสุดสะอาดและงดงามอร่ามตา พอพรุ่งนี้เข้าเท่านั้นก็จะอับเฉาโรยราเหี่ยวแห้งและเน่าเปื่อยไปแม้กระทั่งจนภูเขาหินผาซึ่งนับว่าแข็งแกร่งซึ่งไม่น่าจะทรุดโทรมหรือเสื่อมสลายลงไปได้ ก็ยังมีวันเวลาที่จะสึกหรอเปลี่ยนแปลงรูปทรงลงไปได้เพราะสายฟ้าฟาดหรือไม่ก็ฝนกราดสาดเทหรือถูกน้ำเซาะ **ลักษณะอย่างที่ ๒ ของชีวิตนั้นก็คือ โลกนี้เป็นทุกข์** การเกิดเป็นทุกข์ เพราะว่าเมื่อเกิดมาแล้ว มนุษย์จะต้องผจญเผชิญกับความไม่สมหวังดังใจต่าง ๆ นานา ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง ยุงกัดก็เป็นทุกข์การเจ็บไข้ได้พยาธิเป็นทุกข์ ชราภาพเป็นทุกข์ และความตายเป็นทุกข์ อย่าว่าแต่อะไรเลย ขอให้พิจารณาดูบรรดาดอกไม้ที่หน้าแท่นบูชาพระก็แล้วกัน เห็นสดสวยระรวยรื่นอยู่เวลานี้พอพรุ่งนี้หรือมะรืนนี้ ดอกไม้เหล่านี้ก็จะอับเฉาโรยราแล้วเหี่ยวแห้งหรือไม่ก็เน่าเปื่อยไปในที่สุด นี้แหละที่เรียกว่าความตายเป็นทุกข์ **และเมื่อสิ่งใดเป็นทุกข์หรือนำมาซึ่งความทุกข์สิ่งนั้นมีลักษณะเป็นอนัตตา ก็คือลักษณะที่ ๓ ของชีวิตนั่นเอง อนัตตาคือภาวะ ไม่มีตัวไม่มีตน** ไม่ใช่เรา ใช่เขา ไม่ใช่วิญญาณ ไม่ใช่ชีวิต ไม่ใช่อัตตา ไม่ใช่เกิดขึ้นเป็นขึ้นด้วยส่วนประกอบ ซึ่งฝรั่งเรียกว่า Compounded ดังที่คนเราประกอบขึ้นด้วยขันธ์ ๕ เป็นอาทิคือ (๑) รูปกาย (๒) ความรู้สึกอันเกิดจากหู จมูก ตา ลิ้น กาย ใจ (๓) ความรู้จักสังเกตสังกา (๔) ความรู้จักแยกแยะว่าอย่างนี้ผิดกว่าอย่างนั้น และ (๕) ความมีสติ

๑. อนิจจัง ซึ่งหมายความว่า ความไม่เที่ยงแท้แน่นอน ความไม่คงทนถาวรของสิ่งทั้งหลายนั้น ภาวะดังว่านี้ไม่เพียงแต่จะเกิดขึ้นเป็นขึ้นแก่บรรดาสรรพสัตว์ หรือสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายเท่านั้นไม่ ยังขยายขอบข่ายไปครอบคลุมถึงทุกสิ่งทุกอย่างในสากลจักรวาลนี้อีกด้วย ไม่ว่าอะไรที่มีรูปจะอยู่ยงคงทนเป็นอมรรตัยก็หาไม่ ไม่ช้าไม่นานหรอกรูปนั้นก็จะเสื่อมไป หรือไม่ก็สลาย หรือถูกทำลาย หรือแตกแยกไป ยังให้เกิดสิ่งที่นำมาซึ่งรูปใหม่ขึ้น กฎดังว่านี้ดำเนินเดินไปโดยไม่มีรั้วรอบขอบเขต คือนับตั้งแต่อณูในละอองฝุ่นที่ละเอียดที่ที่สุดที่ตาคนจะมองเห็นได้ ไปจนถึงดาวดวงที่ใหญ่ที่สุดในจักรวาล

๒. ทุกขัง หรือสภาพแห่งทุกข์ซึ่งได้แก่ความรู้สึกลำบากและความรู้สึกเจ็บปวด และความไม่สมหวังดังใจจงนั้นมีบ่อย ๆ ที่มนุษย์เองมองไม่ค่อยเห็นหรือไม่ตระหนักประจักษ์ถึง หรือไม่ก็เพิกเฉยไม่เอาใจใส่สนใจและมองข้ามไปเสีย สภาพแห่งทุกข์นั้นมีอยู่เป็นสากล ซึ่งบรรยายอธิบายได้ว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายทั้งปวงรวมถึงมวลมนุษย์และสัตว์ด้วยจะต้องผจญเผชิญกับสิ่งอันไม่แช่มชื่นรื่นรมย์ใจ แห่งความเจ็บปวดและทนทุกข์ทรมานอยู่เสมอเป็นปกติ ไม่มีการยกเว้นแต่อย่างหนึ่งอย่างใด การเกิด ชราภาพ ความตาย ความหิว ความกระหายความรู้สึกร้อน ความรู้สึกเย็น การทำงานไม่เป็นปกติของร่างกาย พยาธิ โรคภัยไข้เจ็บ อุบัทอันตราย ฯ ล ฯ ทั้งหลายทั้งสิ้นดังว่ามานี้เป็นอาทิ คือ ทุกข์ และที่มาแห่งทุกข์นั้นก็คือ ตัณหาคือความปรารถนา ความดิ้นรน ความอยาก ความเสน่หาอาเวค หรือความสะเทือนใจ เป็นปัจจัย คนเราจะสามารถขจัดเหตุแห่งความทุกข์เสียได้ก็ด้วยการรู้จักหักห้ามและควบคุมตนเอง และด้วยการฝึกอบรมกายและจิต อันได้แก่มรรคอันมีองค์ ๘ นั่นเอง

และทัศนคติอันประหลาดดังว่านี้ ย่อมจะเข้าใจได้ยากโดยที่แสดงออกบอกถึงความไม่ประสมกลมกลืนออกมาอยู่บ่อย ๆ เพราะว่าน่าแปลกเสียจริง ๆ ทีเดียวที่ผู้ที่ต้องผจญทนทุนข์มากและอย่างหนักหน่วงนั้นมักจะไม่ใช่ผู้ที่เพียรพยายามเสาะแสวงการหลบลี้หนีเสียจากทุกข์ ดังนั้นเราจึงจะต้องเพ่งพินิจพิจารณากันถึงจิตใจของมนุษย์ซึ่งคอยโน้มน้าวชักจูงให้ลืมเลือนประสบการณ์หรืออะไร ๆ อันไม่รื่นรมย์ใจของตนอยู่เสมอ

อนึ่ง มีผู้วางทฤษฎีแห่งความทุกข์ในโลกนี้ว่ามาจากสาเหตุใหญ่ ๆ ๓ ประการคือ

๑. *การที่มนุษย์ขัดแย้งหรือทำตนไม่กลมกลืนกับธรรมชาติ*

๒. *การที่มนุษย์ขัดแย้งกับเพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง*

๓. *การที่มนุษย์ขัดแย้งกับตนเอง*

แล้วทุกข์ที่มนุษย์ได้รับหรือประสบพบเห็นส่วนใหญ่นั้นก็คือ ทุกข์ที่เกิดมาจากอมนุษยธรรมของมนุษย์ที่แสดงต่อเพื่อนมนุษย์ของตนนั่นเอง

ขอให้เราจงลองพินิจพิศดูไปที่ดอกไม้หน้าแท่นบูชาพระกันอีกครั้งหนึ่ง บรรดาดอกไม้เป็นปัจจัยให้เราระลึกนึกถึงเรื่อง อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีความหมายอธิบายถึงความไม่จีรังยั่งยืนของรูปแห่งธรรมชาติ โดยที่มวลผกาเบ่งบานดอกออกอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะต้องอับเฉาโรยราและย่อยยับลง บรรดาบุปผาผกาชาตินั้นมีรูปทรง มีความงามผิดแผกแตกต่างกันด้วยกลิ่น ทรงกลีบ และรูปดอก แต่ในชีวิตของบรรดาดอกไม้แต่ละดอกนั้น ก็มีมรณะควบคู่อยู่ด้วยจริงอยู่ ดอกไม้นั้นงอกงามและเติบโต แต่ก็มีความเสื่อมสลายย่อยยับเคียงคู่อยู่อย่างไม่มีการเบือนบิดผิดผัน แม้ว่าความงามของดอกไม้นั้น

ใช่ว่าจะคงทนอยู่ได้นานเมื่อไรมี ไม่ช้าไม่นานก็จะต้องถึงซึ่งกาลอวสานของมัน ดังนี้ดอกไม้จึงเป็นสัญญลักษณ์เสมอเหมือนกับทุกข์อันมีอยู่ในสังสารวัฏ เป็นภาวะอนิจจัง และเป็นความหม่นหมองของสิ่งทั้งหลาย เพราะมีความตายควบคู่อยู่เป็นสรณะ

ทฤษฎีมีอยู่ว่า อะไรที่เป็นอนิจจัง สิ่งนั้นเป็นที่มาแห่งความทุกข์ และสิ่งใดที่ทำให้เกิดทุกข์ สิ่งนั้นก็เป็นอนัตตา โดยที่ได้อธิบายให้ทราบถึงไตรลักษณ์ ๒ หลักแล้วคือ อนิจจัง และทุกขัง คือความไม่จีรังยั่งยืนและความแตกดับยับย่อยของมวลดอกไม้ จึงยังเหลือแต่หลักที่ ๓ คือ **อนัตตา** เท่านั้นที่จะต้องชี้ให้เห็น ดอกไม้แต่ละดอกนั้นเป็นอนัตตาก็โดยที่ไม่มีตัวตน ซึ่งเมื่อแยกธาตุออกไปแล้วก็จะประกอบด้วยรูป ธาตุไนโตรเจ็น ฟอสฟอรัส คาร์โบไฮเดรท และโปรตีน

อนัตตานั้น มีอยู่และเกิดกับอะไรทั้งหลายในโลกนี้แต่เรามักจะเกี่ยวข้องกับอนัตตาโดยส่วนใหญ่เฉพาะที่เกี่ยวพันกับสิ่งที่มีชีวิตเท่านั้น ไม่ว่าอะไรทั้งหลายทั้งสิ้นที่มีชีวิตนั้นหามีวิญญาณหรือตัวตนหรืออัตตาไม่ และทั้งยังไม่มีตัวตนหรือบุคคลิกภาพที่ถาวรมรรตยะอีกด้วย

กฎแห่งความแปรผันเปลี่ยนแปลงมีอยู่แก่สิ่งทั้งหลายในโลกนี้อย่างเท่าเทียมกัน ไม่มีอะไรในปัจเจกบุคคลซึ่งจะนับได้ว่าเป็นอมรรตยะโดยไม่มีการแปรผันเปลี่ยนแปร มีอยู่แต่ "**อนามภาวะ**" หรือสัจจธรรมอันติมะเท่านั้นที่อยู่เหนืออยู่พ้นการแปรผันเปลี่ยนแปลงอันบรรดาสิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นในรูปใดแบบใดรวมทั้งมนุษย์ด้วย คือการสำแดงออกหรือการทำให้ประจักษ์ของ**สัจจธรรม** ดังกล่าว

สากลจักรวาลคือการบรรยายอธิบายถึงกฎ ผลทุกอย่างย่อมต้องมาจากเหตุ บุคคลิกลักษณะของมนุษย์แต่ละคนคือผลรวบยอดของการกระทำทางร่างกายและทางจิตใจแต่ปางก่อนของมนุษย์ผู้นั้น และภาวะดังว่านี้นั้นคือ กฎแห่งกรรมกรรมนั้นควบคุมชีวิตหรือการเกิดทั้งหลาย มนุษย์คือผู้สร้างคนเดียวเดี่ยวโดดของเขาเอง สร้างปฏิกิริยาต่อสถานการณ์ดังว่านั้น สร้างการณ์ภายหน้าอนาคต และสร้างชะตากรรมของตนเอง ด้วยการคิดชอบและการกระทำชอบเท่านั้นที่มนุษย์จะสามารถค่อย ๆ ทำให้สภาพภายในจิตของตนให้ผ่องผุดสุดสะอาด และด้วยสัจจการแห่งตนหรือการหยั่งรู้หยั่งเห็นของตนเองเท่านั้นจะสามารถทำให้มนุษย์ผู้นั้นบรรลุถึงซึ่งการรอดปลอดจากการเกิดใหม่ แต่กรรมวิธีที่จะนำไปให้ได้บรรลุถึงภาวะดังว่านั้น จะต้องเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งอาจต้องรวมถึงการเกิดในชาติหน้าของมนุษย์ผู้นั้นด้วยก็ได้

องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงค้นพบประสบว่า หามีวิญญาณหรืออัตตาไม่ กรรมของมนุษย์อย่างเดียวเท่านั้นที่ยังคงเหลือดำรงคงอยู่หลังจากที่มนุษย์ได้ตายสลายชีพลงไปแล้ว **ปัญหามีว่า กรรมคืออะไร ?** กรรมคือแรง (Force) หรือพลังงาน (Energy) ที่ขีดกำหนดชะตาหรือความเป็นไปในชีวิตชาตินี้ของคนเราทั้งและยังจะสร้างภาวะหรือความเป็นไปในภพหน้า หรือชีวิตในชาติหน้าของคนเราอีกด้วย เมื่อคนเราตายมลายชีพลงไปแล้ว ผู้นั้นหมดลมหายใจ ส่วนศพนั้นเล่าถ้าไม่นำเอาไปเผา ก็จะผุพังเน่าเปื่อยลงไปเป็นธรรมดาส่วนที่เหลืออยู่ไม่เสื่อมสลายสูญหายไปด้วยกับรูปกายของคนนั้น ก็คือกรรมเท่านั้น หาใช่อย่างอื่นอย่างใดไม่หรอกเพราะกรรมเป็นแรงหรือพลังงานดังได้กล่าวมาแล้ว พลังงานดังว่านี้ เป็นสิ่งที่พูดยากเห็นยาก ที่พอจะยกให้เห็นได้ง่าย ๆ อย่างหนึ่งนั้นก็คือ

เวลาที่เราใช้กระจกเงาส่องแดด แล้วฉายตรงไปที่แผ่นกระดาษ ไม่ช้าไม่นานกระดาษแผ่นนั้นก็จะไหม้ขึ้น การที่กระดาษไหม้นั้นก็เพราะพลังงานจากดวงอาทิตย์นั่นเอง หรือไม่ก็พลังงานทำให้เกิดแสงสว่างขึ้นในหลอดไฟฟ้า ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่พูดยากเข้าใจยากอย่างเดียวกัน

กรรมดังว่ามานี้แหละ จะเชื่อมโยงชีวิตภพนี้กับชีวิตภายหน้าหรือภพหน้ากรรมนี้แหละที่กระทำให้มีการเกิดใหม่และก็จะเข้าเกณฑ์ตามที่กล่าวมาแล้วว่าถ้าประกอบกรรมทำดีไว้ในชาตินี้ เราก็จะไปเกิดดีมีความสุขในชาติหน้าหรือในภพหน้า คือได้ประสบพบแต่สิ่งดีที่รื่นรมย์ใจไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน แต่ถ้าประกอบกรรมทำชั่ว ก็จะพบแต่สิ่งอันไม่พึงใจและเต็มไปด้วยทุกข์โทมนัส

กรรมนี่แหละ เป็นสิ่งเดียวเท่านั้น ที่ทำให้มนุษย์ต้องถือกำเนิดเกิดใหม่ ถ้าปราศจากกรรมแล้วก็ไม่มีการเกิดอีก **จุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนาคือ ไม่มีการต้องถือกำเนิดเกิดขึ้นมาอีก** ภาวะดังว่านี้แหละที่เรียกกันว่าความหลุดพ้นหรือนิพพานละ แล้วก็จะทำอย่างไรเล่าจึงจะประสบพบความหลุดพ้นดังว่านี้ ? ก็คือการขจัดปัดกรรมให้หมดให้สิ้นไป หรือการรอดปลอดจากกรรมนั่นเอง

และภาวะที่รอดปลอดจากกรรมนี้เอง เรียกว่า นิพพาน อะไรทั้งหลายทั้งสิ้น เมื่อมีการเกิดก็ย่อมมีการตายมลายลงไปและอะไรที่ยังเป็นอนันตะ หรือยังไม่รู้จบสิ้น หรือยังคงต้องมีขอบมีเขตอยู่ สิ่งนั้นจะต้องมีภาวะแปรผันและเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ แล้วก็มีอยู่สิ่งเดียวเท่านั้นที่มีภาวะเป็นอมรรตัยและเป็นอนันตะคือการรู้จบรู้สิ้น และไม่มีการแปรผันเปลี่ยนแปลง คือภาวะไม่มีการเกิดใหม่และเป็นเอกภาพ โดยไม่มีการประกอบหรือประสมขึ้น สิ่งนั้นก็คือนิพพานนั่นเอง แต่อย่างไรก็ตาม สมเด็จองค์พระตถาคตทรงดำรัสตรัสถึงเรื่องนิพพานนี้น้อยมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า นิพพานนั้นหาได้อยู่ภายในขอบเขตของที่ว่างและ

เวลาไม่ นิพพานไม่เชื่อมโยงเกี่ยวพันอย่างเด็ดขาดกับอะไรที่คนเราเคยคุ้นเคยรู้จัก ดังนั้นนิพพานจึงหาเป็นสิ่งซึ่งสามารถพูดได้อธิบายถูก และหาเป็นสิ่งที่จิตของมนุษย์ตามธรรมดาสามัญ จะหยั่งรู้หยั่งเข้าใจถึงได้ไม่ คนเราจะหยั่งรู้และตระหนักประจักษ์ได้ก็เพียงอย่างเดียวเท่านั้น คือประสบการณ์หรือการปฏิบัติโดยตรงดังว่านั้นอยู่เหนืออยู่พ้นความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ปุถุชนตามธรรมดาสามัญ และถ้าเมื่อใดเวลาใดที่คนเราหยั่งรู้หยั่งเห็นได้แล้วละก็เมื่อนั้นเองคน ๆ นั้นก็จะถึงซึ่งภาวะรอดปลอดจากทุกข์และเมื่อใดที่คนเราบรรลุนิพพาน เมื่อนั้นเอง อัตตาหรือความยึดว่าเป็นตัวเป็นตนเป็นเราเป็นเขา ก็จะมลายสลายลงไป ทั้งนี้ก็เพราะว่า คนเราจะบรรลุนิพพานได้ก็ต่อเมื่อได้มีการกำจัดความยึดว่าเป็นตัวเป็นตนและมีการกำจัดความโลภ ความโกรธ และความหลงลงได้หมดแล้ว แต่จะอย่างไรก็ตาม เมื่อคนเราบรรลุนิพพานแล้วนั้น เราจะต้องไม่นิ่งนอนหรือปล่อยปละละเลย แต่จะต้องบากบั่นอย่างขยันขันแข็งถือปฏิบัติต่อไปดังเดิม ตราบเท่าที่เรายังมีชีวิตอยู่ นี้แหละคือการชูช่วยอุปถัมภ์ทางพระศาสนาละ ซึ่งก่อเกิดขึ้นมาได้ด้วยการฝึกฝนจิตและการมีบุคคลิกลักษณะที่พร้อมมูลไม่บกพร่องย่อหย่อนแต่อย่างใด และโดยที่นิพพานเป็นสิ่งที่ไม่สมารถที่จะตระหนักประจักษ์ได้หรือเข้าใจได้ นอกจากจะต้องมีประสบการณ์โดยตรงด้วยตนของตนเอง คนเราจึงไม่ควรที่จะกระตือรือร้นมุ่งมั่นแสวงหานิพพานอย่างเตลิดกระเจิดกระเจิงแต่หากควรที่จะบากบั่นอย่างมั่นคงในการที่จะกำจัดบั่ดเบ่าความยึดมั่นถือมั่นในการมีตัวมีตนให้พ้นไปจากบุคคลิกลักษณะของตนเองจะดีกว่า เราควรที่จะต้องปฏิบัติดังที่ว่านี้อย่างเดียว โดยไม่ต้องคำนึงถึงว่าจะบรรลุนิพพานหรือไม่ ถ้าคนเราทำได้ดังนี้ ย่อมจะเป็นสิ่งประเสริฐเลิศยิ่ง และมีช่องโอกาสที่จะเข้าบรรลุถึงนิพพานได้ดีกว่า

มรรคาที่สมเด็จพระพุทธองค์ทรงจรดจดดำเนินนั้น คือการประพฤติดีประพฤติชอบ หรือการสมาทานศีลกินเพลเพราะว่า ด้วยการสมาทานศีลดังว่านี้เอง คนเราจะไม่มีการประกอบกรรมทำชั่ว แล้วคน ๆ นั้นจะไม่มีการกล้ำระคนปนเปกับอกุศลกรรมเป็นอันขาด แต่ถ้าผู้ใดมีชีวิตอีลุ่ยฉุยแฉกไม่มีการระงับยับยั้งและควบคุมจิต ปล่อยตัวให้ครอบงำด้วยตัณหา ความโลภโมโทสัน และความระเริงบรรเทิง สุขทางโลกีย์ แล้วละก็ ผู้นั้นก็จะต้องก่ออกุศลกรรมขึ้นโดยไม่ต้องสงสัยอย่างใดเลย

ย่อมมีการต่างแตกแปลกกันในกรรมวิธีแห่งการชูช่วยให้มนุษย์บรรลุถึงสิ่งที่มนุษย์ประสงค์ปรารถนาตามที่ตระหนักประจักษ์กันในคริสตศาสนาและตามที่อธิบายบรรยายไว้ในศาสนาพุทธ การชูช่วยในคติทางคริสตศาสนานั้นเกิดขึ้นจากความเมตตาปรานีของพระผู้เป็นเจ้า ซึ่งพระองค์ประทานแก่ผู้เลื่อมใสในพระองค์ซึ่งสำนึกระลึกบาปของตนที่ได้ประกอบกรรมทำลงไว้ ส่วนคติทางพระพุทธศาสนานั้นเล่า **การหลุดพ้นจะต้องได้มาจากปัจจัยเดียว คือการจรดจดเดินไปบนมรรคาแห่งศีล สมาธิ และปัญญา** การเจริญสมาทานศีลในทางพุทธศาสนา นับว่าย่อมมีความสำคัญและจำเป็นอยู่มาก อาจจะเป็นศีล ๕ หรือศีล ๘ ก็ได้ แต่อย่างน้อยก็ควรจะต้องเป็นศีล ๕ เพราะจะทำให้มีการควบคุมกาย วาจา และใจในการปฏิบัติภารกิจประจำวัน เช่นเดียวกับคริสตศาสนิกชนผู้เคร่งครัดยึดศีล ๑๐ คือ Ten Gommandments ไว้เป็นธรรมประจำใจ การเพ่งจิตเป็นสมาธิ คือการฝึกจิตด้วยวิธีการอันมีระบบอันได้แก่สมถะหรือวิปัสนากรรมฐาน เพื่อที่จะปัดเป่าหรือคลี่คลายความสับสนอลเวง หรือการเงื่องหงอยเฉื่อยชาในใจให้หมดไป จิตใจจะได้เกิดความสงบและผ่องแผ้ว แล้วก็ขณะระยะใดที่จิตของมนุษย์ถูกฝึกให้เข้าถึงภาวะดังว่านี้ได้แล้ว ผู้นั้นก็จะสามารถหยั่งเห็นได้โดยตรงถึงเหตุแห่งทุกข์และวิถีทางที่จะ

รอดปลอดจากทุกข์ เมื่อพุทธมามกะผู้ใดหยั่งเห็น ๒ ดังกล่าวมานี้ได้แล้ว ก็หมายความว่าผู้นั้นได้มาซึ่งปัญญาขึ้นแล้วซึ่งปัญญานั้นเป็นลักษณะที่ ๓ ของหลักสัมมาทิฏฐิแห่ง ศีล สมาธิ และปัญญานั่นเอง ซึ่งถือว่าเป็นสัปบุรุษธรรม และในกระบวนพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระพุทธองค์ หนังสือที่ฝรั่งเขียนหลายเล่มได้ยกย่องเทอดทูลว่า **สิ่งอันยิ่งใหญ่ที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเมตตาประทานให้แก่โลกนั้น ก็คือ ระบบการเพ่งจิตเป็นสมาธิหรือสมถะหรือวิปัสนากรรมฐานนี่เอง** ซึ่งนับได้ว่าเป็นจิตวิทยาขั้นสูงยอดเยี่ยมทีเดียว

อนึ่ง ย่อมมีความแตกต่างกันระหว่างจุดหมายปลายทางของคริสตศาสนาและจุดหมายปลายทางของพุทธศาสนา คริสตศาสนานิกชนมุ่งมั่นที่จะได้มีชีวิตอมรรตยะในสรวงสวรรค์กับพระผู้เป็นเจ้าเมื่อตายมลายชีพลงไปแล้ว ส่วนพุทธศาสนิกชนนั้นเล่า บากบั่นเพียรพยายามที่จะทำการกำจัดประหัตทุกข์เพื่อที่จะได้บรรลุถึงภาวะอันมีนามว่า "นิพพาน"

ในการกล่าวสรุปข้อความตามที่อภิปรายอธิบายให้เห็นให้เข้าใจมาแล้ว ขอให้เราจงย้อนไปจดจ้องมองดูที่องค์พระพุทธรูปกันอีกครั้งหนึ่งเถิด การพินิจพิจารณาดูองค์พระพุทธรูป เราจะตระหนักประจักษ์กันถึงไตรลักษณะ ๓ ประการของชีวิต ซึ่งสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสบพบขึ้นในการทรงเพ่งจิตเป็นสมาธิของพระองค์ท่าน และลักษณะ ๓ ประการของชีวิตนั้นหาใช่อะไรอื่นไม่ คือ อนิจจัง ทุกขังและอนัตตา นั่นเอง

ลักษณะ ๓ ประการของชีวิตนั้น อธิบายได้ง่าย ๆ ดังนี้คือ

๑. **อนิจจัง** นั้นหมายความว่า สิ่งทั้งหลาย ภาวะทั้งหลาย และการสรรสร้างทั้งหลาย ย่อมมีสภาพเปลี่ยนแปลงแปรผันอยู่เสมอโดยไม่ขาดสาย

"ใด ๆ ในโลกล้วนอนิจจัง,, จะต้องเปลี่ยนแปรงแปรผันไปอยู่เสมอ สิ่งทั้งหลายไม่ว่าจะเป็นคน หรือสังคม หรือสภาพจิต จะต้องมีการเกิด การเติบโต การเสื่อมสลายทรุดโทรมและความตาย เป็นสิ่งที่จะพึงหลีกเลี่ยงเสียมิได้ แล้วก็ตรงนี้เองที่ตอบปัญหารหัสหรือความซ่อนเร้นลี้ลับของการสรรสร้าง รูปใหม่เกิดขึ้นมาหรืออุบัติขึ้นมาจากรูปเก่า แล้วภาวะใหม่ก็จะต้องเป็นไปตามผลของภาวะที่เกิดที่มีมาแล้ว

๒. **ทุกขัง** หมายถึงความไม่รื่นรมย์ใจทั้งหลายทั้งปวง อาทิ ความวิตกกังวล ความขยาดหวาดกลัว ความโทมนัส ความไม่สมถวิลดังจินต์จง ความไม่ราบรื่นชื่นใจ ฯลฯ ขณะระยะที่จิตใจใฝ่ฝันละเมอเพ้อพกถึงแต่ความสุข ความสำราญตระการใจ หรือถูกจูงจมูกด้วยโลภ โกรธ และหลงไหลเลอะเทอะว่ามีตัวมีตนย่อมเป็นการเปิดช่องให้ได้รับทุกข์ เราประสบพบกันในพระพุทธ-ศาสนาว่า บรรดาผู้ที่ประสบพบความสุขนั้น ส่วนใหญ่คือผู้ที่หาได้วิตกหมกหมุ่นแสวงหาความสุขอย่างเคร่งเครียดแต่อย่างไรไม่ พระพุทธศาสนาไม่มีการลงโทษทัณฑ์ หรือปูนบำเหน็จรางวัลแก่ผู้ใดคนเราจะสุขหรือจะทุกข์มากน้อยแค่ไหน ก็สุดแต่การที่ตนคิดตนทำของตนเองนั่นเองเท่านั้น

๓. **อนัตตา** ซึ่งแปลตรง ๆ ว่า หามีอัตตา หรือตัวตน หรือวิญญาณอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ มีอยู่แต่กรรมเท่านั้น ที่มีสภาพดำรงคงอยู่หลังจากที่คนเราได้ตายมลายชีพลงไปแล้ว กรรมเป็นสาเหตุทำให้ถือกำเนิดเกิดขึ้นใหม่ และโดยที่โลกนี้หนาแน่นเนืองนองอยู่ด้วยทุกข์ หรือความไม่สมหวังจินต์จง เราจึงจำจะต้องกำจัดปัดกรรมให้ดับให้สิ้นไปเสีย ด้วยการขจัดประหัตโลภ โกรธและหลงทางการยึดเอาสัมมาทิฏฐิ คือ ศีล สมาธิ และปัญญาเป็นสรณะทั้งนี้ทั้งนั้นก็

ได้แก่ว่า เราจะต้องถือศีล ทำจิตเป็นสมาธิ คือการเจริญสมถะ หรือวิปัสนากรรมฐาน แล้วปัญญาจะกำเนิดขึ้นแก่เรา โดยทำให้เราหยั่งเห็นหยั่งรู้ถึง อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตาโดยจะได้จรดจดเดินดำเนินบนมรรคาได้ถูกต้อง เพื่อบรรลุถึงซึ่งความรอดปลอดจากทุกข์ และความหลุดพ้นในที่สุด

พุทธศาสนานิกชนที่ผ่องใสใจบริสุทธิ์ จะกราบไหว้ถวายอภิวาทองค์พระพุทธรูปกัน ไม่ใช่เพื่อขอโน่นขอนี่ ไม่ใช่เพื่อได้โน่นได้นี่ เพื่อความใหญ่โตโอฬารของตน แต่เพื่อขอความดลจิต ให้ได้ประสบพบมรรคาดังที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาทรงค้นพบประสบขึ้น เพื่อตนจะได้จรดจดเดินด้วยตนเองต่อไปให้ถึงที่หมายปลายทางเท่านั้น

เมื่อเราเห็นผู้คนทำการเคารพนบนอบธงกัน อย่าหาว่าผู้จนชนเหล่านั้นกระทำการอันปราศจากความหมายเลย เขาได้กระทำการยืนยันสนับสนุนหลักการที่ให้ประกันอิสระเสรีแก่ผู้คนพลเมืองนั่นเอง ฉนั้น การที่ชาวพุทธกราบไหว้ถวายอภิวาทบูชาพระพุทธรูป ก็ด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวกันคือหาใช่บํจเจกบุคคลไม่หรอกที่เขาเคารพสักการะ ที่ถูกนั้นเขากราบไหว้ ถวายอภิวาทภาวะที่พระพุทธองค์ทรงชี้ทางไว้ ให้เขากราบไหว้บูชาพระธรรมของพระพุทธองค์ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาหยั่งถึงได้ ผู้นั้นก็จะประสบพบเห็นภาวะที่สูงส่งเลิศล้ำตระการใจในที่สุด ที่จิตสำนึกของบรรดามวลมนุษย์จะเข้าถึงได้สิ่งนั้นแล.

THE REAL SENSE OF BUDDHISM

Speaking of the real sense of Buddhism one must begin by looking first at the statues of The Buddha which are available every where in Thailand. They range in size from tiny miniatures to huge ones; and the most distinctive and appreciative one is the type made of bronze.

Why do the sensible Buddhist make worship to the statues of the Buddha? In the real sense of Buddhism, the Buddhists make worship, not for winning a lottary ticket, nor for magic power of not be injured by bullets or sword or knife strike. On the other hand, the true Buddhists wish to pray for an inspiration to find the Path of Ultimate Reality that the Buddha Himself has found it and shared to mankind to reach it. Ultimate Reality is the "Namelessness" which is beyond change. All forms of life including man, are manifestations of this Reality. As a matter of fact, the very goal of the Buddhists is Deliverance, i.e. liberation from rebirth.

As Salvation is to the Christians, Deliverance is to the Buddhists. The Christians look forward to everlasting life in Heaven with God after

death; but the Buddhists strive for the extinction of Karma — that is to achieve the condition that is called Nirvana. Nirvana may be attained in this life, before death, or if not, then it may be attained in future life as the case may be.

In giving explanation, one must go back to look at the statue of the Buddha again.

An image of the Buddha is by no means a real portrait of Him. It is to be reckoned rather as the portrait of His doctrine; and also it is the very spirit of the Buddhist religion that the artist has to convey in human form. Accordingly, one is prompted to understand that this form is not intended as a rule to be realistic; on the other hand it is symbolized, for otherwise it would not suggest an abstract idea, viz. Aniccà, Dukkha and Anattà which are regarded as the Signs of Life or the Three Characteristics. They constitute the natural laws of the physical world.

Aniccà which means impermanence goes beyond the scope of living beings and applies to everthing in the universe. Nothing which takes from can endure for eternity. Sooner or later it will be worn away, broken, destroyed or disintegrated providing the material from which new forms come into being. This law operates without limit, from the tiniest grain of dust to the largest star in the universe. Everything is in a constant state of flux, coming into being and passing away. Nothing is still for a moment and therefore nothing can be enduring and permanent. Only in the

mind's eye do we conceive things as still or stationary. All phenomena and all natural laws are the result of this flux or movement.

Dukkha which means "suffering" is not always so obvious to all human beings. People whom we know have been unhappy in the manifold aspects of life, often astound us when we hear them say that life is not so bad after all. To understand this strange attitude, and also the incongruity that those who suffer most are seldom the ones who are seeking an escape from suffering, we must consider the delusive instrument that the mind can be. Naturally, there is a very interesting mechanism in the mind which makes us forget unpleasant things and experiences.

Suffering, in this life, comes from three main causes or instruments:

1. Man in conflict with nature.
2. Man in conflict with other human beings.
3. Man in conflict with himself.

And a huge percentage of the suffering we experience is brought about through man's inhumanity to man.

In this connection I should like to point out to flowers served as votive offering in front of the Buddha's statue. Philosophically, it is a symbol illustrating Aniccà and Dukkha — the transiency of the forms of nature. They bloom to full maturity only to disintegrate. In their life is death, in their growth is decay; and even in their beauty are ashed to be.

Anattà, or soullessness, applies to everything that exists, but we are concerned with it mainly in relation to living beings. All things that live are without a soul, self or spirit, without a permanent and enduring ego or personality.

The law of change applies equally to everything on earth. There is no principle in an individual which is immortal and unchanging. Only the " Namelessness ", the Untimate Reality, is beyond change, and all forms of life including man, are manifestations of this Reality.

The universe is the expression of law. All effects have causes, and man's character is the sum total of his previous thought and acts; and this is called the the law of Karma. Karma governs all existence, and man is the soel creator of his cirmumstances and his reaction to them, his future condition, and his final destiny. By right thought and action he can gradually purify his inner nature. and by self — realization attain in time liberation from rebirth, but the process covers great periods of time, involving life after deach after that on earth.

The Buddha has found out that there is no " Soul ", but only the Karma that survives after death. Karma can be described as the force which determines our circumstances in this life and fashions our conditions in the future. It is the energy which servives man at death and links this life with the next. If there is no Karma there can be no rebirth. Nothing of the mind or body is reborn but only this powerful energy of Karma.

And that condition of being free form Karma is called Nirvana. Since all which is born must die, since all which finite must change, the only thing immortal, infinite, and unchanging is that which was never born and is not compounded. This is Nirvana. But the Buddha mentioned relatively little about Nirvana, since it does not exist within space and time, it is completely unrelated to anything with which we are familiar. Thus, it cannot be described, conceptualized nor understood by the normal human mind. It is know only by direct experience beyond sense perception and is the end of all Dukkha or suffering. When Nirvana is experienced, egotism has died, for Nirvana comes only with the abolition of all selfishness and craving. Yet one dose not vegetate but continues to act and work as long as the body remains alive. This is Buddhist salvation, and it is found by the training of one's mind and a maturing of the personality. Since it can never be known or comprehended except by direct experience, one should not concern oneself with looking for Nirvana intrinsically, but rather one should seek to abolish selfishness from his own personlity, and this is a rewarding endeavor regardless of whether or not the highest goal is reached.

The Buddha's Path was one of good conduct or high morality. By observing this code we do not perform bad actions or deeds and therefore, do not make bad Karma. If we live an unrestrained life, responding to

desires, cravings and passions of the senses, we produce bad Karma. Karma is therefore, good or bad according to our deeds of mind, speech or body. Both good and bad Karma can produce rebirth, but the good will naturally bring about conditions which are favorable, while the bad will produce circumstances which no wise individual would seek. The state of Nirvana does not result from either good or bad Karma, but only from the extinction of all Karma; and a person who reaches the state of Nirvan a will not be reborn.

There is a difference between the process of salvation as it is explained in Christianity and described in Buddhism. For in Christianity salvation is obtained by tho grace of God which is offered to men who repent for their sins. On the other hand, in Buddhism salvatton is acquired by spiritual work on the Path consisting of morality, meditation, and wisdom (Sìla, Samàdhi, Pannà). Morality is the observing of rules of conduct during daily life, the most important of which being the same as those from the ten commandments. Meditation is the practice of training the mind by systematic techniques to remove internal turbulence and sluggishness, thereby making the mind calm and clear. When a persons mind has been brought into this condition it is possible for that person to see directly the causes of suffering, and the way to remove them. This last phase constitutes the component of wisdom in the Path.

There is a difference between the goals of Christianity and Buddhism. The Cyhristian looks forward to everlasting life in Heaven with God after death, but the Buddhist strives for extirction of suffering, so that to reach a condition that is called Nirvana.

In summing up one nust go back to look at the Buddha's statue once more. From looking at the statue we learn of the three Characteristics of life which the Buddha Himself has found from His meditation; i.e. Aniccà, Dukkha, Anattà.

The three Characteristics of life simply mean that:

1. Aniccà. All objects, conditions and creations are regarded as being in a continuous state of change. Nothing finite is eternally fixed or unchanging. Birth, growth, decay and death are invitable for all material objects, men, societies and states of mind. Herein lies that answer to the mystery of creation; new forms arise out of the old; each new condition is determined by that which preceded it.

2. Dukkha. Dukkha which has been translated into English as "Suffering" is the Pali word. It is a term which includes all types of unpleasant experiences such as worry, fear, sorrow, dissatisfaction, disharmony, etc. when the mind is craving pleasures or is strongly motivated by greed, hatred or egotism it becomes predisposed to Dukkha. We find in Buddhism that happiness is best found by those who are not pre occup-

ied with looking for it; and also we find no eternal punish ment or eternal reward, but rather happiness and sorrow in proportion to one's own thought and actions.

3. Anatià. Which means that there is no soul, only the Karma which survives and endures death. Karma produces rebirth; and since life is replete with "suffering" or dissatisfaction, it is therefore desirable to eliminate rebirth; that is to extinguish Karma, viz. to do away with greed, hatred and delusion by approaching Silà Samàdhi and Pannà, thus observing the rules of morality, work out your meditation and then you will attain wisdom.

A real Buddhist makes worship to the statue of the Buddha, not for personal favor or aggrandizement, but for an inspiration to find the Path the Buddha has found.

This is the real sense of Buddhism.

When one salutes one's flag, one is not performing a meaningless ritual, but is renewing one's pledge to the principles that guarantee civil liberties. In just the same way does the Buddhist revere the Buddha's statue; it is not the personlily, but rather the condition He exemplifies, which is the highest degree of consciousness possible for the human mind to attain.

เราไหว้พระทำไม ?

ความนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาที่ยิ่งใหญ่ มีวัดวาอารามมากมายก่ายกอง ในทุกวันท่านจะได้เห็นพระประธานประดิษฐานอยู่ตามโบสถ์อย่างตระหง่านตระการตาและสง่างาม น่าเคารพสักการะ ตามบ้านช่องก็มักจะมีพระพุทธรูปบูชาไว้กราบไหว้กันแทบทุกครัวเรือน บรรดาพระสงฆ์องค์เจ้าจะต้องทำการกราบไหว้พระประธานในโบสถ์เป็นประจำ หรือไม่ก็ต้องกราบไหว้พระพุทธรูปที่ท่านมีไว้ในกุฏิของท่านทุก ๆ วัน และวันละหลายครั้งหลายหนด้วยซ้ำไป ส่วนชาวบ้านร้านถิ่นนั้นเล่า บ้างก็ทำการกราบไหว้พระพุทธรูปซึ่งแต่ละคนมีไว้ในบ้านช่องของตนกันทุก ๆ เช้า หรือบ้างก็กราบไหว้ทุก ๆ ค่ำคืน ท่านไม่เคยสนใจใคร่รู้บ้างดอกหรือว่า บรรดาพระสงฆ์องค์เจ้าทั้งหลาย บรรดาชาวบ้านร้านถิ่นทั้งหลาย นับรวมถึงตัวท่านเองด้วย ซึ่งได้เคยกราบไหว้บูชาพระพุทธรูปกันมาแล้วหรือไม่ก็พ่อแม่และญาติผู้ใหญ่ได้เคยสอนเคยสั่งให้กราบไหว้ว่า "เราไหว้พระทำไม?"

ข้อสำคัญที่สุด หรือจุดหมายการกราบไหว้ของคนบางคนนั้นคือเพื่อเพ่งเพื่อภาวนา ขอความดลบันดาลจิตให้ได้ ประสพพบทางที่ สมเด็จพระ

สัมมาสัมพุทธเจ้าทรงค้นพบ และประทานแก่ประชาชนคนที่เลื่อมใสศรัทธา ทางนั้นแหละที่จะนำคนเราไปสู่ความหลุดพ้นหรือที่เรียกกันสั้น ๆ ว่า นิพพาน

ความหลุดพ้นคืออะไรเล่า ?

ความหลุดพ้นนั้น พูดให้สั้น ๆ เข้าใจง่ายนั้นก็คือ การที่พ้นจากการเวียนว่ายตามเกิด หรือนัยหนึ่งก็คือ ไม่มีการเกิดใหม่อีกต่อไป การเวียนว่ายตายเกิดนี้ทางพระพุทธศาสนาเรียกว่า วัฏสงสาร

แล้วก็อะไรเล่าที่ทำให้มนุษย์เวียนว่ายตายเกิด ก็คือ *กรรม* นั่นเอง กรรมแปลว่าการกระทำ กรรมนั้นมีทั้งกรรมดีกรรมชั่ว ใครที่ประกอบกรรมทำดีไว้ คือประพฤติดี ประพฤติชอบ ไม่เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้ผู้อื่น ก็จะได้รับผลตอบแทนที่ดี จะได้รับความสุขความราบรื่นในชีวิตที่เป็นอยู่ ณ ปัจจุบันทุกวันนี้ และทั้งยังในชีวิตที่จะไปเกิดใหม่หลังจากที่เขาตายลงแล้วอีกด้วย ส่วนคนที่ทำกรรมชั่วไว้ ก็จะได้รับผลตอบแทนที่ไม่ดีไม่สบายใจ ดังท่านได้เห็นอยู่กับตาเองโดยทั่วไปแล้ว คือบางคนนั้นร่ำรวยสุขสบายไม่มีความเดือดร้อนมีแต่ความสุข ทั้งนี้ก็เพราะว่า เขาผู้นั้นประกอบกรรมทำดีไว้แต่ชาติก่อน ชาตินี้จึงมีจึงประสบพบแต่ความสุขความสำราญใจ และมีคนที่ต้องเป็นคนยากจนเข็ญใจขัดสน ไม่มีเงินมีทองต้องตกระกำลำบาก บางคนก็มีรูปร่างพิการไม่เหมือนบุคคลตามธรรมดาสามัญเขา ทั้งนี้ก็เพราะผลแห่งกรรมชั่วที่ได้ทำไว้แต่ชาติก่อน ในเรื่องนี้ เสอร์เอ็ดวิน อาร์โนลด์ คนสำคัญในวงวรรณกรรมของอังกฤษ

เราไหว้พระทำไม?
คนหนึ่ง ได้เขียนไว้ในหนังสือสำคัญ ชื่อ "ประทีปแห่งทวีปอาเซีย" อย่างน่าตื่นใจว่า

อันทาสผู้เข็ญใจไร้สินทรัพย์
อาจกลับเป็นเจ้าได้ในภายหน้า
อนึ่งกษัตริย์เคยเป็นใหญ่ในพารา
ก็ใช่ว่าจะคงเป็นอยู่เช่นนั้น
ทั้งนี้ก็สุดแต่กรรมที่ทำไว้
ถ้ากรรมดีก็มีแต่สุขสันต์
หากกรรมชั่วจะพาตัวให้พัวพัน
กับสิ่งสรรพ์อันเป็นทุกข์หมดสุขเอย

กรรมคืออะไร? ฝรั่งว่ากรรมคือแรง (Force) หรือพลังงาน (Energy) ที่ขีดกำหนดชะตาหรือความเป็นไปในชีวิตชาตินี้ของเรา และทั้งยังจะสร้างภาวะหรือความเป็นไปในภพหน้า หรือชีวิตในชาติหน้าของเราอีกด้วย เมื่อคนเราตายลงไปแล้ว ผู้นั้นหมดลมหายใจ ส่วนศพนั้นเล่า ถ้าไม่นำเอาไปเผา ก็จะผุพังเน่าเปื่อยลงไปเป็นธรรมดา ส่วนที่เหลืออยู่จากคนที่ตายลงไปนั้นก็คือกรรมเท่านั้น หาใช่อย่างอื่นไม่เพราะกรรมเป็นแรงหรือพลังงานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว พลังงานดังว่านี้ เป็นสิ่งที่พูดยากเห็นยาก ยกให้เห็นง่าย ๆ ได้อย่างหนึ่งก็คือ เราใช้กระจกเงาส่องแดดแล้วฉายให้สะท้อนตรงไปที่กระดาษ ไม่ช้ากระดาษนั้นก็จะไหม้ การที่กระดาษไหม้นั้นก็เพราะพลังงานของดวงอาทิตย์

กรรมดังว่ามานี้แหละ จะเชื่อมโยงชีวิตภพนี้หรือชาตินี้ กับชีวิตหน้าหรือภพหน้า กรรมนี้แหละที่ทำให้มีการเกิดใหม่ และก็จะเข้าเกณฑ์ตามที่กล่าวมาแล้ว คือถ้าประกอบกรรมทำดีไว้ในชาตินี้ เราก็จะไปเกิดดีในชาติหน้าภพหน้า คือได้พบแต่สิ่งดีสิ่งรื่นรมย์ใจ ไม่มีความทุกข์ความเดือดร้อน แต่ถ้ากรรมชั่ว ก็จะพบแต่สิ่งอันไม่พึงใจและทุกข์โทมนัส

ทีนี้ก็จะมาถึงความหลุดพ้นละ คือว่า กรรมนี่แหละ สิ่งเดียวเท่านั้นที่ทำให้มนุษย์มีการเกิดใหม่ ถ้าปราศจากกรรมแล้ว ก็จะไม่มีการเกิดอีก จุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา คือไม่มีการต้องเกิดอีกนี่แหละที่เรียกกันว่า ความหลุดพ้น หรือนิพพานละ แล้วก็ทำอย่างไรเล่าจึงจะประสบพบความหลุดพ้น ก็คือการขจัดกรรมให้หมดไป หรือทำให้ไม่มีกรรมเกิดขึ้นนั่นเอง

แล้วก็ทำอย่างไรเล่า เราจึงจะขจัดบั่นเบ่ากรรมให้พ้นไปเสียได้ ก็คือการกำจัด ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้หมดไปไม่ให้มีเหลืออยู่นั่นเอง

และเราจะขจัดบั่นเบ่า ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้พ้นไปหมดไปได้อย่างไร ? เราจะกระทำได้ด้วยการปฏิบัติอริยมรรค ๘ อย่างเคร่งครัด มรรค ๘ นี้แหละคือมรรคาที่จะชักนำไปสู่การดับ หรือสิ้นทุกข์ความเศร้าหมองโทมนัส และความสิ้นหวัง เป็นการทำกรรมให้หมดไปสิ้นไป และผลสุดท้ายนั้น คือการบรรลุถึงซึ่งความหลุดพ้นหรือนิพพานอันเป็นยอดความสุขสันติ ที่บรรดาประชาชนคนทั่วไปมั่นหมายละ

มรรค ๘ นั้นประกอบด้วย (๑) ความเห็นชอบ (๒) ความดำริชอบ (๓) วาจาชอบ (๔) การงานชอบ (๕) เลี้ยงชีพชอบ (๖) ความ

เพียรชอบ (๗) ระลึกชอบและ (๘) ตั้งใจชอบ ซึ่งจะอธิบายให้ละเอียดตอนท้าย

การงานชอบนั้นหมายถึงว่า เราจะต้องรู้ต้องเข้าใจถึงอริยสัจ หรือความจริง ๔ ประการคือ

๑. **ทุกข์** ซึ่งกล่าวอธิบายว่า มนุษย์ทั้งหลายจะต้องเผชิญกับทุกข์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยไม่มีข้อยกเว้น การเกิด การตาย ชราภาพ ความหิว ความกระหาย ร้อนและเย็น ความไม่เป็นปกติของร่างกาย โรคภัย ไข้เจ็บ และอุบัติเหตุต่าง ๆ เหล่านี้แหละคือทุกข์

๒. **สมุทัย** คือเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งมีตัณหาความปรารถนา ความดิ้นรน ความอยาก ความเสน่หาอารมณ์ — เครื่องยึดหน่วงจิตใจ เช่น รูป เสียง กลิ่น รส ฯลฯ เป็นปัจจัย

๓. **นิโรธ** คือการดับทุกข์ หรือการปลดเปลื้องทุกข์ พูดได้ว่าเราจะกำจัดเหตุแห่งทุกข์ได้ ถ้าเราจะมีการควบคุมสติ และฝึกฝนตัวของเรา

๔. **มรรค** คือมรรคาที่จะชักนำเราไปสู่การดับหรือสิ้นทุกข์ ซึ่งมรรคาดังว่านี้แหละ ที่เรียกว่า มรรค ๘ หรือมรรคาแห่งคุณากร หรือบ่อเกิดแห่งความดี ถ้าคนเราปฏิบัติจัดเจนในมรรค ๘ นี้ได้แล้ว ก็จะสามารถทำการขจัดกรรมให้หมดไปสิ้นไปเสียได้ เมื่อไม่มีกรรม ก็ไม่มีการเกิด และเมื่อไม่มีการเกิด ก็หมายความว่า เราอยู่พ้นวัฏสงสารและถึงซึ่งความหลุดพ้น ดังได้อธิบายชี้แจงมาข้างต้นแล้ว

หัวใจของพระพุทธศาสนา

เมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงเทศน์เป็นครั้งแรกแก่ปัญจวัคคีย์ ซึ่งเป็นฤาษี ๕ องค์ หลังจากที่ทรงบรรลุพระโพธิญาณหรือสำเร็จแล้ว ก็ทรงเทศน์ถึงหัวใจของพะะพุทธศาสนา ๓ ประการ คือ

๑. ทางสายกลาง หรือ อริยมรรค

๒. ความจริง ๔ ประการ หรือที่เรียกว่า อริยสัจ

๓. ทางที่จะนำไปสู่ความสิ้นทุกข์ และไม่ให้มีการเกิดอีกต่อไป

๑. **ทางสายกลาง** นั้น เรียกเป็นภาษาพุทธศาสนาว่า มัชฌิมมรรค ซึ่งเป็นทางแห่งความเที่ยง คือไม่มีความโอนเอียงเบี่ยงบ่าย ทางหนึ่งนั้น ได้แก่การหลีกเลี่ยงให้พ้นให้ไกลเสียจากการปล่อยตัวให้มัวเมากับชีวิตอันเพลิดเพลินเคลิบเคลิ้ม และชื่นชมยินดีแต่ในรูป รส กลิ่น เสียง โดยปราศจากการระงับยับยั้งและชั่งจิต และอีกทางหนึ่งนั้นได้แก่การพึงหลีกเลี่ยงเบี่ยงบ่ายเสียจากการดำเนินชีวิตอันเปล่าเปลืองเจ็บปวดและการทรมานกาย อันไม่จำเป็นของลัทธิบำเพ็ญพรตคือการทำทรมานร่างกายให้เจ็บปวด ให้สิ้นให้สูญไปเหลือไว้แต่วิญญาณอย่างเดียวเท่านั้น

ทางสายกลางนั้น คือการทำตัวให้อยู่ตรงกลาง ๆ ระหว่างทาง ๒ สาย ที่พูดกล่าวมาข้างบน คือจะต้องไม่มัวเมาในความสนุกเพลิดเพลินจนเกินไป และทั้งจะต้องไม่ปฏิบัติขจัดคนทนทรมาน ให้ร่างกายเจ็บปวดแล้วเสื่อมแล้ว สลายลงไปโดยไม่สามารถจะทำกรรมให้หมดไปได้

๒. **ความจริง ๔ ประการ** นั้นคือ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์หรือการปลดเปลื้องทุกข์ และทางที่จะชักนำไปสู่การดับหรือสิ้นทุกข์ ดังได้อธิบายมาแล้ว และ

๓. **ทางที่จะนำไปสู่ความสิ้นทุกข์** และไม่ให้มีการเกิดอีกต่อไป คือการสร้างสมคุณสมบัติ ๘ อย่างนี้ให้มีอยู่อย่างหนักแน่นในตัวของเรา คือ ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบความเพียรชอบ และตั้งใจชอบ

ความเห็นชอบ ได้แก่การล่วงรู้และเข้าใจถึงความจริง ๔ ประการ คือ ทุกข์ เหตุแห่งทุกข์ การดับหรือการทำให้ทุกข์หมด และทางที่จะชักนำไปสู่การดับทุกข์ และจะต้องเข้าใจถึงไตรลักษณ์ คือ (๑) ลักษณะที่ชีวิตในโลกนี้ หามีอะไรเป็นที่เที่ยงที่คงทนถาวรไม่ มีเกิดแล้วก็ต้องมีตาย บางทีวันนี้เราเห็นคนที่เรารู้จักมีความสุข พออีกสองสามวันเท่านั้นเขาเกิดระงมทมทุกข์ขึ้นมาเสียแล้ว (๒) ลักษณะที่ชีวิตในโลกนี้คับคั่งไปด้วยความเป็นทุกข์และความไม่สมถวิล ดังเราจะเห็นอยู่แก่ตาทุกเมื่อเชื่อวัน คนจนดิ้นรนกระวนกระวายเพื่อมีเงินมีทองใช้จ่ายเทียมหน้าคนอื่น ส่วนคนมีก็เป็นห่วงเป็นทุกข์ในทรัพย์สมบัติของตน คนเราเป็นทุกข์ที่ต้องเจ็บไข้ และการที่มีคนอื่นมาทำให้เดือดเนื้อร้อนใจอะไรเหล่านี้เป็นต้น และ (๓) ลักษณะที่มนุษย์เราหามีตัวตนเป็นเราเป็นเขาไม่ กรรมเป็นปัจจัยทำให้เกิดเมื่อเราตายลงไปแล้ว ร่างกายเน่าเปื่อยไป สิ่งที่จะเหลืออยู่หลังจากที่คนเราตายลงไปแล้วก็คือกรรมอย่างเดียว กรรมเป็นแรงหรือเป็นพลังงานซึ่งจะทำให้เกิด ถ้า

คนใดทำกรรมไว้ดี ก็จะไปเกิดในที่ดีมีความชุ่มชื่นรื่นรมย์ ถ้าใครทำกรรมชั่วไว้ก็จะได้รับความทุกข์มีแต่สิ่งที่ไม่น่าพึงใจ กรรมคือผลแห่งความประพฤติของคนเรานั่นเอง

ความดำริชอบ คือจะต้องสร้างสมอบรมตนไม่ให้มีความโกรธเกลียดคนอื่น มีอยู่แต่ความเมตตากรุณามนุษย์และสัตว์ทั่วไป ต้องมีสันโดษไม่ละโมบโลภมากอันเป็นเหตุแห่งความทุกข์ จะต้องทำจิตใจให้ใสสะอาดไม่หลงงมงาย รู้ผิดรู้ถูก เลือกประพฤติแต่สิ่งที่ดีที่ชอบ มีแต่ความเห็นใจผู้อื่น ไม่เบียดเบียนใคร อะไร ๆ ทำนองนี้

วาจาชอบ จะต้องพูดจาอ่อนหวานละมุนละไมไพเราะ ไม่ค่อนไม่เคาะทำให้คนอื่นต้องช้ำใจ ไม่โป้ปดมดเท็จ หรือคุยเขื่องทับถมคนอื่นมีแต่การสำรวมวาจาและถ่อมตนให้น่ารักน่าเอ็นดู เป็นที่ตั้ง

การงานชอบ ก็คือการเคร่งครัดในศีล ๕ คือ การไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ลักไม่ขโมย ไม่เอาของผู้อื่นมาเป็นของตนโดยเจ้าของมิได้ให้ ไม่ล่วงเกิดลูกเมียคนอื่น และไม่ดื่มเครื่องดองของเมา

เลี้ยงชีพชอบ คือการไม่ประกอบกิจการใด ๆ อันจะเป็นพิษเป็นภัยแก่คนหรือสัตว์ และไม่ทำงานที่จะเป็นการเบียดเบียนหรือทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน พูดง่าย ๆ ก็คือ จะต้องหากินโดยบริสุทธิ์สุจริต ไม่มีการทำให้คนหรือสัตว์เดือดร้อนนั่นเอง

ความเพียรชอบ พูดง่าย ๆ ก็ได้กับความเพียร ๔ อย่างคือ (๑) หลีกเลี่ยงความชั่วที่ยังไม่เกิดไม่มี (๒) ถ้าเกิดมีความไม่ดีไม่งามขึ้น

แล้ว ก็พยายามขจัดปัดเป่าแก้ไขเสีย (๓) พยายามสร้างสรรค์ความดีขึ้น และ (๔) และถ้ามีสิ่งดีสิ่งงามอยู่กับตัวแล้ว ก็จงพิทักษ์รักษาไว้ให้ถาวรมั่นคง

ระลึกชอบ คือจะระลึกนึกไว้เสมออย่างมั่นคงถึงความคิดที่ถูกที่ชอบ ถ้อยคำว่าจาที่ชอบที่ถูก และการกระทำอันบริสุทธิ์สุจริต ไม่เป็นพิษเป็นภัยต่อใคร เพราะว่าถ้าคนเราขาดความระวังระไว ก็อาจพลั้งพลาดเผลอไผลทำอะไรผิด ๆ ลงไปได้ ฉะนั้นเราจึงจะต้องสร้างสมอบรมและฝึกจิตให้มั่นอยู่เสมอ เพื่อที่จะได้คอยควบคุมสติของเราไว้ ไม่ให้พลั้งพลาดเผลอไผลทำอะไรที่ขาดความกลมกลืนกับการคิดชอบ วาจาชอบ และการกระทำชอบลงไปได้

ตั้งใจชอบ ก็คือการกระทำเจริญสมถวิปัสสนากรรมฐานนั่นเอง พวกฝรั่งยอมรับนับถือกันว่า ในกระบวนพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าทั้งหมด ข้อนี้นับว่าเป็นยอดทีเดียว เป็นสิ่งอันประเสริฐเลิศที่สุดที่พระพุทธองค์ทรงประทานให้กับพวกเรา คือทำให้เราสามารถประสบพบสุขสันติคือความสุขสงบ อันเป็นสิ่งพึงปรารถนาของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม การเจริญสมถวิปัสสนากรรมฐานนี้ จะทำให้เราสามารถทำจิตใจให้อยู่ในความควบคุมได้และที่สำคัญที่สุดนั้นก็คือ จะทำให้เราสามารถทะลวงรู้และเข้าใจถึงความจริง ๔ ประการ ไตรลักษณ์ และสัจธรรมความจริง อันนับว่าเป็นสิ่งเลิศประเสริฐสุด ดังได้ชี้แจงมาแล้ว

ทำไมเรากราบไหว้บูชาพระพุทธรูปกัน ?

พระพุทธเจ้าทรงเน้นแก่บรรดาสาวกว่า อย่านับถือพระองค์ท่านเลย จงนับถือธรรมของท่านเถิดและเมื่อก่อนจะเสด็จดับขันธ์หรือสิ้นพระชนม์ชีพ ก็ทรงปลอบใจผู้ที่เฝ้าแหนว่า แม้ว่าพระองค์ท่านจะดับขันธ์ไปแต่ธรรมของท่านยังอยู่ให้กราบไหว้บูชา คนเรานั้นเมื่อเกิดมาแล้วก็ต้องตาย ส่วนธรรมนั้นจะไม่มีวันตายเพราะเป็นสัจธรรมความจริง ความจริงจะต้องดำรงอยู่เสมอไป

เรารักเราเคารพพระพุทธเจ้า แต่ท่านขอให้เรานับถือธรรมของท่านเราก็ควรจะได้ทำตาม และการกราบไหว้บูชาพระพุทธรูป ก็คือการกราบไหว้บูชาธรรมของท่านตามที่ท่านทรงสั่งไว้นั่นเอง ถ้าผู้มีใจเลื่อมใสและมีตาดูแล้วจะเห็นว่า ธรรมของพระพุทธองค์มีอยู่ครบถ้วนในพระพุทธรูปตามที่ศิลปินเก่าก่อนได้มั่นหมายใจในการคิดออกแบบไว้

พระเมาลีนั้น ศิลปินออกแบบเป็นเปลวเพลิงให้ใช้เป็นเครื่องหมายและลักษณะอันเด็ดเดี่ยวแน่วแน่ของพระพุทธเจ้า คือความเพียงพยายามโดยไม่ยอถมอยถดลดละ ในการบรรลุถึงซึ่งความหลุดพ้นหรือนิพพาน

พระพักตร์ที่ทอดต่ำ มีความอิ่มเอิบ พระกรอยู่ในท่วงท่าที่สำรวมรอยยิ้มน้อย ๆ ที่ริมพระโอษฐ์ สิ่งต่าง ๆเหล่านี้ ล้วนแต่จะเป็นเครื่องหมายใช้สำแดงให้ใครที่ได้เห็นตระหนักประจักษ์ถึง ความไม่จีรังยั่งยืนของชีวิตความเป็นอยู่ทั้งหลาย ชีวิตนี้เต็มไปด้วยความทุกข์และความไม่พึงพอใจ กับหามีอันใดที่จะนับว่าเป็นตัวเป็นตนของคนใดไม่ เมื่อคนตายแล้ว หามีอันใด

เหลืออยู่ไม่หรอก มีเหลืออยู่อย่างเดียวเท่านั้นคือกรรมอันเป็นปัจจัยทำให้คนเราต้องเกิดใหม่ และรอยยิ้มริมพระโอษฐ์ก็ตั้งใจให้หมายถึงอย่างเดียวเท่านั้นคือความเมตตากรุณา

ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ลงความได้ว่า ถ้าคนเรามีแต่ความเมตตากรุณากันเห็นใจกัน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มนุษย์ก็ได้พบประสบเห็นแต่ความสุขสันต์หรรษา คือสุขสันติ อันเป็นยอดแห่งความปรารถนาของมนุษย์ และนี่แหละ คือที่หมายของพระพุทธศาสนาละ

เมื่อเราเห็นคนทำการเคารพธง อย่าหาว่าคน ๆ นั้นกระทำการอันปราศจากความหมายเลย เขาได้กระทำการยืนยันสนับสนุนหลักการที่ให้ประกันอิสรเสรีแก่ผู้คนพลเมืองนั่นเอง ฉะนั้นการที่ชาวพุทธกราบไหว้บูชาพระพุทธรูป ก็ด้วยความมุ่งหมายอย่างเดียวกันหาใช่ปัจเจกบุคคลไม่หรอกที่เราเคารพสักการะ ที่ถูกนั้น เขากราบไหว้ภาวะที่พระพุทธองค์ทรงชี้ทางไว้เขากราบไหว้บูชาธรรมของพระองค์ ถ้าผู้ใดมีสติปัญญาหยั่งถึงได้ก็จะประสบพบเห็น ภาวะที่สูงส่งเลิศล้ำตระการใจในที่สุด ที่จิตสำนึกของบรรดามนุษย์จะเข้าถึงได้นั้น

ก็เป็นการดีอยู่หรอกที่คนบางคนกราบไหว้บูชาพระพุทธรูป เพื่อภาวนาขอความดลจิตให้พบทางไปบรรลุพระนิพพาน แต่ความมุ่งหมายอันแท้จริงของศิลปินที่คิดออกแบบไว้นั้น เพื่อไว้คอยเตือนใจให้ประจักษ์ธรรมของพระพุทธองค์ อันมีครบถ้วนอยู่ในองค์พระพุทธรูป ดังที่พระพุทธองคทรงปรารถนาไว้ คือว่า อย่าเคารพสักการะพระองค์ท่านเลยจงกราบไหว้บูชาพระธรรมของพระองค์ท่านกันเถิด

ปรัชญาอันแฝงเร้นอยู่ในสิ่งที่ใช้บูชาพระ

สิ่งที่ใช้บูชาพระนั้นมีหลายอย่าง อาทิ ดอกบัว ดอกไม้ชนิดอื่น ๆ ธูป เทียน และภาพธรรมจักร แล้วก็ในทุก ๆ สิ่งเหล่านี้ มีปรัชญาแฝงเร้น อันเป็นที่น่าศึกษาสนใจทั้งสิ้นดังนี้

ดอกบัว

การนิยมใช้ดอกบัวในทางพระพุทธศาสนานั้น ตั้งใจให้หมายถึงความบริสุทธิ์ผ่องแผ้ว เพราะดอกบัวนั้น ย่อมมีสภาวะงอกงามขึ้นมาจากเปือกตมโคลนเลนใต้น้ำ และได้ชูดอกสล้างพ้นพ่างพื้นน้ำขึ้นมาอย่างบรรเจิดเฉิดฉาย โดยหาได้มีราคีแปดเปื้อนจากเปือกตมโคลนเลนที่ทำให้เกิดดอกงอกงามขึ้นมานั้นไม่ วงการพุทธศาสนาได้ทำการใช้ดอกบัวกันอย่างกว้างขวางแพร่หลาย อาทิ ใช้ในการกราบไหว้เคารพบูชาพระพุทธรูป พระธรรมคำสอน และพระสงฆ์องค์เจ้า และใช้ออกแบบรูปศิลปตามทัศนะต่าง ๆ ของศิลปิน ทั้งนี้ก็เพื่อเป็นการชี้แจงแสดงออกซึ่งทัศนะ หรือปรัชญาแห่งพุทธศาสนา ภาวะที่ดอกบัวชูดอกงอกงามโอฬารตระการตาออกมาจากเปือกตมโคลนเลนอันเป็นสิ่งโสโครกไม่สะอาดสะอ้าน แล้วหาได้แปดเปื้อนมีมลทิน

จากโคลนเลน ที่บัวได้งอกงามเติบโตขึ้นมานั้นไม่ ก็ตั้งใจอธิบายให้เป็นความหมายถึงว่า พระพุทธศาสนาคือสัจจะ อันเปรียบอันเทียบได้อย่างสนิทสนมกับปทุมชาติ ด้วยอำนาจอันลึกล้ำเร้นลับอย่างหนึ่งอย่างใด ทำให้สามารถงอกงามขึ้นมาจากเปือกตมเบื้องใต้ แล้วชูดอกออกสล้างพ้นพ่างพื้นน้ำขึ้นมาให้พ้นให้ปลอดจากอวิชชา คือเปือกตมใต้น้ำ แล้วชูดอกออกรับแสงสว่างจากดวงอาทิตย์อันเทียบได้กับปัญญา อันเป็นสิ่งเดียวที่จะชักนำพุทธ-ศาสนิกชนไปสู่จุดหมายปลายหนทาง

คิด ๆ ดูก็แปลก บัวเป็นดอกไม้ที่ประหลาดน่าอัศจรรย์ยิ่ง จึงเป็นสิ่งน่าภาคภูมิใจในการใช้ดอกบัวเป็นเครื่องหมายหรือสัญญาลักขณ์ของพระพุทธศาสนา ดอกมีรูปทรงงามอร่ามตา เป็นรูปกรวยพวยพุ่งขึ้นไปเบื้องบนทางเดียว คือทิศทางที่ฟ้า ที่สรรค์สถิต สีของดอกนั้นอ่อน ๆ ไม่ร้อนแรง เป็นสีชมพูแดงเรื่อสีเดียวกับสีของกุหลาบ ซึ่งได้รับฉายาว่าเป็นราชินีของมวลผกา เกิดจากเปือกตมใต้น้ำ แล้วโผล่ดอกขึ้นมาพ้นน้ำได้อย่างผุดผาดผ่องแผ้วโดยมิได้มีมลทินแปดเปื้อน เพื่อรับแสงแดดจากดวงอาทิตย์ ซึ่งท่วงท่าอาการดังว่านี้ ช่างสนิทสนมกลมเกลียวกับหลักรวบยอดของพระพุทธศาสนาเสียอย่างมากแสนมาก ไม่มีอันใดอีกแล้วที่จะมาเปรียบมาเทียบได้ดีเท่า คือการหลบลี้หลีกเลี่ยงให้พ้นเสียจากอวิชชา คือความไม่รู้ ไปสู่ปัญญาคือ ความ ล่วงรู้ถึง สัจจะ อันจะ นำทาง ในการ ไต่เต้า เข้าไป ยังแดน สุขาวดี (Happy Land) ของคติฝ่ายมหายาน หรือไปถึงซึ่งความหลุดพ้นอันเป็นที่หมายปลายทางของคติฝ่ายเถรวาท

ดอกไม้ชนิดอื่น ๆ

นอกจากดอกบัวแล้ว ยังมีดอกไม้ชนิดอื่น ๆ อีก ทั้งที่มีกลิ่นหอมและที่ปราศจากกลิ่น ซึ่งพุทธศาสนิกชนใช้บูชาพระรัตนตรัยกัน ถึงดอกไม้ชนิดอื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกันกับดอกบัว โดยไม่มีการผิดผันหันเห คืออย่อมเป็นสัญญาลักขณ์สำแดงถึงสิ่งในธรรมชาติที่สวยสดงดงาม ด้วยรูปทรง สีสรร และทั้งมีกลิ่นอันหอมหวนจรัสจรุงใจ อย่างไรก็ตาม สิ่งเหล่านี้ก็มีภาวะอนิจจัง คือความไม่จีรังยั่งยืนเช่นกัน โดยที่บรรดาบุปผาผกาชาติทั้งหลายทั้งปวงนั้น ต่างก็เบ่งบานดอกออกอย่างเต็มที่เต็มทาง ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะอับเฉาโรยราและย่อยยับลง บรรดาบุปผานานาพรรณต่างก็มีรูปทรง มีความงามและผิดแผกแตกต่างกัน ด้วยกลิ่น ด้วยทรงกลีบ และด้วยรูปดอก แต่ในชีวิตของบรรดาดอกไม้แต่ละดอกนั้น ก็มีมรณะควบคู่อยู่ด้วย จริงอยู่ ดอกไม้ทั้งหลายมีสภาวะเติบโตและงอกงาม แต่ก็มีความทรุดโทรมเสื่อมสลายเรียงรายเคียงคู่อยู่ด้วยในบรรดาดอกไม้ทุกชนิด ความงามความเจิดจ้าของดอกไม้นั้น ใช่ว่าจะมีสภาพคงทนอยู่ได้นานก็หาไม่ ไม่ช้าไม่นานก็จะถึงซึ่งกาลอวสานของมัน โดยร่วงโรยเหี่ยวแห้ง และถึงซึ่งการเสื่อมสลายมลายไป ดังนี้เอง ดอกไม้จึงเป็นสัญญลักขณ์อันใช้เป็นเครื่องเตือนใจให้จดจำรำลึกถึงความจริงอย่างหนึ่ง คือภาวะอนิจจังอันมีอยู่ในสังสารวัฏ คือความไม่จีรังยั่งยืนของสิ่งทั้งหลายในโลก ดอกไม้หาเพียงเป็นสิ่งชี้แจงแสดงถึงภาวะอนิจจังแต่อย่างเดียวก็หาไม่ ยังได้แสดงออกบอกถึงไตรลักษณ์อีกประการหนึ่ง คือ ทุกข์ ซึ่งมีอยู่ เป็นอยู่ และปรากฏอยู่ใน

โลกนี้ ทุกข์คือความหม่นหมองของสิ่งทั้งหลาย เพราะเมื่อมีเกิดก็ต้องมีตาย และความตายนั้นย่อมเป็นทุกข์แก่สิ่งทั้งหลายทั้งปวง แม้ถึงดอกไม้ก็เช่นเดียวกัน ถ้าเป็นสิ่งมีชีวิตและพูดจาพาทีได้ ก็คงจะตะโกนโพนทนาว่า จริงหนอความตายนี้เป็นทุกข์ เช่นเดียวกับความรู้สึกของมวลมนุษย์ เพราะหาได้มีผู้ใดที่มีปกติอยากจะตายมลายชีพไม่ และการที่ดอกไม้ทั้งหลายมีเมล็ดสืบพืชพันธุ์นั้นเล่า ก็เพื่อการเกิดขึ้นมาใหม่นั่นเอง ภาวะเช่นนี้จะทำให้รู้สึกนึกถึงอย่างอื่นก็หาไม่ นอกจากภาวะอนัตตา คือการไม่มีตัวตน ไม่มีเรามีเขา ไม่ว่าสิ่งใดทั้งหลายแหล่ เมื่อมีเกิดก็ย่อมมีตาย และ "ชีวิต" อย่างเดียวเท่านั้นที่ดำรงคงอยู่และไหลเลื่อนเคลื่อนต่อไป แล้วก็ด้วยพลังงานอย่างหนึ่ง ซึ่งทำให้มีการเกิดใหม่อีก และอำนาจที่ทำให้เกิดใหม่นั้นก็คือ กรรมนั่นเอง สภาพของดอกไม้ก็ย่อมเป็นเครื่องเตือนใจให้เราระลึกนึกถึงภาวะกรรมด้วย กรรมซึ่งมนุษย์เองเป็นผู้ประกอบกรรมขึ้นไว้แต่ปางก่อน ไม่ว่าจะด้วยใจคิด หรือทางวาจา หรือทางร่างกาย ย่อมเป็นเหตุทำให้มาเกิดมาทนความระทมขมขื่น หรือมาได้รับความรื่นรมย์ความปลอดโปร่งในชีวิตในชาตินี้ และก็ด้วยกรรมอีกเช่นเดียวกันอันจะเป็นผลชักนำให้มวลมนุษย์มีการเกิดใหม่ในภพหน้า ถ้าทำกรรมดีไว้ก็จะได้ผลรื่นรมย์ใจไม่เดือดร้อน ถ้ากรรมชั่วก็จะได้รับความเดือนร้อนทุกข์ยากในชีวิตนี้คือคติในพระพุทธศาสนา

ความจริงในข้อนี้ก็คือ กฎแห่งกรรมนั้น อธิบายได้ดังนี้ว่า ผู้ใดหว่านพืชอะไรลงไป ก็จะได้รับผลเก็บเกี่ยวรากพืชที่หว่านลงไว้นั้น กฎดังว่านี้มั่นคงเสมอ ไม่เคยผิดพลาดแปรผัน ปัจจุบันนี้ก็คือบุตรของอดีต

และเป็นบิดรมารดาของอนาคต หรือนัยหนึ่ง เราเป็นผลิตผลของความคิด วาจา และการกระทำในหนหลังของตัวเราเองโดยเด็ดขาด โดยไม่พลั้งพลาด อนึ่งย่อมเป็นสิ่งที่น่าน่าสังเกตอยู่ ที่มนุษย์ทั้งหลายในโลกนี้มีภาวะและฐานะไม่เท่าเทียมสม่ำเสมอกัน ทำไมบางคนจึงมีฐานะมั่นคง มีความสุข มีความสมบูรณ์ บางคนยากจนเข็ญใจไร้ความสุข น้ำตานองหน้า มีแต่ความชอกช้ำระกำใจอยู่เสมอ และทำไมบางคนเกิดมาตาบอดมองไม่เห็นหน บางคนก็หูหนวก หรือบางคนมีร่างกายทุพพลภาพไม่ราบรื่น ส่วนบางคนฉลาดเลิศล้ำ เกินมนุษย์ตามธรรมชาติสามัญ และบางคนโง่เขลาเบาปัญญาน่าอนาทร ในเรื่องนี้ท่านเสอร์ เอ็ดวิน อาร์โนลด์ นักปกครองและประพันธ์ธารผู้มีชื่อเสียงชาวอังกฤษ ได้เขียนยืนยันเรื่องกรรมไว้ในหนังสือ "ประทีบแห่งทวีปอาเซีย" วรรณกรรมอันเลื่องชื่อลือชาของโลกเล่มหนึ่งว่า

อันทาสผู้เข็ญใจไร้สินทรัพย์
อาจกลับเป็นเจ้าได้ในภายหน้า
อนึ่งกษัตริย์เคยเป็นใหญ่ในพารา
ก็ใช่ว่าจะคงเป็นอยู่เช่นนั้น
ทั้งนี้ก็สุดแต่กรรมที่ทำไว้
ถ้ากรรมดีก็จะมีแต่สุขสันต์
หากกรรมชั่วจะพาตัวให้พัวพัน
กับสิ่งสรรพ์อันเป็นทุกข์หมดสุขเอย

ธรรมจักรหรือล้อธรรม

สัญญลักษณ์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธศานาก็คือ รูปธรรมจักรหรือนัยหนึ่งล้อธรรม ซึ่งเราประสบพบเห็นกันอยู่ทั่วไปบนธง ซึ่งพุทธมามกชักกันตามบ้าน ในวันสำคัญต่าง ๆ ทางพระพุทธศาสนา

จิตรกร นักเขียน นักปรัชญา และศิลปินฝ่ายมัณฑนศิลป หรือศิลปินฝ่ายศิลปตกแต่ง พากันใช้เครื่องหมายธรรมจักรนี้กันอย่างแพร่หลาย เพื่อต้องการจะสำแดงออกบอกถึงธรรมะในพระพุทธศาสนา การหมุนล้อธรรม ย่อมหมายถึงการเทศนาสั่งสอนเผยแพร่ หรือการทำให้ธรรมะได้มีภาวะดำเนินเดินไปไกลและกว้าง

ความคิดในเรื่องใช้ธรรมจักรนี้ มีมาก่อนคติในการสร้างพระพุทธ-รูปเป็นไหน ๆ แรกเริ่มเดิมทีในอินเดียสมัยโบร่ำโบราณนั้น พุทธ-ศาสนิกชน ใช้รอยพระพุทธบาทเป็นเครื่องหมาย ให้รำลึกถึงพระพุทธองค์ แล้วครั้นต่อ ๆ มา ก็พากันเริ่มนิยมใช้ธรรมจักรให้เป็นเครื่องแสดงความจดจำรำลึกนึกถึงพระพุทธองค์ และธรรมะของพระองค์ท่าน ส่วนความคิดในการสร้างพระพุทธรูปนั้นเกิดขึ้นหลังสุด ในเมื่อได้รับอิทธิพลจากพวกกรีกที่เข้ามาปกครองอินเดียในสมัยบรรพกาลเนิ่นนานโน้น เพราะชาวกรีกนิยมใช้ประติมากรรมกันอย่างแพร่หลาย และการสร้างพระพุทธรูปได้ปฏิบัติจัดทำกันขึ้นเป็นครั้งแรกในรัชสมัยของพระเจ้ามิลินท์ เมื่อราว พ.ศ. ๔๐๐

ทุก ๆ ส่วนในรูปของธรรมจักรนั้นเล่า ย่อมสำแดงความหมายแก่

ศิลปิ์นอย่างบรรจบคบครัน ซี่ล้อแปดซี่นั้นหาใช่อะไรอื่นไม่ คือตั้งใจให้ชี้แจงแสดงถึงมรรค ๘ และล้อแต่ละซี่ที่มีความยาวเท่ากันนั้น ตั้งใจให้หมายถึงความยุติธรรมความไม่ลำเอียง ในวงกงล้อนั้นเล่าหมายถึงปัญญาอันจะสามารถเคลื่อนไปได้ไม่ว่าที่ไหนใกล้หรือไกล ดุมล้อนั้นหมายถึงความสงบเสงี่ยมและความมีแก่ใจไมตรี ส่วนท่อนแกนล้อหรือเพลาล้อนั้นคือแกนแห่งสัจจะซึ่งจักรแห่งชีวิตหมุนไปเคลื่อนไปโดยไม่มีการถอยถดลดละ

แล้วก็จักรแห่งชีวิตนี้เป็นรูปร่างสร้างสรรค์ขึ้นมาจากโซ่ ๑๒ ขอดแห่งปัจจัย หรือปฏิจจสมุปปบาท คือการเป็นขึ้นมาเกิดขึ้นมา โดยพึ่งพิงอาศัยติดต่อเชื่อมโยงกันเป็นลูกโซ่ คือ

๑. อวิชชา เป็นปัจจัยให้เกิดกรรม อันชักนำให้เกิดสังขาร เครื่องปรุงแต่งมีกายและจิตเป็นอาทิ

๒. กรรม เป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ

๓. วิญญาณ เป็นปัจจัยให้เกิดนามและรูป

๔. นามและรูป เป็นปัจจัยให้เกิดอายตน คือเครื่องรู้และสิ่งที่รู้ได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

๕. อายตน เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะคือ การกระทบ การถูกต้อง

๖. ผัสสะ เป็นปัจจัยให้เกิดเวทนา ความรู้สึกทุกข์สุข ความเจ็บปวด ทุกข์ทรมาน

๗. เวทนา เป็นปัจจัยให้เกิดตัณหา คือความปรารถนา ความดิ้นรน ความอยาก ความเสน่หา

๘. ตัญหา เป็นปัจจัยให้เกิดอุปาทาน คือการยึดเหนี่ยวเกี่ยวเกาะ

๙. อุปาทานหรือความยึดเหนี่ยวเกี่ยวเกาะ ปัจจัยให้เกิดภพหรือวัฏสงสาร ความเวียนว่ายตายเกิด

๑๐. ภพ เป็นปัจจัยให้เกิดชาติ คือการเกิด

๑๑. ชาติ เป็นปัจจัยนำมาซึ่งชราภาพ ความโศกเศร้า ทุกข์โทมนัส และความตาย

๑๒. ชราภาพ ความโศกเศร้า ทุกข์โทมนัส เป็นปัจจัยนำมาซึ่งอวิชชา

ฉะนั้น ฐานที่เป็นพุทธศาสนิกชน เราควรต้องพยายามเรียนรู้และเข้าใจ แล้วเสาะแสวงหาทางที่จะทำตนให้พ้นเสียจากจักรแห่งชีวิตวงนี้ หรือโซ่ ๑๒ ขอดแห่งปัจจัยสายนี้ หรือภาวะแห่งการพักพิงพึ่งพากันอันนี้ แล้วก็สิ่งอันเป็นปัจจัยซึ่งกันและกันอันนี้แหละที่เป็นเครื่องชักนำทำให้คนเราตายแล้วเกิดใหม่เรื่อยไปไม่มีที่สิ้นสุดยุติ จนกว่าเราจะถึงแล้วซึ่งสัจธรรม คือการปฏิบัติขจัดเสียซึ่งอวิชชาอันเป็นต้นเหตุสำคัญยิ่งของโซ่ปัจจัย ๑๒ ขอดนี้ เมื่อใดที่เราทำลายล้างอวิชชาลงเสียได้ เมื่อนั้นปัญญาก็จะกำเนิดบังเกิดขึ้นแก่เราให้เข้าถึงสัจธรรมได้ สมเด็จพระพุทธองค์ทรงแสดงให้เป็นที่ประจักษ์แจ่มแจ้งแก่เราแล้ว ถึงทางที่จะไปสู่สัจธรรมดังว่านี้ และทางนั้นก็หาใช่อันใดอะไรอื่นไม่ คือ มรรค ๘ หรือมัชฌิมาปฏิปทา หรือทางสายกลางนั่นเอง

ธูป

ธูป เป็นเครื่องหมายใช้ชี้แจงแสดงถึงความแปรผันเปลี่ยนแปลง ความไม่จีรังยั่งยืน และความเสื่อมสลายต้องมลายลงไปของสิ่งทั้งหลาย เมื่อธูปมอดไหม้ลงไปนั้น รูปเดิมของธูปก็จะเสื่อมสลายหมดสิ้นตามไปด้วย เหลือแต่การส่งกลิ่นอันตลบอบอวล ครั้นแล้วจุดหมายของรูปเหตุผลในการมีภาวะเป็นธูป ก็เป็นอันเสร็จสิ้นกระบวนความ เมื่อธูปยังไม่ได้จุด เมื่อธูปยังไม่ได้มอดไหม้ ไม่ว่าธูปจะมีรูปอย่างใดชนิดไหน ธูปนั้นก็จะเป็นสิ่งหาค่าราคามิได้ ค่าของธูปนั้นขึ้นอยู่ที่ประโยชน์ของธูปอย่างเดียวเท่านั้น โดยทำนองเดียวกัน อันเรือนร่างของคนเรานั้น ซึ่งประกอบขึ้นมาจากขันธ์ จะหาค่าราคามิได้เช่นเดียวกันกับธูป และค่าราคาของคนนั้นก็อยู่ที่ศักยภาพหรือความสามารถของเขาเท่านั้น คนเราก็เช่นเดียวกันกับธูปเหมือนกัน จะแสดงความดีมีคุณค่าได้ก็ในความสามารถปรับตัวให้กลมกลืนกับสิ่งทั้งหลายทั้งปวง และทำให้เหตุผลในการเกิดมาเป็นคนมีภาวะอุดมสมบูรณ์เท่านั้น

ชาวพุทธสำแดงแสดงสัญญลักขณ์ดังว่านี้ออกมาในรูปของธูป ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะทำให้สว่างกระจ่างแจ่มแห่งจิตภาพ หรือข้อพิมพ์ใจประทับใจ เมื่อเราสำรวมจิตสำรวมกายให้อยู่ในภาวะสุขสงบ ทำการระลึกนอบน้อมยึดเอารัตนตรัยเป็นที่พึ่ง อย่างเงียบสงบ ด้วยดวงจิตที่ผ่องแผ้ว ด้วยความชื่นชมโสมนัส และด้วยความสุจริตใจ เราก็จะได้มองอย่างทะลุ

ปรุโปร่ง เห็นการแตกแยกออกของสิ่งที่เราเรียกว่า *สิ่ง* อันประกอบกันเข้าเป็น *มวล* แล้วก็ทำให้เรามองเห็นค่าราคา และในระยะขณะเดียวกันนั้นอาจทำให้มองเห็น ภาพ การ มอด ไหม้ แห่ง ความ ต่ำ ต้อย น้อย ค่า ของ ตัว ของเราเอง ของอนัตตาของเรา จนทำให้เรารู้สึกว่า เราหาได้ดำรงคงอยู่แยกเป็น *ตน* ไม่ แต่หากจะดำรงคงอยู่ฐานเป็น *มวล* นี่แล้วคือปรัชญาอันแฝงอยู่ในธูปที่จุดที่กำลังมอดไหม้

เทียน

นอกจากดอกไม้ และธูป อันเรา ถวายบูชาพระ แล้วยังมีเทียน อีกด้วย แสงแวบวับแวววาวของเทียนที่จุดไว้หน้าพระนั้น ก็เป็นอีกอย่างหนึ่งซึ่งน่าเอาใจใส่สนใจ เทียนนั้นเรามักจะจุดขึ้นเป็นคู่ และวางไว้สองข้างตรงหน้าพระ

อันคนนั้นประกอบขึ้นมาด้วยขันธ์ และเทียนก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน เป็นการประกอบการกระทำของวัตถุ เมื่อยังไม่จุด เทียนเป็นสัญญ-ลักขณ์ใช้อธิบายหมายถึงความลวรล่อฉ้อฉลของตัวตน และความเห็นแก่ตน เมื่อเปลวไฟติดขึ้นมา รู้สึกเหมือนว่ามีอะไรกำลังจะผ่านไป คือไส้เทียนจะมอดไหม้ และขี้ผึ้งจะละลาย แล้วเปลวไฟนั้นก็จะส่งความร้อนออกมา แล้วสาดส่องออกมาเป็นแสงสว่าง และในการสำแดงอาการเช่นนั้นของเทียน เทียนได้ทำให้ความมุ่งหมายในการถูกประกอบกรรมทำขึ้นมาเป็นลำเทียนได้อย่างครบถ้วนกระบวนความ

อนึ่ง เทียนส่องแสงให้ความสว่างผ่านความมืดออกมา และแสงนั้น

หาใช่แสงข้างนอกความมืดและอวิชชาไม่ เพราะเมื่อเทียนลุกอยู่นั้น ไม่เพียงแต่เทียนจะสำแดงความไม่คงทนถาวรของสสารกายภาพ ด้วยการเปลี่ยนสภาพจากของแข็งไปเป็นก๊าซเท่านั้น ยังได้ส่อสำแดงถึงโมหะ หรือภาวะลวง ที่ยึดมั่นว่า มีความหมายเดียว ซึ่งอันที่จริงแล้ว มีความหมายมากหลายด้วยกัน ที่ถูกนั้นคือ เทียนส่องสาดแสงไปในพิภพอันมืดมิด แล้วนำมาซึ่งความเข้าใจโดยผ่านทางอวิชชา

เทียนเป็น สัญญาลักขณ์อัน ชี้แจงแสดงถึงการเผาความ ไม่บริสุทธิ์ให้หมดให้สิ้นไป ให้เหลือไว้แต่ธาตุบริสุทธิ์เท่านั้น คนเราก็เหมือนกัน ควรจะเผากากหรือขยะที่เราสะสมพอกพูนเข้าไว้หลายต่อหลายปีมาแล้วจากการคิดผิด ๆ แล้วเราก็จะได้ประสบพบความคิดหรือทัศนะของเนื้อหาสาระที่บริสุทธิ์ผุดผ่องกัน

เมื่อขี้ผึ้งลามละลายลงไปหมดแล้ว เทียนก็จะหมดสภาพเป็นเทียนอีกต่อไป ทั้งนี้ก็เช่นเดียวกับความงมงายหลงผิดคิดไปว่าเป็นเราเป็นเขา ซึ่งจะต้องละลายเหือดหายไป ไม่ว่าจะเป็นเทียนหรือบุคคล หรือความงมงายใหลหลงในตัวตน และความสำคัญของตน

เมื่อใดม่านแห่งความงมงายใหลหลงเผยขึ้น เมื่อนั้นความเข้าใจชีวิตด้านต่าง ๆ กันหลายร้อยหลายพันด้าน ความเข้าใจที่เปี่ยมด้วยเมตตากรุณาจะเข้ามาสำแดงแทนที่ อันเทียนส่องสาดแสงผ่านความมืดออกมานั้น เทียบได้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งยังให้เกิดสัมโพธิญาณออกมาจากวิชชานั่นเอง

ในพระพุทธศาสนานั้น ความรู้เชิงจิตวิสัยทั้งหลายทั้งสิ้น ย่อมมีความเข้าใจเชิงวัตถุวิสัยเต็มรูปควบคู่อยู่ด้วย ดังเช่นในการศึกษาวิชาฟิสิคซ์

เราเรียนรู้ว่า ถ้าปราศจากวัตถุที่จะสะท้อนหรือปฏิการให้เกิดแสงเสียแล้ว เราก็มองไม่เห็นแสงนั้น ดังนั้น การที่เราไม่สามารถเข้าใจถึงแสงได้เช่นนี้ เราเรียกภาวะนั้นว่าความมืดมิดหรืออวิชชา ในการศึกษาทางพระพุทธศาสนาของเราก็เหมือนกัน เราพบว่าอวิชชาหรือความมืดมิดนี้ หาใช่สัจธรรมหรือภาวะอันแท้จริงไม่ แต่เป็นลักษณะนิเษทที่สร้างภาวะขาดแสง หรือไม่มีแสงขึ้นมาต่างหาก

ถ้าได้รับวัตถุที่ถูกที่เหมาะสม แสงแห่งความเข้าใจก็จะสะท้อนย้อนขึ้นมาในชีวิตของเรา การสะท้อนย้อนออกของแสงดังว่านั้น จะฉายเป็นลำแสงแห่งความเข้าใจขั้นสุดยอดทางอริยมรรค อันมีองค์ ๔ นั่นเอง

วันวิสาขบูชา

(ซึ่งตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๖ และกำหนดให้เป็นที่ระลึกนอบน้อมต่อพระพุทธะ)

พุทธมามกในบรรดาประเทศพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท กระทำพิธีน้อมรำลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในวันเพ็ญกลางเดือนหก ส่วนพุทธมามกฝ่ายมหายาน ประกอบพิธีทางศาสนาในทางร่วมใจกันแซ่ซ้องพระพุทธองค์ ในวันที่ ๘ เมษายน ในประเทศไทย กัมพูชา และลาว เรียกวันเฉลิมฉลองวันนี้ว่า วันวิสาขบูชา แต่ในประเทศลังกา และพม่าเรียกวันเดียวกันนี้ว่า วันประกอบพิธีเวสาก

เพื่อจะไม่ให้มีการต่างแตกแยกแยะกันระหว่างพุทธมามกฝ่ายมหายานและฝ่ายเถรวาท ในการประชุมสมัชชาพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ครั้งที่ ๑ ซึ่งจัดให้มีขึ้น ณ นครโคลอมโบ ประเทศลังกา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ ได้มีมติให้กำหนดวันเพ็ญกลางเดือนหกเป็น "วันสมเด็จพระพุทธะ" แล้วให้ทำการเฉลิมฉลองร่วมกันในบรรดาพุทธมามกทั่วไปในโลก ดังนี้จึงเห็นเป็นการเหมาะสม ที่จะนำแสดงถึง สารัตถสำคัญ ของวันเพ็ญกลางเดือนหก ให้บรรดาพุทธมามกทั้งหลาย ณ โอกาสวันวิสาขบูชาวันนี้

พระประสูติ

ในวันเพ็ญกลางเดือนหก เมื่อ ๒๕๙๐ ปีมาแล้ว ราชโอรสองค์หนึ่งได้ทรงประสูติขึ้นมาในแว่นแค้นแดนเนปาล พระองค์ทรงพระนามว่า สิทธัตถโคตม เมื่อทรงเป็นมานพนั้น พระองค์บังเอิญได้ทรงประสบพบเห็นทารกแรกคลอด คนชรา คนเจ็บ และคนตาย ภาวะสี่ปางในมนุษย์เหล่านี้ทำให้พระองค์ทรงคิดขึ้นมาได้ถึงสภาวะแห่งความทุกข์ของชีวิตมนุษย์ คือ การเกิดนั้นเป็นทุกข์ ความเจ็บไข้นั้นเป็นทุกข์ ความชราภาพนั้นเป็นทุกข์ และความตายนั้นก็เป็นทุกข์ และทรงได้รับความรู้ความคิดว่า อันการจะหลีกลี้หนีไปเสียซึ่งความทุกข์ดังกล่าว ก็คือการมีภาวะอยู่พ้นสังสารวัฏ

เมื่อได้ทรงเล็งเห็นเที่ยงแท้แล้วว่า ภาวะมารดา ทารกภาพ ชรา พยาธิ มรณะ เหล่านี้ล้วนแต่นำมาซึ่งความทุกข์ ความวิปโยคโศกสลด ความเจ็บปวดรวดร้าว ความระทดระทมใจ และความไม่สมถวิล จึงทำให้พระองค์ทรงปลงพระทัยสละราชสมบัติ ศฤงคาร บริวารและความสุขหฤหรรษ์ โดยทรงมีจิตคิดเมตตาที่จะช่วยปลดเปลื้องมวลมนุษย์ที่กำลังทนทุกข์กันอยู่

ทั้งนี้ก็เพราะว่า ตั้งแต่ได้ทรงกำเนิดมา ลึกลงไปในพระทัยของพระองค์นั้น ทับถมอยู่ด้วยความกรุณาปรานีต่อมวลมนุษย์ และความทุกข์อันมีอันเกิดแก่มนุษย์ชาติ ทำให้พระองค์ทรงหม่นหมองและเศร้าพระทัย เป็นผลทำให้ไม่ทรงยินดีปรีดาในความสุขหฤหรรษ์ของชีวิต และดังนี้เราจึงได้เห็นพระองค์ไม่ทรงชื่นชมนิยมในความสุข ในสมบัติพัสถาน ความเกษม

สำราญและความรุ่งโรจน์จรัสจรุง อันพระองค์ทรงมีสิทธิ ฐานทรงเป็นรัชทายาทสืบราชสมบัติตามราชประเพณี และทรงทำการสละเสียซึ่งพระมเหสีและโอรส กล่าวสั้น ๆ ก็คือ ไม่ทรงยินดีในสิ่งที่ประชาชนคนทั้งหลายพึงแสวงหาและหวงแหน แล้วทรงดำเนินกั้นดั้นไปเพื่อที่จะค้นหาวิธีรักษา และชูช่วยความทุกข์หม่นหมองของมนุษย์ชาติ อนึ่ง ย่อมมีความจำเป็นที่จะต้องขอให้เราท่านพึงระลึกถึงความจริงอันสำคัญไว้ด้วยว่า การสละผละจากความสุขความสำราญในชีวิตของพระองค์นั้น หาได้ทรงกระทำในยามชราไม่ แต่หากในวัยทรงเป็นมานพหนุ่มแน่น ไม่ใช่ในเวลาทรงหย่อนพระกำลังในการชื่นชมโสมนัสโลกียสุข แต่หากในยามที่ทรงมีกำลังวังชาอย่างเต็มที่ที่จะทรงสำราญบานใจ ทรงสละเพศฆราวาส ไม่ใช่เพราะความยากจนเข็ญใจ แต่หากในระหว่างสมัยที่ทรงมั่งคั่งล้นหลาม และทั้งพูนเพียบอยู่ด้วยช่องโอกาสที่จะชื่นชมสิ่งที่นำมาซึ่งความสุขความสำราญใจทั้งหลายด้วย การทรงสละโลกีย์ครั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลเพียงอย่างเดียวเท่านั้น คือ การจะดับเสียซึ่งความหื่นกระหายในตัณหา อันมี รูป รส กลิ่น เสียง เป็นที่มา

ทรงตรัสรู้

ทางดั้นด้นจรดลไปในภาวะภิกขุ คือผู้ขอ และทั้งทรงปฏิบัติพระองค์เป็นนักพรตที่เคร่งที่สุด (คือมีการทรมานกายและอดอาหาร) จากอาจารย์สำนักหนึ่งไปยังอีกสำนักหนึ่ง ด้วยการกำหนดพระทัยในการศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับโมกธรรม ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ประจักษ์แจ้งถึงรหัสแห่งชีวิตของมนุษย์

แต่ทรงประสบว่า ตราบใดที่คณาจารย์เหล่านี้ยังถกเถียงโต้แย้งไม่ลงรอยกันอยู่ การที่จะสำแดงให้ประจักษ์ถึงภาวะชะตากรรมของมนุษย์ย่อมไม่เป็นที่สมถวิลของพระองค์

พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญพรตดั้นด้นอยู่ในลักษณะนี้ถึง ๖ ปี ด้วยการทรมานกาย และงดเว้นอาหารจนล้มประชวรลงด้วยโรคขาดอาหาร ขนาดที่จะไม่สามารถทรงมีชีวิตอยู่ได้ แม้กระนั้นก็ตามพระองค์ก็ยังไม่ทรงสามารถค้นพบอะไรเกี่ยวกับความทุกข์ยากของมนุษย์ ได้มากไปกว่าระยะเมื่อทรงเริ่มทำการศึกษา ฉะนั้นจึงได้ตกลงปลงพระทัย เลิกการทรมานพระองค์ตามวิธีนี้ของนักพรตองค์อื่น และทรงหันกลับมาอนุบาลพระองค์โดยวิธีที่ถูกต้องคือการเสวยพระกระยาหารเป็นระยะในเบื้องแรก ครั้นแล้วก็เสวยอาหารแข็งเมื่อปัญจวัคคีย์ ผู้ซึ่งติดตามพระองค์ในการแสวงหาโมกขธรรม พากันละทิ้งพระองค์ด้วยการกล่าวตัดพ้ออย่างเย้ยหยันว่า "นักพรตโคตมกลายเป็นผู้สำราญไปแล้ว ท่านเลิกการบำเพ็ญพรต และหันเข้าหาชีวิตแห่งความสำราญเสียแล้ว" ดังนั้น พระองค์จึงทรงดั้นด้นออกบิณฑบาตด้วยพระองค์เองเดียวดายด้วยลักษณะถูกทอดทิ้ง อ่อนแรง แต่เด็ดเดี่ยวไม่ยอมจำนน เมื่อพระกำลังวังชาคืนคงมาดังเดิมแล้ว จึงได้เสด็จไปประทับ ณ ใต้ร่มโพธิ ณ ฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ใกล้ตำบลพุทธคยา ทรงกระทำการเจริญวิปัสสนากรรมฐานอย่างแนบแน่น และทรงให้สัตย์ปฏิญาณว่า แม้ว่าเนื้อสังมังสา และโลหิตจะแห้งเหือดไปไม่เหลือหลอ ก็จะไม่ขอเคลื่อนไหวจากที่ประทับตรงนั้นเป็นอันขาด จนกว่าจะบรรลุโมกขธรรม

ครั้นแล้ว ในวันเพ็ญกลางเดือนหก เมื่อทรงมีพระชนมายุได้ ๓๕ หลังจากที่เพียรพยายามเพ่งจิตอยู่จุดเดียว จิตของพระองค์ค่อยสว่างกระจ่างแจ่ม จนในที่สุดพระองค์ทรงบรรลุสัมโพธิญาณ และทรงสามารถมองเห็นความหมายอันแท้จริงของภาวะของมนุษย์ ทรงค้นพบเหตุแห่งทุกข์ ทางปลดเปลื้องทุกข์ และบรรลุนิพพาน คือ การหลุดพ้นหรือภาวะปลอดกรรม และกำจัดเสียซึ่ง โลภ โกธร และหลง

ปรินิพพาน

เมื่อทรงตรัสรู้แล้ว สมเด็จพระพุทธองค์ก็เสด็จตรงไปยังเมืองพาราณสี แล้วทรงแสดงปฐมเทศนาซึ่งเรียกว่าธรรมจักรกัปปวัตนสูตร ทรงดำเนินเทศนาธรรมอยู่เป็นเวลา ๔๕ ปีเต็ม ธรรมอันเป็นเครื่องให้มนุษย์ปลดเปลื้องจากความทุกข์ โดยปราศจากสิ่งพันธนาการ กษัตริย์ ขุนนาง พราหมณ์ พ่อค้าวาณิช กรรมกร ชายและหญิงทุกชั้นวรรณะ ได้เข้ามาร่วมในชุมนุมสงฆ์ที่ได้ทรงก่อตั้งขึ้น

และพระองค์ดับพระขันธ์เข้าสู่ปรินิพพาน เมื่อทรงชนมายุได้ ๘๐ พรรษา ที่เมืองกุสินารา แล้วก็ในวันนี้บังเอิญเป็นวันเพ็ญกลางเดือนหกอีกด้วย เมื่อ ๒๕๐๗ ปีมาแล้ว โดยตรัสจากพระโอษฐ์ไว้เป็นครั้งสุดท้ายว่า "สิ่งทั้งหลายล้วนเป็นอนิจจังทั้งสิ้น และจงอย่าหยุดยั้งในการแสวงหาความหลุดพ้นเทอญ"

พุทธศาสนาคืออะไร ?

พูดง่าย ๆ พุทธศาสนาคือการจัดระเบียบความคิด ซึ่งมุ่งถึงทัศนะไม่เพียงแต่แค่โลกนี้เท่านั้น แต่ถึงจักรวาลอีกด้วย คือภาวะรวมยอดของสิ่งทั้งหลายซึ่งดำรงอยู่ในจักรวาล เป็นทัศนะที่ชักนำไปสู่ความเห็นแจ้งและความเข้าใจในสภาวะของสิ่งทั้งหลาย ระบบความคิดดังว่านี้หาได้มีการชักนำให้ไปเลื่อมใสในปัจเจกบุคคลใดบุคคลหนึ่งไม่ แต่เป็นผลของความเพียรพยายาม อันยาวนาน ติดต่อกัน ของมนุษย์ ที่จะเข้าใจ อย่างถูก ต้องถึงชีวิต และความเร้นลับของชีวิต สมเด็จพระพุทธะทรงค้นพบกฎหลายข้อขึ้นอีกครั้งหนึ่งแล้วทรงบากบั่นที่จะเข้าใจถึงวิธีหรือลักษณะที่จะใช้กฎดังว่านั้นให้เป็นผล ที่สมเด็จพระพุทธองค์ทรงค้นพบนั้น ก็คือ วิธีบรรลุถึง ซึ่งความหลุดพ้นโดยทางนิพพาน (คือภาวะปลอดกรรม และกำจัดเสียได้ซึ่ง โลภ โกรธ หลง) นัยหนึ่งการเข้าใจ อย่างแจ่มแจ้งเกี่ยวกับกฎต่าง ๆ ที่ว่ามา และการดำรงอยู่ ด้วยความกลมกลืนสอดคล้องกับกฎนั้น ซึ่งควบคุมความดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์

มีผู้คนเป็นอันมาก ซึ่งยืนยันว่าพุทธศาสนาเป็นเพียงปรัชญาเท่านั้น หาใช่ศาสนาตามนัยที่เรียกกันว่า religion ไม่ คำโต้แย้งก็มีว่า ที่ว่าคำว่า religion นั้น หมายถึงอะไรกัน ถ้าหมายถึงตามนัยแคบ ๆ แห่งทัศนะวัฒนธรรมของชาวคริสเตียนสมัยกรีกและโรม คือการยอมรับนับถือในปัจเจกเทวะและกฎเกณฑ์บางอย่างบางประการ ในลักษณะดังว่านั้น พุทธ-ศาสนาก็หาใช่ religion ไม่ แต่ถ้าหมายถึงความรู้สึกอันเกิดอันมีอยู่ภายในตัวมนุษย์และด้วยความรู้สึกนั้น ๆ มนุษย์นำไปใช้ในการติดต่อสัมพันธ์กับจักรวาล

และสัมพันธภาพเช่นว่านั้น อยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ ซึ่งมนุษย์พยายามที่จะจัดระเบียบความประพฤติของตนให้อยู่ในระดับสัมมาจารี ถ้าศาสน์ซึ่งได้รับมาจากความรู้สึกนึกคิดเหล่านี้ นำความพอใจให้กับทั้งจิตและใจไม่ว่าในภาวะเหตุการณ์ใด ๆ ในชีวิต ตามลักษณะดังว่านั้นพุทธศาสนาเป็น religion ดังที่ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสทั้งในอดีตและปัจจุบัน ได้สำแดงให้เป็นที่ประจักษ์มาแล้วอย่างไรก็ดี ความสุขสงบอันลึกซึ้งย่อมเกิดแก่ผู้ที่มีชีวิตอยู่ด้วยภาวะสัมมาจารีทั่วไปเท่านั้น

อนึ่ง มีทางเดียวเท่านั้นที่จะกล่าวถึงเค้าโครงคำสอนของสมเด็จพระพุทธะ เค้าโครงนั้นมีอยู่แล้วในวิธีที่สมเด็จพระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในปฐมเทศนาอันเรียกว่าธรรมจักรกัปปวัตนสูตร หรือนัยหนึ่งการวางรากฐานแห่งภาวะสัมมาปฏิบัติ ซึ่งพระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ปัญจวัคคีย์ ณ อิสิปตนมฤคทายวัน ใกล้กรุงพาราณสี

บทส่งท้าย

วันเพ็ญกลางเดือนหกปีนี้ ตรงกับวันที่ ๒๓ พฤษภาคม และในวันเพ็ญกลางเดือนหกดังว่า บรรดาพุทธมามกทั้งหลายในประเทศไทย จะพากันไปทำบุญตักบาตร และนำธูป ๓ ดอก เทียน ๑ เล่มและดอกบัว ๒—๓ ดอกไปทำการเคารพสักการะ ณ เบื้องหน้าพระพุทธรูป เป็นการน้อมจิตรำลึกนึกถึงความดีที่พระองค์ทรงมีเมตตาสอนสั่งเวไนยสัตว์ เป็นการชี้ทางให้ได้บรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นจุดหมายปลายทางของพุทธมามกทุก ๆ คน แต่บาง

ท่านอาจฉงนใจว่า ทำไมจึงต้องใช้บูชาด้วยดอกบัวด้วย ทั้งนี้ก็เพราะว่าดอกบัวนั้นเครื่องหมายในทางศิลปที่สำแดงถึงปรัชญาแห่งพระพุทธศาสนาและทั้งได้ใช้ดอกบัวนี้กันอย่างแพร่หลายกว้างขวางแต่นานมาแล้ว ความหมายของดอกบัวนั้นก็คือว่า ฝั่งรากในเปือกตม แต่ก็งอกงามโผล่ผิวน้ำขึ้นมาด้วยลักษณะสะอาดเอี่ยม และงดงามอย่างแจ่มจ้าน่าดู แล้วก็แย้มกลีบเบ่งบานอย่างบริสุทธิ์ผุดผ่องพวยพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้านภาลัย อันเปรียบได้กับสรวงสวรรค์ฐานที่พระพุทธศาสนาเป็นสัจธรรมจึงเปรียบได้เสมอกับดอกบัว ซึ่งมีอำนาจอันลี้ลับทำให้ดอกงอกออกมาจากพื้นฐานอันเป็นเปือกตม เช่นเดียวกับคติในพระพุทธศาสนา ซึ่งมั่นหมายที่จะอยู่เสียให้พ้นจากภาวะอวิชชาและโลกอันสับสนอลหม่านของมนุษย์

มีดอกไม้ชนิดอื่น ๆ อีกเหมือนกัน ที่ใช้บูชาพระกัน ถึงดอกไม้ชนิดอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกันกับดอกบัว ย่อมเป็นสัญญลักษณ์สำแดงถึงสิ่งในธรรมชาติซึ่งสวยงามที่สุดแต่ก็มีภาวะอนิจจังที่สุด คือบรรดาบุปผผกาชาติทั้งหลายทั้งปวงนั้น ต่างก็เบ่งบานดอกออกอย่างเต็มที่ ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะอับเฉาโรยราและย่อยยับลง บุปผชาตินานาพรรณมีรูปทรง มีความงามผิดแผกแตกต่างกันด้วยกลิ่น ทรงกลีบ และรูปดอก แต่ในชีวิตของบรรดาดอกไม้แต่ละดอกนั้นก็มีมรณะควบคู่อยู่ด้วย จริงอยู่ มีความเติบโตและงอกงาม แต่ก็มีความเสื่อมสลายเคียงคู่อยู่ด้วย แม้ความงามของดอกไม้นั้นใช่ว่าจะคงทนอยู่ได้นานเมื่อไร ไม่ช้าไม่นานก็จะต้องถึงกาลอวสานของมัน ดังนี้เองดอกไม้จึงเป็นสัญญลักษณ์เสมอหมือนกับ *ทุกข์* อันมีอยู่ในสังสารวัฏ เป็นภาวะอนิจจังแล้วเป็นความหม่นหมองของสิ่งทั้งหลาย โดยทำนองเดียวกัน บรรดาดอกไม้

ทั้งหลายยังให้เกิดเมล็ดเพื่อการเกิดขึ้นมาใหม่ ก็เป็นสิ่งเตือนใจเราท่านได้อย่างดีถึงภาวะ *กรรม* ซึ่งมนุษย์ได้ประกอบกรรมทำขึ้นไว้ด้วยใจคิดหรือการกระทำ จะเป็นผลชักนำให้มนุษย์มีการเกิดใหม่ในภพหน้า นี้เป็นคติในพระพุทธศาสนาอีกเหมือนกัน

สัญญลักขณ์อีกอย่างหนึ่งของพระพุทธศาสนาก็คือรูปธรรมจักร ซึ่งเราเห็นกันทั่วไปบนธง ซึ่งพุทธมามกชักกันตามบ้านในวันนี้

จิตรกร นักเขียน นักปรัชญา และศิลปินแผนกตกแต่งย่อมพากันใช้เครื่องหมายธรรมจักร เพื่อต้องการจะสำแดงออกซึ่งความคิดเกี่ยวกับธรรมะในพระพุทธศาสนา การหมุนของธรรมจักรย่อมหมายถึงการเทศนาหรือการทำให้ธรรมมะได้มีภาวะดำเนินไป

ซี่ล้อแปดซี่นั้นหมายถึงมรรคแปด และล้อแต่ละซี่มีความยาวเท่า ๆ กันนั้น ตั้งใจให้หมายถึงความยุติธรรม ในวงล้อนั้นหมายถึงปัญญาอันจะสามารถผ่านไปได้ไม่ว่าที่ไหน ใกล้หรือไกล ดุมล้อนั้นหมายถึงความสงบเสงี่ยมและความมีแก่ใจ ส่วนท่อนเพลาล้อนั้นคือสัจจะซึ่งจักรแห่งชีวิตหมุนไปบนเพลานี้

ในที่สุดนี้ ไม่มีอะไรเหมาะสมไปกว่าที่จะทำการรำลึกนึกนอบน้อมพระรัตนตรัยดังนี้

“อุตมงค์โกเมศแม้น กุสุมาลย์
แสงเนตรส่องเสนอปาน ปทีปแก้ว
เสาวคนธ์คู่ใจบาน โอษฐ์เทียบ ธูปนา
บูชิตตรัยรัตน์แพร้ว พรั่งพร้อมอินทรีย์”

"อำนาจอันนอบน้อม ไตรยรัตน์
สรวมสร่างสรรพพิบัติ วิบากเศร้า
มงคลศิริพิพัฒน์ พูนเพิ่ม ข้าแฮ
อานุภาพพระเกลียกล้า สบสิ้นสิ่งประสงค์"

วันมาฆบูชา

(ตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๓ และกำหนดเป็นที่ระลึกนอบน้อมต่อพระธรรม)

มาฆบูชา คือ วันประกอบพิธีทางพระพุทธศาสนา ในกลางเดือน ๓ ซึ่งเทียบได้กับวันที่ระลึกแก่บรรดานักบุญต่าง ๆ ของประเทศตะวันตก และวันมาฆบูชานี้ กำหนดให้เป็นที่ระลึกนอบน้อมต่อพระธรรมคำสอน

ในการกล่าวอธิบายถึงสารัตถสำคัญของวันมาฆบูชา เราจะต้องตั้งต้นด้วยการรำลึกถึงไตรสรณาคมเป็นเบื้องแรก คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์

พระพุทธเจ้า หาใช่พระผู้เป็นเจ้าหรือผู้ได้รับพระบัญชาจากพระผู้เป็นเจ้าไม่ พระพุทธเจ้าทรงเป็นปกติชนคนเราดี ๆ นี่เอง คือทางประสูติและดับขันธ์ พระพุทธศาสนาซึ่งก่อเกิดมาจากพระพุทธเจ้า เป็นคัลลองแห่งชีวิตของพุทธมามก ซึ่งมิใช่อะไรอื่น คือความประพฤติชอบ ประพฤติดีจากการอบรมฝึกฝนจิตใจ ซึ่งการฝึกฝนอบรมดังว่านี้จะชักนำให้ไปสู่สันติสุข คือ นิพพาน

พระพุทธเจ้า คือองค์แห่งเมตตา กรุณา มิตรภาพ สัจจะ และสันติ ผู้ใดที่แสวงสันติสุขก็จะหาได้ในธรรมะของพระพุทธเจ้า

พระธรรม คือคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งถ้าผู้ใดเลื่อมใสปฏิบัติตามและฝึกฝนให้ถูกแล้ว ผู้นั้นก็ประสบพบสันติสุขในที่สุด

พระสงฆ์ คือบรรดา สาวกผู้ยึดและ ปฏิบัติธรรมแล้วถ่าย ทอดสั่งสอนให้แก่ประชาชนคนทั่วไปซึ่งเลื่อมใสศรัทธา

ตามความนิยมของชาวพุทธ มาฆบูชาคือเทศกาลที่ทำการกำหนดไว้ให้เป็น ที่ระลึก แก่ธรรมมะ ฉนั้น จึงเป็นการ เหมาะ สมแล้ว ที่จะยก สารัตถสำคัญของพุทธธรรมขึ้นมากกล่าวในโอกาสนี้

ธรรมมะ

ธรรมมะคือวจนะหรือคำสอน และอาจหมายถึงความยุติธรรม สัมมาปฏิบัติหรือกฎธรรมชาติได้ด้วย ถ้าผู้ใดปฏิบัติธรรม ก็หมายความว่าผู้นั้นได้วางตนให้กลมกลืนกับธรรมชาติและกฎของธรรมชาติ ซึ่งควบคุมจักรวาลอยู่และความ คิดเห็นในกฎ ธรรมชาติเหล่านั้น ก็คือที่เกี่ยวกับ ลักษณะความเป็นไป ๓ ประการ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา มนุษย์ทุกผู้ทุกนามจะต้องผูกพันอยู่กับลักษณะความเป็นไป ๓ ประการดังว่านี้ โดยไม่มีการยกเว้นแต่อย่างใด ลักษณะความเป็นไป ๓ ประการดังว่านี้แหละ คือกฎธรรมชาติต่าง ๆ ของโลก กายภาพ *อนิจจัง* คือข้อสรุปที่ว่า ไม่ว่าในภพใดย่อมหามีสิ่งใดไม่หรอกที่จะนับได้ว่ามีภาวะยืนยงถาวร *ทุกขัง* นั้นก็คือว่า ในชีวิตมนุษย์เรา

นั้นย่อมมีความไม่สมหวังเคล้าระคนอยู่ด้วยทุกผู้ทุกนาม ส่วน *อนัตตา* นั้นเล่ามุ่งหมายให้ตระหนักประจักษ์ว่า ในบรรดาชีวิตทั้งหลายทั้งปวงนั้น ไม่มีอะไรหรอกที่จะเรียกได้ว่าเป็นสิ่งที่มีวิญญาณ ลักษณะเป็นไป ๓ ประการนี้คือ เนื้อหาใหญ่ในพระพุทธธรรม

อนิจจัง หรือภาวะไม่เที่ยงแท้แน่นอนนี้ ไม่เพียงแต่จะเกิดแก่บรรดาสัตวโลกเท่านั้น ยังจะเกิดขึ้นแก่ทุก ๆ สิ่งทุก ๆ อย่างในจักรวาลอีกด้วย ไม่มีอะไรหรอกที่มีรูปกายจะยืนยงถาวร ไม่เร็วก็ช้าก็จะต้องสึกหรอแตกหัก ถูกทำลาย หรือเสื่อมสลายไป แล้วถือกำเนิดเกิดขึ้นในรูปใหม่

ทุกขัง นั้นคือ ทุกข์หรือภาวะไม่สมหวังย่อมมีอยู่ในโลกนี้ ทุกข์นั้นเกิดจากสาเหตุ ๓ ประการ คือ

(๑) การที่มนุษย์ต้องขัดอัธยาศัยกับธรรมชาติ

(๒) การมีมนุษย์ต้องขัดอัธยาศัยกับมนุษย์อื่น ๆ และ

(๓) การมีมนุษย์ต้องขัดอัธยาศัยกับตัวเอง

อนัตตา หรือนัยหนึ่งการไม่มีตัวตน หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดอยู่ มีอยู่ แต่เราเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้นเป็นส่วนใหญ่ก็ที่มีความสัมพันธ์กับมวลมนุษย์ บรรดาสิ่งทั้งหลายที่ทรงชีพนั้นไม่มีวิญญาณ หรือไม่มีตัวตน วิญญาณหรือตัวตนนั้น คือความนึกคิดในแนวปรัชญาอันมีต่อส่วนที่เป็นอสสารของมนุษย์ส่วนหนึ่ง ซึ่งมีเรือนร่างแตกดับไปแล้วก็ดำรงคงอยู่ต่อไปอีก ทั้งธรรมะและวิทยาศาสตร์สมัยใหม่สอนหลักมูลฐานอย่างเดียวกัน คือสอนว่า อันปุถุชนคนเรานั้นประกอบด้วยจิตและกายเท่านั้น ไม่มีอย่างอื่นอีก จิตและกายสองอย่างนี้ผูกพันกันอย่างแนบแน่น เมื่อตายหรือถึงกาลดับขันธ์ลงก็

ต้องสิ้นสภาพไปด้วยกัน ใช่ว่าเมื่อสิ่งหนึ่งสิ้นสภาพแล้ว อีกสิ่งหนึ่งจะดำรงคงอยู่ต่อไปก็หามิได้ ทั้งสองสิ่งเป็นหน่วยหนึ่งหน่วยเดียวกัน ซึ่งเราเรียกกันว่ามนุษย์ และมนุษย์นี้ ไม่ช้าไม่นานก็จะต้องเป็นไปตามกฎของอนิจจัง คือภาวะไม่เที่ยง ไม่แน่นอน

กรรมและการเกิดอีก

กรรมแปลตามตัวว่าการกระทำ จะกล่าวก็ได้ว่า กรรมคือพลังที่มีขีดกำหนดชะตาหรือความเป็นไปในภพนี้ของเขา และทั้งสรรสร้างภาวะในภพหน้าของเราอีกด้วย พลังดังว่านี้แหละที่เมื่อมนุษย์ดับขันธ์ลงไปแล้วจะดำรงภาวะอยู่ต่อไป และเชื่อมโยงภพนี้กับภพหน้า ถ้าปราศจากกรรมแล้วก็ไม่มีการเกิดอีก ทั้งจิตและกายจะไม่มีการเกิดอีก แต่สิ่งที่จะเกิดอีกนั้นคือพลังงานอันทรงอำนาจของกรรมเท่านั้น กรรมนั้นจะดีหรือไม่ดีก็ได้ทั้งนี้ก็สุดแต่การกระทำของจิต ของวาจา หรือของตัวของเราเอง ไม่ว่าจะกรรมดีหรือกรรมไม่ดีก็ตาม ยังให้มีการเกิดอีกทั้งสิ้น แต่ถ้าเป็นกรรมดีก็ย่อมจะเป็นผลให้เกิดภาวะชื่นชมรมณีย์ ส่วนกรรมไม่ดีนั้น ก็จะยังให้เกิดความเป็นไปซึ่งบุคคลผู้ฉลาดจะไม่พึงปรารถนาเป็นอันขาด

นิพพาน

นิพพานหาได้เกิดจากกรรมดีหรือกรรมไม่ดีไม่ จะเกิดจากการสิ้นสูญ

ของกรรมเท่านั้น ไม่ว่าบุคคลใดที่ถึงซึ่งนิพพานแล้ว จะไม่มีการเกิดอีก โดยที่บุคคลนั้นบรรลุภาวะหลุดพ้นและจริงแล้ว ภาวะดังว่านี้แหละคือเป้าหมาย ซึ่งชาวพุทธทุกรูปทุกนามมั่นหมายที่จะไปถึง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงค้นพบแล้วว่า "การดับเสียซึ่งความโลภ การดับเสียซึ่งความโกรธ และการดับเสียซึ่งความหลง นั่นแล้วคือนิพพาน"

ทางสายกลาง

ปฐมเทศนา ซึ่งสมเด็จพระพุทธองค์ทรงแสดงหลังจากที่ได้ทรงบรรลุพระโพธิญาณแล้วนั้น พระพุทธองค์ทรงบรรยายถึงทางสายกลาง อริยสัจ ๔ และอริยมรรคอันมีองค์ ๘ ซึ่งทั้ง ๓ ประการนี้ นับได้ว่าเป็นรากฐานซึ่งธรรมะทั้งมวลของพระพุทธองค์ตั้งอยู่

ทางสายกลางคือ มัชฌิมมรรค ซึ่งเป็นทางแห่งดุล คือไม่มีความเอียงเอนเบนบ่าย ได้แก่หลีกเลี่ยงเสียจากการปล่อยตัวให้กับชีวิตอันเพลิดเพลินมัวเมาชื่นชมยินดีแต่ในรูป รส กลิ่น เสียง โดยปราศจากการระงับยับยั้ง และได้แก่การหลีกเลี่ยงเสียจากการดำเนินชีวิตอันเปล่าเปลืองเจ็บปวดและการทรมานกายอันไม่จำเป็นของลัทธิบำเพ็ญพรต

อริยสัจ ๔ คือ

(๑) **ทุกข์** ซึ่งกล่าวอธิบายว่า สัตว์ทั้งหลายจะต้องเผชิญกับทุกข์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง โดยไม่มีข้อยกเว้น ชาตะ มรณะ ชราภาพ ความหิว ความกระหาย ร้อน และเย็น การไม่เป็นปกติของร่างกาย

โรคภัย การเจ็บไข้ และอุบัทวเหตุ ๆ เหล่านี้แหละคือทุกข์

(๒) **สมุทัย** คือเหตุแห่งทุกข์ ซึ่งมีตัณหาและอารมณ์เป็นปัจจัย

(๓) **นิโรธ** คือการดับทุกข์ หรือการปลดเปลื้องทุกข์ พูดได้ว่า เราจะกำจัดเหตุแห่งทุกข์ได้ ถ้าเราจะมีการควบคุมสติและฝึกฝนตัวของเรา

(๔) **มรรค** คือมรรคาที่จะชักนำเราไปสู่การดับหรือสิ้นทุกข์ ซึ่งมรรคดังว่านี้แหละเรียกว่ามรรค ๘ หรือมรรคาแห่งคุณากร พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ว่า มรรคานี่แหละ ที่จะพาเราไปสู่การสิ้นทุกข์ ความเศร้าหมองโทมนัสและความสิ้นหวัง แล้วตรงไปยังพระนิพพาน มรรค ๘ นั้นประกอบด้วย ความเห็นชอบ ความดำริชอบ วาจาชอบ การงานชอบ เลี้ยงชีพชอบ ความเพียรชอบ ระลึกชอบ และตั้งใจชอบ

มรรค ๘ คือทางสายกลาง ซึ่งสมเด็จพระพุทธองค์ทรงค้นพบ ซึ่งเป็นทางนำไปสู่สันติ การประจักษ์แจ้งโพธิญาณ และการบรรลุพระนิพพานในที่สุด

ธรรมะคือคุณากร

ดร. ริส เดวิดส์ นักปราชญ์ผู้ยิ่งใหญ่ชาวอังกฤษกล่าวไว้ว่า:

"ข้าพเจ้าได้สำรวจตรวจดูศาสนาใหญ่ ๆ ในโลกทุกศาสนามาแล้ว และข้าพเจ้ายังไม่เคยพบว่าจะมีอะไรในศาสนาไหนยิ่งใหญ่ไปกว่าความงาม และ

ความกว้างขวางแห่งอริยสัจของสมเด็จพระพุทธองค์ ข้าพเจ้าเป็นสุขใจ ที่จะปรุงแต่งชีวิตของข้าพเจ้าตามมรรคาดังว่านั้น"

เอช จี เวลลส์ นักวิทยาศาสตร์และนักประวัติศาสตร์ (ผู้เรืองนาม) ยกย่องธรรมะไว้มากว่า เป็นระบบศีลธรรมจรรยา และได้เทิดทูนสมเด็จพระพุทธองค์ว่า ทรงฐานะยิ่งใหญ่ที่สุดในบรรดามนุษย์ผู้ยิ่งใหญ่ทั้งหลาย เอช จี เวลลส์ พูดไว้ในหนังสือ "Outline of History" ของเขาว่า:

"ไม่ว่าในด้าวแดนอันกว้างใหญ่ไพศาลแห่งหนตำบลใด พุทธธรรมก็ดำรงคงอยู่ได้ และในการติดต่อเกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์ของบรรดาประเทศตะวันตกซึ่งประวัติศาสตร์ทำให้เกิดการจรรโลงใจ คำสอนที่ไม่มีอะไรเหมือนของสมเด็จพระโคดม ถ้ารื้อฟื้นขึ้นมาและทำให้บริสุทธิ์เข้า ก็จะสำแดงบทบาทอันยิ่งใหญ่ในการนำทางแก่มวลมนุษย์ได้ดี"

ศาสตราจารย์ คาร์ล กุสต๊าฟ ยุง แห่งนครซูริค (ประเทศสวิตเซอร์แลนด์) ซึ่งนับว่าเป็นนักจิตวิทยาชั้นนำของโลกปัจจุบัน กล่าวสดุดีว่า "ฐานะที่เป็นผู้สนใจเกี่ยวกับศาสนาเปรียบเทียบมาแล้ว ข้าพเจ้าได้คิดว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่หาที่ติมิได้ที่สุดศาสนาเดียวที่มีอยู่ในโลก ปรัชญาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทฤษฎีเกี่ยวกับวิวัฒนาการและกฎแห่งกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ของพระองค์ท่านสูงส่งกว่าศาสนาอื่นใดทั้งสิ้น"

นอกเหนือไปจากนี้ ผู้มีความรู้ในพระพุทธศาสนามากหลายแซ่ซ้องร้องกันว่า พุทธธรรมคือหลังอันยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก ซึ่งจะนำมาซึ่งสุขสันติแก่มวลมนุษย์และประชาชาติทั้งหลาย

ขอสุขสันติจงมีแก่สัตว์ทั้งหลาย สาธุ

วันอาสาฬหบูชา

(ซึ่งตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๘ และกำหนดให้เป็นที่ระลึกนอบน้อมต่อพระสงฆ์)

พิธีทางพระพุทธศาสนา แห่งวันอาสาฬหบูชาเป็นการแซ่ซ้องเฉลิมฉลอง ซึ่งตั้งใจกำหนดให้เป็นที่ระลึก แก่การแสดงปฐมเทศนาของสมเด็จพระพุทธองค์และทั้งยังเป็นสัญญลักษณ์แห่งการประกาศศาสนา ซึ่งหมายถึงการทรงตั้งต้นโปรดเทศนาพระธรรมคำสอนแก่เวไนยสัตว์อีกด้วย

อาสาฬห เป็นชื่อดาวฤกษ์กลุ่มหนึ่ง และเมื่อถึงเดือน ๘ ทางจันทรคติ ดวงจันทร์ได้โคจรผ่านกลุ่มดาวฤกษ์นี้ ดังนั้นการเคารพบูชาในวันเพ็ญกลางเดือน ๘ จึงได้ชื่อว่า อาสาฬหบูชา

สมเด็จพระพุทธองค์ ทรงบรรลุโพธิญาณในราตรีเพ็ญกลางเดือน ๖ ภายใต้สาขาของต้นโพธิหรือไม้อัสสัตถริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ตำบลอุรุเวลา ใกล้หมู่บ้านพุทธคยา ซึ่งอยู่ในรัฐพิหารของอินเดียปัจจุบัน หลังจากที่ได้ทรงตรัสรู้แล้ว พระองค์ได้ทรงประทับอยู่ที่นั่นเป็นเวลา ๗ สัปดาห์ คือ ๔๙ วันเต็ม

ในสัปดาห์ที่ ๗ ระหว่างที่ทรงประทับอยู่ ณ ที่นั้น มีชายพี่น้องสองคน ชื่อ ตปุสส และ ภัลลิก ผู้ซึ่งคุมกองเกวียนมาหยุดยั้งพักอาศัย

ณ ที่ใกล้ ได้ประสบพบเห็นพระพุทธองค์ทรงมีลักษณะบรรเจิดเฉิดฉาย จากการที่ได้ทรงบรรลุโพธิญาณมาใหม่ ๆ จึงได้ทำการน้อมถวายข้าวสัตตูแก่พระองค์ สมเด็จพระพุทธองค์ทรงรับของถวายจากพ่อค้าสองพี่น้องมาเสวย ส่วนสองพี่น้องนั้นเล่าก็เข้าทำการปวารณาตนเป็นอุบาสก เคารพนอบน้อมต่อพระพุทธองค์และยึดธรรมเป็นสรณะ ดังนั้นนายพาณิชทั้งสองจึงได้ชื่อว่าเป็นเทวะวาจิก คือ สาวกฆราวาสคู่แรก

เมื่อสัปดาห์ที่ ๗ สิ้นสุดลงแล้ว ขณะที่สมเด็จพระพุทธองค์ ประทับอยู่ภายใต้สาขาของต้นไทรใหญ่ใบหนา ได้ตรองตริตรึกนึกรำพึงว่า ควรจะได้มีอะไรสักอย่างหนึ่งไว้ให้ผู้มีจิตเลื่อมใสกราบไหว้บูชาเพื่อเป็นหลักยึดถือ และครั้นแล้วก็ทรงมองไม่เห็นอื่นใดนอกจากพระธรรม พระองค์ทรงตระหนักว่าสัจธรรมที่ทรงค้นพบนั้น ย่อมเป็นสิ่งยากยิ่งที่บรรดาเวไนยสัตว์จะเข้าใจและหยั่งรู้ได้ อนึ่ง พระองค์ทรงดำริด้วยเมตตาจิตว่า สัจธรรมอันติมะ (Ultimate Reality) ที่ทรงพบไว้นั้น ควรที่จะทำการประกาศเปิดเผยเป็นการแบ่งปันให้ผู้อื่นได้รู้ได้เข้าถึงด้วย แล้วแน่พระทัยว่าจะต้องมีผู้คนชนเป็นอันมาก ที่จะสามารถได้รับประโยชน์จากการค้นพบของพระองค์ครั้งนี้ ก็แล้วในขณะระยะนั้นเอง ผู้ที่พระองค์ได้ทรงรำลึกนึกถึงก่อนผู้อื่นก็คือ อาฬาร และ อุทก อดีตพระอาจารย์ของพระองค์ แต่หากนักพรตทั้งสองบัดนี้หามีชีวิตไม่แล้ว จึงได้ทรงรำลึกนึกต่อไปถึงปัญจวัคคีย์ ผู้ซึ่งเคยรับใช้พระองค์มา สมัยเมื่อพระองค์ทรงบำเพ็ญทุกกิริยา เมื่อตอนสมัยแรก ๆ แห่งการเสาะแสวงหาโมกขธรรมของพระองค์

ดังนั้นพระองค์จึงได้ออกเสด็จไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แห่งกรุงพาราณสี พระองค์เสด็จถึงป่านั้นก่อนดวงอาทิตย์อัสดง เมื่อขึ้น ๑๔ ค่ำเดือนอาสาฬหคือเดือน ๘ ในป่าแห่งนั้น ปัญจวัคคีย์มองเห็นพระพุทธองค์แต่ไกล จึงได้พยายามทำตนแข็งกระด้างไม่เอาใจใส่ในพระองค์ และทั้งยังจะไม่แสดงความเคารพอีกด้วย โดยคิดเอาเองในใจว่า พระองค์คงต้องทรงล้มเหลว ไม่สามารถประสบพบสัจธรรมตามที่ทรงค้นหานั้นเป็นแน่ ครั้นเมื่อได้เผชิญพระพักตร์พระองค์ ได้มองเห็นลักษณะเฉิดฉายในพระองค์ ปัญจวัคคีย์กลุ่มนี้เกิดงงงันและตกตะลึงพรึงเพริด ได้ทำอะไรลงไปโดยไม่รู้สึกตัว และลืมความคิดที่จะทำการเหยียดหยามพระองค์จนหมดจนสิ้น แล้วได้ช่วยกันทำการชำระล้างพระบาทให้พระพุทธองค์ และนิมนต์ให้พระพุทธองค์ทรงพำนักค้างแรมด้วยกับตน ต่อมาไม่ช้าไม่นาน พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ว่า พระองค์ได้ทรงบรรลุโพธิญาณตามที่เพียรพยายามดั้นด้นค้นหานั้นแล้ว และทั้งยังได้ทรงค้างแรมในป่านั้นตามที่ปัญจวัคคีย์กราบทูลนิมนต์อีกด้วย

ครั้นพอวันรุ่งขึ้น อันเป็นวันเพ็ญเดือนอาสาฬหหรือเดือน ๘ ขณะที่ดวงอาทิตย์คล้อยเคลื่อนเลื่อนต่ำใกล้จะตกดิน พระพุทธองค์ก็ได้ทรงแสดงปฐมเทศนาแก่ปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เกี่ยวกับทางสายกลางอันเป็นมัชฌิมมรรคคือทางแห่งดุล โดยไม่มีการเอียงเอนเบนบ่าย ทางสายกลางนี้หาใช่อันใดอะไรอื่นไม่หรอก คือการขจัดหรือหลีกเลี่ยงเสียจากการลืมตัว ลุ่มหลงมัวเมาในความสุขความสำราญตระการใจโดยไม่มีการยับยั้งชั่งใจ และการระเริง

ลุ่มหลงยินดีใน รูป รส กลิ่น เสียง และโผฏฐัพพะ คือของที่มาต้องกาย โดยไม่มีการขีดคั่นกั้นกางอย่างหนึ่ง และอีกอย่างหนึ่งก็คือการหลีกเลี่ยงเสีย จากชีวิตอันเปล่าเปลือยปราศจากประโยชน์แห่งการกระทำทุกรกิริยา ทรมานร่างกายให้เจ็บปวดรวดร้าวโดยไม่จำเป็น ซึ่งหมายถึงบำเพ็ญพรต

ทางสายกลางหรือมัชฌิมรรค นี่ก็คือ อริยมรรค อันมีองค์แปด ซึ่งจะชักนำให้ไปถึงซึ่งการสิ้นทุกข์หรือสุขศานติ หรือนิพพาน ทางดังว่านี้เป็นทางแห่งคุณากร หรือคุณธรรม อันประกอบด้วย *สัมมาทิฏฐิ* การปรับปรุงความเห็นให้ถูกต้อง *สัมมาสังกัปปะ* การใช้ความคิดริเริ่มในทางที่ถูกต้อง *สัมมาวาจา* การเจรจาตกลงอันชอบธรรมด้วยหลักธรรม *สัมมากัมมันตะ* การประกอบการอันจะไม่เป็นภัยแก่ตนและผู้อื่น *สัมมาอาชีวะ* การประกอบอาชีพในทางที่ชอบธรรม *สัมมาวายามะ* การใช้ความพยายามอย่างถูกต้อง *สัมมาสติ* การใช้สติเป็นเครื่องดำรงรักษาตนด้วยดี *สัมมาสมาธิ* การอบรมจิตใจของตนให้ถูกทาง

ครั้นแล้ว พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาถึงอริยสัจ อันเป็นธรรมสูงสุดและเป็นหัวใจแห่งพระพุทธศาสนา อริยสัจ คือ สัจธรรมอันสมบูรณ์ ซึ่งจะปฏิเสธและเปลี่ยนแปลงหาไม่ได้ เพราะว่าเป็นความจริงสุดยอด

อริยสัจนั้นคือ

(๑) **สภาพแห่งทุกข์** สภาพแห่งทุกข์นั้นมีอยู่เป็นสากล ซึ่งอภิปรายอธิบายได้ว่า สิ่งที่มีชีวิตทั้งหลายรวมทั้งมนุษย์และสัตว์ จะต้องเผชิญกับสิ่งอันไม่รื่นรมย์ใจแห่งความเจ็บปวด และทุกข์ทรมานอยู่เสมอเป็น

ปกติ โดยไม่มีการยกเว้นแต่อย่างใด การเกิด ความตาย ชราภาพ ความหิว ความกระหาย ความรู้สึกร้อน ความรู้สึกเย็น การทำงานไม่เป็นปกติของร่างกาย พยาธิ โรคภัยไข้เจ็บ และอุปัทวันตรายทั้งหลายทั้งสิ้นเหล่านี้ คือ ทุกข์

(๒) **ที่มาแห่งทุกข์** ตัณหา คือความปรารถนา ความดิ้นรน ความอยาก ความเสน่หา และอาเวค หรือความสะเทือนใจเป็นปัจจัย

(๓) **การขจัดปัดเป่าหรือการเยียวยาความทุกข์** คนเราจะสามารถขจัดเหตุแห่งความทุกข์เสียได้ก็ด้วยการรู้จักหักห้ามและควบคุมตนเอง และด้วยการฝึกอบรมกายและจิต

(๔) **ทางที่นำไปสู่การสิ้นทุกข์** นั้นเรียกว่าอริยมรรค อันมีองค์ ๘ แล้วก็ทางนี้เป็นทางเดียวซึ่งจะนำไปสู่การดับทุกข์ การขจัดความโทมนัสและความไม่สมหวัง แล้วก็จะพาดำเนินเดินไปถึงภาวะสุขศานติ หรือนิพพาน อันเป็นยอดแห่งความปรารถนาของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย อริยมรรคอันมีองค์ ๘ นั้นประกอบด้วย (๑) ความเห็นชอบหรือความเข้าใจขั้นแรก (๒) ความดำริหรือความมุ่งหมายชอบ (๓) เจรจาชอบ (๔) การกระทำชอบ (๕) ประกอบอาชีพชอบ (๖) พยายามชอบ (๗) ความระลึกชอบและ (๘) ความตั้งมั่นชอบหรือความเจริญทางจิตใจ อันนำไปสู่สมาธิเต็มภาคภูมิ หรือที่เรียกว่า การตรัสรู้

อริยมรรคนั้น อันที่จริงแล้ว มีลักษณะมากมิ่งยิ่งยวดเสียกว่ากฎหรือข้อบังคับทางศีลธรรมเสียซ้ำไป เป็นคัลลองแห่งชีวิต เป็นทางนำไปสู่

โลกซึ่งผิดแผกแตกต่างกว่าโลกที่เป็นอยู่ของเรานี้ เป็นภพหรือภว ซึ่งเป็นเสรีจาก ทั้งรูป และอรูปภาวะ ไม่มีทุกข์โทมนัสไม่มียินดี แล้วก็ภาวะดังนี้ยากที่มนุษย์จะหยั่งรู้และเข้าใจถึงได้ อย่างไรก็ตาม เป็นภาวะแห่งการปลดปล่อยหรือหลุดพ้น ที่ผู้ซึ่งบรรลุถึงภาวะดังว่านั้น จะเป็นเสรีจากการต้องไปเกิดใหม่ พูดง่าย ๆ ก็คือ ไม่มีการเกิดอีกต่อไป และภาวะนั้นก็คือนิพพาน อันเป็นจุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนาของเรา

เมื่อได้สดับปฐมเทศนาของพระพุทธองค์ ปัญจวัคคีย์รูปหนึ่งชื่อโกณฑัญญะ สามารถเข้าถึงธรรมตามที่พระองค์ทรงเทศนา คือเกิดได้ธรรมจักษุขึ้นมาโดยล่วงรู้เข้าใจได้ถึงว่า เมื่อมีเกิด ก็ย่อมจะต้องมีการดับการเสื่อมสลายไปเป็นธรรมดา เมื่อทรงเห็นเป็นนิมิตเช่นนั้น พระพุทธองค์จึงได้ทรงตรัสว่า “อัญญาสิ อัญญาสิ” ซึ่งหมายความว่า โกณฑัญญะ เข้าถึงธรรมแล้ว ต่อแต่นั้นมา โกณฑัญญะ จึงได้รับฉายาว่า อัญญะโกณฑัญญะ แล้วโกณฑัญญะ ทำการปวารณาตนเข้าขอบรรพชาอุปสัมปทา โกณฑัญญะได้ชื่อว่าเป็นเอหิภิกขุองค์แรกในพระพุทธศาสนา เอหิภิกขุนั้นคือสงฆ์ซึ่งพระพุทธองค์ ทรงกระทำพิธีบวชให้ด้วยพระองค์เอง

การบรรพชาอุปสมบทของโกณฑัญญะ ทำให้โกณฑัญญะเป็นสาวกองค์แรกของพระพุทธองค์ เราท่านย่อมรู้ว่า รัตนตรัยนั้น หมายถึงพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ แล้วก็ก่อนเวลาที่โกณฑัญญะปวารณาตนเข้าอุปสมบทนั้นมีแต่พระพุทธ กับพระธรรมเท่านั้นเพราะฉะนั้น การบวชของโกณฑัญญะจึงมีความสำคัญอยู่ไม่น้อย คือการทำให้ครบถ้วนองค์ ๓ ของไตรรัตน์ คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ดังได้กล่าวมาแล้ว และ

การครบถ้วนกระบวนองค์ ๓ ของรัตนตรัยนั้นสัมฤทธิ์ขึ้นในวันอาสาฬห นี้จึงเป็นความสำคัญประการหนึ่งของวันอาสาฬหบูชา ส่วนปัญจวัคคีย์อีก ๔ องค์นั้น ได้เข้าร่วมในสังฆบริษัทในระยะเวลาต่อมาหลังจากที่ได้ซาบซึ้งในรสพระธรรมแล้วหาใช่ในวันนั้นไม่

ดังนั้น ถ้าจะพูดกันให้ถูกให้ต้องแล้ว วันเพ็ญกลางเดือน ๘ นี้ ย่อมมีความสำคัญมากหลายแก่พุทธศาสนิกชน เป็นวันอาสาฬหบูชาซึ่งพุทธบริษัทควรจะทำการเฉลิมฉลองกราบไหว้บูชา และทำบุญทำทานกันในวันนี้ เพราะว่าเป็นวันที่ระลึกของเหตุการณ์สำคัญหลายอย่างหลายประการด้วยกัน อันนับเนื่องเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา โดยสรุปได้ดังนี้ คือ

๑. สมเด็จพระพุทธองค์ทรงแสดงปฐมเทศนา ซึ่งเป็นการชี้แจงแสดงให้เห็นถึงการแพร่พระธรรมให้แผ่ขยาย และทั้งยังเป็นสัญญาลักษณ์แห่งการประกาศพระพุทธศาสนา หรือนัยหนึ่งเป็นวันกำเนิดเกิดพระพุทธศาสนาอีกด้วย

๒. การบรรพชาอุปสมบทสงฆ์องค์แรกในโลก อันเป็นการก่อกำเนิดของสังฆบริษัทขึ้นมา และ

๓. ด้วยการปวารณาเข้าบวชของสงฆ์รูปแรกนี้เอง เป็นผลทำให้องค์ ๓ ของรัตนตรัยบรรจบครบถ้วนสมบูรณ์ คือได้ทำให้มีทั้ง พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ อันประกอบกันเป็นพระพุทธศาสนา

เมื่อวันวิสาขบูชา กำหนดให้เป็นที่ระลึกนอบน้อมต่อพระพุทธองค์ วันมาฆบูชานั้นเล่า กำหนดให้เป็นที่ระลึก นอบน้อมต่อพระธรรมคำสอนขึ้นแล้ว ฉะนั้นวันอาสาฬหบูชา จึงเป็นวันที่กำหนดให้จดจำรำลึก เพื่อทำการ

นอบน้อมคารวะต่อพระสงฆ์ เป็นอันครบถ้วนกระบวนความ คือองค์ ๓ แห่งไตรรัตน์ ซึ่งประกอบกันเป็นส่วนสำคัญแห่งพระบวรพุทธศาสนา

ฉะนั้น วันอาสาฬหบูชา จึงมีความสำคัญยิ่งดังได้ยกให้เห็นเป็นที่สว่างกระจ่างชัดแล้ว จึงเป็นการควรยิ่ง ที่พุทธศาสนิกชนจะได้พร้อมใจทำการทำบุญตักบาตรและฟังเทศน์ฟังธรรมกันในวันนี้ วันเพ็ญกลางเดือน ๘ คือวันอาสาฬหบูชา พอรุ่งขึ้นเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ก็ถึงวันเข้าพรรษา ซึ่งก็เป็นอีกวันหนึ่งซึ่งเราควรพากันไปวัดวาอาราม ทำบุญสุนทาน และฟังเทศน์อันเป็นเครื่องส่อแสดงถึงความเลื่อมใสศรัทธาของเรา เพราะวันเข้าพรรษานั้นก็มีความสำคัญและเพรียบพร้อมด้วยปรัชญาเช่นกัน ดังกล่าวแสดงไว้ในบทอื่นในหนังสือนี้

อนึ่ง เป็นข้อน่าสังเกตว่า วันอาสาฬหบูชานี้ทางราชการเพิ่งจะได้ทำการกำหนด และประกาศให้เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และเป็นวันหยุดราชการอีกวันหนึ่ง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ นี้เอง แต่อย่างไรก็ตาม วันอาสาฬหบูชานี้ ย่อมมีความสำคัญยิ่งยวดทางพุทธศาสนาอีกวันหนึ่ง ดังได้ชี้แจงแสดงให้เห็นไว้แล้ว

วันเข้าพรรษา

(ตรงกับเดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ)

เข้าพรรษาคือเทศกาลจำพรรษาของบรรดาพระภิกษุสงฆ์ ซึ่งมีกำหนดระยะ ๓ เดือน ในระหว่างฤดูฝน ตั้งแต่เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ และไปสิ้นสุดลงกลางเดือน ๑๑ เป็นการถูกต้องแล้วที่เราเรียกเข้าพรรษาว่าเทศกาลจำพรรษา เพราะว่าในระหว่างระยะเวลา ๓ เดือนดังว่านี้ บรรดาพระภิกษุสงฆ์จะต้องประจำอยู่กับวัดโดยจะไปทำการค้างอ้างแรมที่อื่นหาได้ไม่ เทศกาลจำพรรษานี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาลแล้ว สาเหตุเกิดจากภิกษุฉัพพคีย์จำนวน ๖ รูป ผู้ซึ่งไม่รู้จักเวลาและฤดูกาลได้ทำการดั้นด้นไปไหนต่อไหนดังปกติ แม้กระทั่งในฤดูฝน ผู้คนได้รับความเดือดร้อนจากการที่ฉัพพคีย์ภิกขุเหยียบย่ำลงไปในผืนนา ทำให้ต้นกล้าที่ได้ทำการปักดำลงไว้เสียหาย จึงได้พากันไปร้องทุกข์ต่อพระพุทธองค์ ต่อแต่นั้นมาสมเด็จพระพุทธองค์จึงทรงประกาศให้ทำการกำหนดเข้าพรรษา อันเป็นฤดูฝนเป็นเทศกาลจำพรรษาของสงฆ์ขึ้น ซึ่งห้ามพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายจรดลดั้นด้น ด้วยเกรงว่าจะเหยียบย่ำลงไปในไร่นาที่ผู้คนทำการหว่าน หรือเพาะลงไว้ให้เกิดการเสียหายขึ้นได้ หรือมิฉะนั้นก็อาจจะเหยียบย่ำตัวแมลงบรรดาที่มีอยู่ชุกชุมในไร่นา ระหว่างฤดูฝนให้เสียหายตายลงได้

สมเด็จพระพุทธองค์ ได้ทรงปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีในการจำพรรษาตามคำบัญญัติดังว่า โดยการประทับอยู่เสีย ณ วัดเชตวันวนาราม อันมีชื่อเสียงของอนาถบิณฑิก ในกรุงสาวัตถีที่รุ่งเรืองและมั่งคั่ง และไม่ทรงสัญจรไปไหน ๆ เป็นจำนวนถึง ๒๕ หน้าฝน คือนานกว่าที่จำพรรษาอยู่ ณ อาราม แห่งอื่น ๆ ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น จึงเป็นที่น่าสนใจใคร่รู้ว่า อนาถบิณฑิกผู้นี้ ได้เชตวันมหาวิหารแล้วยกถวายให้สมเด็จพระพุทธองค์และสงฆ์สาวก ใช้เป็นที่ประทับและพำนักอาศัยในระหว่างฤดูฝนมาอย่างไรบ้าง

อนาถบิณฑิกผู้นี้มีอาชีพเป็นพ่อค้าที่ขึ้นชื่อลือชาว่าเป็นบุคคลที่มั่งคั่งที่สุดของอินเดียในสมัยนั้น โดยที่เป็นพุทธมามกที่เข้มแข็งเด็ดเดี่ยว จึงปรารถนาที่จะถวายสวนใหญ่สักแห่งหนึ่งแด่สมเด็จพระพุทธองค์และสงฆ์สาวก และจัดสร้างขึ้นเป็นอาราม และสวนแห่งนั้นจะต้องมีลักษณะงดงามมากหลาย อันไม่มีแห่งใดสู้ได้ สวนใหญ่ที่อนาถบิณฑิกมั่นหมายใจไว้นั้น บังเอิญเป็นของเจ้าเชต ดังนั้นอนาถบิณฑิกจึงได้ไปหาเจ้าเชตแล้วทูลว่า ใคร่ที่จะซื้อสวนแห่งนี้ให้ได้ไม่ว่าเจ้าเชตจะทรงคิดราคาค่างวดสักเท่าใด อนาถบิณฑิกได้รับสั่งตอบจากเจ้าเชตว่า สวนแห่งนี้ทรงขายให้ไม่ได้ไม่ว่าจะให้ราคาสูงแค่ไหน แต่อนาถบิณฑิกก็ยืนยันอยู่เช่นเดิมว่าใคร่จะขอซื้อให้ได้ ในที่สุด เพื่อที่จะทำการเสือกไสอนาถบิณฑิกให้ไปพ้นเสีย จึงกล่าวด้วยสำเนียงเสียงกร้าว ๆ ขึ้นว่า "นอกจากว่าท่านจะหาเหรียญทองมาวางเรียงให้เต็มพื้นสวนท่านจึงจะซื้อสวนนี้ไปได้"

หลังจากนั้นไม่นาน บรรดาเกวียนก็เคลื่อนขบวนกันเข้ามายังสวนนั้น ทุกวัน ๆ เห็นผู้คนจำนวนหลายร้อยสาละวนทำงานกันทั้งกลางวันและ

กลางคืน ในการวางเรียงเหรียญทองลงตามพื้นดินภายในสวน ครั้นแล้ว เช้าวันหนึ่งอนาถบิณฑิกไปเฝ้าเจ้าเชต ทูลว่าตนเองมีอะไรใคร่จะถวายให้ชม และทูลขอให้เจ้าเชตเสด็จตามตนเข้าไปในสวน เมื่อมาถึง เจ้าเชตทรงตะลึงงงงัน ที่ได้ทอดพระเนตรเห็นทั่วพื้นสวนดาดาษไปด้วยทองคำธรรมชาติอันนับเป็นสิ่งประหลาดหลาย จากนั้นมาสวนแห่งนั้นก็ได้นามว่า เชตวันมหา-วิหาร ซึ่งก็แปลว่า วัดสวนเจ้าเชตเราดี ๆ นี่เอง ซึ่งยังคงมีร่องรอยแห่งความปรักหักพังเหลืออยู่ในอินเดียทราบเท่าทุกวันนี้

นี่แหละคือเรื่องราวของอาราม ซึ่งสมเด็จพระพุทธองค์ทรงประทับจำพรรษานับได้เป็นเวลาถึง ๒๕ หน้าฝน

ถูกแล้ว ย่อมมีเนื้อหาสาระสำคัญอยู่ในเทศกาลจำพรรษาด้วย พิธีเข้าพรรษานั้น ปีนี้ตรงกับวันที่ ๒๒ กรกฎาคม ซึ่งในวันนี้อันเป็นวันสำคัญทางศาสนาวันหนึ่งนั้น บรรดาพระภิกษุสงฆ์จะพากันปัดกวาดชำระล้างทำความสะอาดอารามของตน ทั้งยังจะจัดอาสนะให้เป็นระเบียบเรียบร้อยสะอาดหมดจด แล้วเตรียมตัวเตรียมตนที่จะปฏิบัติดำเนินกิจการทางคันถธุระให้ลุล่วงไปด้วยดีตลอดระยะเวลาเข้าพรรษาอีกด้วย ทั้งนี้เพื่อที่จะได้ถ่ายทอดความรู้ที่ตนมีอยู่ไปให้กับประชาชนทั่วไป ซึ่งเป็นการปฏิบัติหน้าที่กรณียกิจประจำวันของพระ แล้วก็ในวันศาสนาวันนี้เอง เมื่อซาบซึ้งถึงกิจวัตรอันดีงานของบรรดาพระภิกษุ บรรดาประชาชนก็จะพากันหลั่งไหลไปยังวัด เพื่อทำบุญสุนทานด้วยการถวายโภชนาหาร และเครื่องชำระล้างทำความสะอาดต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องสักการบูชา มีดอกไม้ต่าง ๆ ทั้งจริงและทั้งที่ทำเทียมขึ้นในตอนเช้า แล้วสดับตรับฟังพระธรรมเทศนาหลังจากเพลแล้ว

พอตกบ่าย บรรดาพระภิกษุสงฆ์ก็จะพากันลงโบสถ์สวดมนต์ ครั้นแล้วพระที่อ่อนอายุก็จะทำการเคารพนบนอบบรรดาพระผู้ใหญ่ ขอขมาในการที่แล้วมาอาจจะกระทำการปฏิบัติบกพร่องขึ้นได้ในการปฏิบัติธรรม แล้วขอคำสั่งสอนแนะนำจากบรรดาพระอาวุโสเพื่อที่จะได้จดจำรำลึกไว้ปฏิบัติหน้าที่ให้ดีงามต่อไปตลอดหน้าฝนที่กำลังทำการจำพรรษาอยู่นี้ เทศกาลเข้าพรรษาเป็นเวลาที่ประชาชนประกอบพิธีบวชหรืออุปสมบท อันที่จริงการบวชนาคนั้นได้ทำกันเป็นเวลา ๒ เดือนมาแล้วก่อนจะถึงวันเข้าพรรษา ซึ่งเป็นวันสิ้นสุดแห่งการทำพิธีบวชเรียน ถือกันเป็นประเพณีอันดีงามว่าบรรดาชายหนุ่มทั้งเมื่ออายุย่างเข้า ๒๑ ควรจะต้องทำการบวชเรียนเสีย ๓ เดือน และโดยทั่วไปแล้วก็บวชกันในระหว่างเข้าพรรษาดังว่านี้เอง อันเป็นเวลาที่บรรดาชาวไร่ชาวนาทำการไถคราดตกกล้า และปลูกข้าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว ชายผู้ใดที่ยังไม่ได้บวชก็จะถูกหาว่ายังเป็น "คนดิบ" อยู่ ส่วนผู้ที่บวชที่เรียนแล้วก็จะได้รับฉายาน่ายกย่องว่าเป็น "คนสุก" ว่ากันไปตามประเพณีแล้ว บรรดาพ่อแม่หญิงจะต้องพอใจได้ลูกเขยที่เป็นคนสุกแล้วด้วยกันทั้งนั้น

ในวันเข้าพรรษานี้ ย่อมเป็นประเพณีทั่วไปที่บรรดาผู้ไปทำบุญสุนทานที่วัด จะต้องพากันแห่เทียนเข้าพรรษาไปถวายด้วย เทียนเข้าพรรษาดังว่านี้สามารถจุดทนไปได้ถึง ๓ เดือน คือตลอดเทศกาลจำพรรษาเป็นเทียนเดี่ยวขนาดใหญ่พิเศษ และโดยมากมีขนาดใหญ่และสูงเท่าขนาดคนเราดี ๆ ทีเดียว

อย่างไรก็ดี ย่อมมีความหมายอันซาบซึ้งตรึงใจในเทียนเข้าพรรษาที่ว่านี้อยู่ไม่น้อย ถูกแล้ว แสงเทียนที่ตั้งบูชาอยู่หน้าแท่นพระประธานในโบสถ์

นั้น เป็นสิ่งที่น่าเอาใจใส่เทียบได้เช่นเดียวกับคนเหมือนกัน ประกอบด้วยส่วนต่าง ๆ คือขี้ผึ้งและไส้ เมื่อยังไม่จุดนั้น เทียนสำแดงถึงโมหะหรือความหลงงมงายในตัวตนหรืออัตตาและประโยชน์โภชผลของตนเองเท่านั้น เมื่อจุดขึ้นก็เกิดความร้อนแล้วเป็นเปลวเป็นแสงขึ้น ระยะนี้เองเทียนทำหน้าที่ตามความประสงค์ที่นำขี้ผึ้งและไส้มาประกอบกันเข้า

อนึ่ง เทียนส่องแสงให้ความสว่างออกจากความมืด และหาใช่แสงชนิดเดียวกับแสงที่อยู่เหนือพ้นจากความมืดและอวิชชา คือความโง่เขลาเฉาโฉดไม่หรอก เมื่อเทียนลุกอยู่นั้น ไม่เพียงแต่จะสำแดงถึงความไม่คงทนถาวรของสสารกายภาพด้วยการเปลี่ยนสภาพจากของแข็งไปเป็นก๊าซ ยังได้ส่อสำแดงถึงโมหะหรือสภาวะลวงที่ยึดมั่นว่ามีความหมายเดียว ซึ่งอันที่จริงนั้นมีมากความหมาย ที่ถูกนั้นก็คือเทียนนั้นส่องสาดแสงไปในพิภพอันมืนมิดและโดยทีเรารับว่าเราโง่ จึงพอให้ความเข้าใจแก่เราได้บ้าง

เทียนเข้าพรรษาเดี่ยว ที่จุดอยู่ในโบสถ์ในวันเข้าพรรษานี้เป็นสัญญลักขณ์ที่น่าเอาใจใส่สนใจ ไฟที่เทียนนั้น เผาความไม่บริสุทธิ์ให้หมดไปเหลือไว้แต่ธาตุบริสุทธิ์เท่านั้น มนุษย์เราก็เหมือนกัน ควรที่จะพากันเผากากหรือขยะที่เราสะสมพอกพูน เข้าไว้หลายต่อหลายปี มาแล้ว จากการ คิดผิด ๆ ของเรา เราจะได้บ่ระลบความคิดหรือทัศนะของเนื้อหาหรือสาระที่ผ่องแผ้วกัน

เมื่อขี้ผึ้งไหม้ละลายไปหมดแล้ว เทียนก็จะหมดสภาพเป็นเทียนอีกต่อไป ทั้งนี้ก็เช่นเดียวกับความงมงายหลงผิดว่าเป็นเขาเป็นเรา ซึ่งก็ต้องจะ

ละลายกระจายไป ไม่ว่าจะเป็นเทียนหรือเป็นบุคคล หรือความงมงายในตัวตนและความสำคัญของตัวตน

เมื่อใดม่านแห่งความงมงายเผยขึ้น ความเข้าใจที่มีความรักความเมตตา เกี่ยวกับชีวิตทุกด้านทุกทางก็เข้ามาสำแดงที่ เทียนฉายแสงออกมาจากความมืดมิดนั้น เทียนได้กับพระพุทธศาสนา ซึ่งยังให้เกิดสัมโพธญาณออกมาจากอวิชชาฉันนั้น

ในพุทธศาสนานั้น ความรู้เชิงจิตวิสัยทั้งหลายทั้งสิ้น มีความเข้าใจเชิงวัตถุวิสัยเต็มรูปอยู่ด้วย ดังเช่นในการศึกษาวิชาฟิสิกซ์ เราเรียนรู้ว่าถ้าปราศจากวัตถุที่จะสะท้อนหรือปฏิการให้เกิดแสงเสียแล้ว แสงนั้นก็ไม่สามารถจะเกิดมีขึ้น การที่เราไม่สามารถเข้าใจถึงแสงได้เช่นนี้ เราเรียกว่าความมืดมิดและอวิชชา ในการศึกษาทางพุทธศสนาของเราก็เหมือนกัน เราพบว่าอวิชชาหรือความมืดนี้ หาใช่ภาวะอันแท้จริงไม่ แต่เป็นลักษณะนิเษทที่สร้างภาวะไม่มีแสงขึ้นมาต่างหาก

ถ้าได้รับวัตถุที่ถูกที่เหมาะสม แสงแห่งความเข้าใจก็จะสะท้อนมาในชีวิตของเรา ไม่ใช่อะไรอื่น การสะท้อนของแสงดังว่านั้น จะฉายเป็นลำแสงแห่งความเข้าใจชั้นสุดยอดทางมรรค ๘ นั่นเอง.

สาธุ !

วันออกพรรษา

(ตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๑๑)

พรรษา แปลว่า ฤดูฝน ออกพรรษา แปลตรง ๆ ก็คือ การออกไปหรือพ้นไปของฤดูฝนนั่นเอง วันออกพรรษาตรงกับวันเพ็ญกลางเดือน ๑๑ สารัตถสำคัญของวันออกพรรษานั้นก็คือ นับแต่วันนี้เป็นต้นไปจนกว่าจะถึงวันเข้าพรรษาใหม่ บรรดาพระภิกษุสงฆ์ซึ่งทำการจำพรรษามาแล้วเป็นเวลา ๓ เดือนเต็ม คือนับแต่วันเพ็ญกลางเดือน ๘ ถึงวันเพ็ญกลางเดือน ๑๑ จำต้องปฏิบัติตามพระวินัยคือจะออกไปทำการค้างอ้างแรม ณ ที่แห่งหนึ่งแห่งใดนอกจากวัดที่ท่านประจำสำนักอยู่หาได้ไม่นั้น วันออกพรรษาเป็นเครื่องหมายถึงการสิ้นสุดแห่งการจำพรรษา และบรรดาพระภิกษุสงฆ์จะออกไปทำการค้างอ้างแรมนอกวัดที่สำนักพักประจำอยู่ได้ ตามความจำเป็นของท่าน

ความสำคัญอีกอย่างหนึ่งของวันออกพรรษาก็คือ ตลอดเวลา ๓ เดือนแห่งการจำพรรษานั้น บรรดาพระภิกษุสงฆ์จะต้องสวดปาฏิโมกข์ในโบสถ์ทุก ๆ ๑๕ วัน ปาฏิโมกข์นั้นหาใช่อะไรอื่น คือศีล ๒๒๗ ข้อ ที่บรรดาพระพระภิกษุสงฆ์จำต้องถือปฏิบัตินั่นเองและนับแต่วันออกพรรษาเป็นต้นไปบรรดาพระภิกษุสงฆ์จะได้รับการผ่อนผันให้ไม่จำต้องสวดปาฏิโมกข์ ๆ ๒ สัปดาห์ได้

และความสำคัญอีกอย่างหนึ่งของวันออกพรรษาก็คือ วันนี้ถือว่า

เป็นวันปวารณา ซึ่งบรรดาพุทธศาสนิกจะพากันหลั่งไหลไปวัด ทำบุญตักบาตร และถวายอาหารให้บรรดาพระภิกษุสงฆ์ได้ขบฉัน อันเป็นการทำบุญสุนทานที่จำเป็น ส่วนพระภิกษุสงฆ์จะลงโบสถ์ในตอนบ่าย ทำการสารภาพความผิดความบกพร่องว่า มีอันใดบ้างที่พระภิกษุสงฆ์พึงปฏิบัติตาม แล้วทำการขออภัยขอลุแก่โทษในข้อบกพร่องพลั้งพลาดนั้น และให้คำมั่นสัญญาว่าจะได้ปรับตนแก้ไขให้สมบูรณ์ขึ้นต่อไป ครั้นแล้วทำการสดับตรับฟังคำตักเตือนแนะนำจากพระผู้อาวุโส ที่ช่วยตักเตือนและแนะนำให้เพื่อพระบวรพุทธศาสนาจะได้ดำรงคงถาวรยืนยาว และผุดผ่องเป็นยองใย

นี่แหละ คือหลักและปรัชญาของวันออกพรรษา คือแสดงออกบอกถึงสัมพันธภาพอันดีระหว่างพระภิกษุสงฆ์ผู้อาวุโส ซึ่งมีหน้าที่คอยแนะนำตักเตือนพระผู้อ่อนอาวุโสหรืออ่อนประสบการณ์ ให้ปฏิบัติตนด้วยดีมีคุณธรรม ส่วนพระผู้อ่อนอาวุโสนั้นเล่า ก็เชื่อฟังและแก้ไขปรับปรุงตนให้ต้องตามพระวินัย และปฏิบัติตนให้ถูกต้องสมบูรณ์ยิ่ง ๆ ขึ้น

ส่วนสัมพันธภาพอันดีที่มีอยู่กับประชาชนนั้นเล่า ประชาชนย่อมมีภาระถวายภัตตาหารและเครื่องใช้ไม้สอยอันจำเป็น เพื่อทำบุญเป็นเครื่องการช่วยอยู่ยั้งยังชีพของบรรดาพระภิกษุสงฆ์ ส่วนพระภิกษุสงฆ์ก็ย่อมจะต้องสำนึกถึงหน้าที่ที่มีอยู่ต่อประชาชนอยู่เสมอ คือการศึกษาฝึกฝน ให้เป็นที่ประจักษ์แจ้งเจนจัดในพุทธธรรม ในอันที่จะสามารถเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนได้เข้าใจและล่วงรู้ในพระธรรมคำสอน เพื่อได้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาปสาทะอย่างมั่นคงไม่เสื่อมคลาย แล้วทำการสำรวจดูตนเองว่า ตลอดเวลา

๓ เดือนที่จำพรรษามานั้น ได้ปฏิบัติตนบกพร่องผิดพลาดขาดความสมบูรณ์อะไรลงไปบ้าง ถ้ามีก็คิดแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ให้ดีให้สมบูรณ์ขึ้น ถ้ามีการปฏิบัติตามหลักการดังว่านี้ การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างพระกับชาวบ้าน ก็จะดำเนินเดินไปด้วยดี คือต่างก็ตระหนักถึงการร่วมมืออุปการะปฏิภาระต่อกันอันเป็นสิ่งจำเป็นของสังคม

การทอดกฐิน

วันออกพรรษาตามติดด้วยการทอดกฐิน วันออกพรรษาตรงกับเดือน ๑๑ขึ้น ๑๕ ค่ำ พอวันรุ่งขึ้นคือเดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ก็เป็นวันเริ่มต้นแห่งการทอดกฐิน ซึ่งมีระยะเวลายาวนาน ๑ เดือนเต็ม คือตั้งต้นแต่เดือน ๑๑ แรม ๑ ค่ำ ไปจนถึงวันเพ็ญกลางเดือน ๑๒ อันเป็นวันลอยกระทงซึ่งจะไม่ขอกล่าวในที่นี้เพราะว่าไม่ใช่พิธีทางพระพุทธศาสนา

ความสำคัญของการทอดกฐินนั้นก็คือ การนำผ้ากฐินไปถวายยังอารามต่าง ๆ โดยปกติผู้คนผู้เป็นพุทธศาสนิก จะนำผ้ากฐินไปถวายที่วัดกันเป็นหมู่เป็นพวก ไม่ใช่บุคคลคนเดียว และโดยประเพณีนิยม มักจะทำพิธีแห่แหนไปกันอย่างครึกครื้นรื่นรมย์ ด้วยการประโคมด้วยดนตรี ปี่พาทย์หรือเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ มีวัดเป็นจำนวนมากที่เป็นพระอารามหลวง และ ณ พระอารามหลวงดังว่านี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือกสรรวัดไปทรงทำการทอดด้วยพระองค์เองบ้าง และพระราชทานให้บรรดาพระ

บรมวงศานุวงศ์ทรงทอดบ้าง พระราชทานให้ส่วนราชการต่าง ๆ องค์การห้างร้าน และสถาบันบางแห่ง และบุคคลบางคน เป็นผู้รับหมอบหมายให้ไปทอดบ้าง ผลัดเปลี่ยนเวียนกันไป แต่ละปีมักไม่ค่อยซ้ำกัน

เรื่องราวของการทอดกฐินมีมาตั้งแต่ครั้งพุทธกาล คือครั้งหนึ่งมีภิกษุชาวเมืองปาไถยรัฐ ๓๐ รูป จะมาเฝ้าสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ณ เชตวนาราม เมืองสาวัตถี แต่มาไม่ทันพรรษา จึงจำต้องพักจำพรรษาอยู่เสียที่เมืองสาเกต พอออกพรรษาแล้วก็รีบรุดจะไปเฝ้า เดินกรำแดดกรำฝนมาตามทางที่เต็มไปด้วยเปือกตม จีวรจึงชุ่มโชกและเนื้อตัวเปียกปอนเมื่อมาถึงวัดเชตวันและเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงทราบถึงความลำบากตรากตรำของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงพระพุทธานุญาตให้ภิกษุเหล่านั้นรับผ้ากฐินในระยะเวลาหลังออกพรรษาไปแล้วหนึ่งเดือนได้ จึงได้กลายเป็นประเพณีกระทำสืบต่อกันมาจนปัจจุบันทุกวันนี้ ครั้นต่อ ๆ มาการรับกฐินเกิดความลำบากขึ้นเป็นต้นว่า ผ้ากฐินที่ถวายไม่พอแก่จำนวนสงฆ์ สงฆ์ไม่สามารถจะตัดสินได้ว่า ผ้านั้นสงฆ์องค์ใดควรจะเป็นผู้ได้รับสมเด็จพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม เป็นการผ่อนผันให้เป็นความสะดวกในพระธรรมวินัย ประทานพระบรมพุทธานุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษามา ๓ เดือนเต็ม ผู้มีจีวรเก่ากว่าเพื่อน และเจนจัดในพระธรรมวินัยเป็นผู้รับผ้ากฐิน และให้ภิกษุที่จำพรรษามาด้วยกันทำการอนุโมทนาสาธุ

ประเพณีการทอดกฐินของไทยนั้น ได้ปฏิบัติจัดทำกันอย่างแพร่หลาย คือทั่วทั้งประเทศ และในหมู่ประชาชนคนทั่วไป นับตั้งแต่องค์

พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงบุคคลธรรมดาสามัญ นับได้ว่าเป็นการแสดงออกบอกถึงสัมพันธภาพอันดีที่อยู่ระหว่างพระกับประชาชน หน้าที่ของพระนั้นเล่า คือการเอาใจใส่ศึกษาอบรมให้เจนจัดในพุทธศาสน์และธรรมวินัย แล้วทำการเทศนาสั่งสอนให้ประชาชนได้เข้าใจได้ล่วงรู้ถึงพระธรรมทำคำสอนของพระพุทธองค์ เพื่อได้เกิดความเลื่อมใสเกิดศรัทธาปสาทะ รู้จักตระหนักถึงถนนหนทางที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา คือนิพพาน หรือความหลุดพ้น อันนำมาซึ่งสุขสันติซึ่งเป็นยอดแห่งความปรารถนาของมนุษย์

และหน้าที่ของประชาชนนั้นก็คือ การคอยระวังระไวเอาใจใส่ไปทำบุญตักบาตรถวายอาหาร และเครื่องใช้ไม้สอยอันจำเป็นอย่างอื่นสำหรับพระ เพราะว่าภิกขุนั้นแปลว่าผู้ขอ อยู่ยั้งยังชีพได้ก็ด้วยการมีใจกุศลอนุเคราะห์อุปการะแก่พระ รวมทั้งการนำผ้ากฐินไปถวายเปลี่ยนเครื่องสบงจีวรชุดเก่าที่หย่อนอ่อนสภาพลงไปแล้ว ดังในกรณีทอดกฐินดังกล่าวมาแล้วด้วย

ทั้งนี้ นับได้ว่าเป็นสมานฉันท์น่าจรรโลงใจระหว่างพระกับประ–ชาชน

พิธีทอดกฐินของชาวบ้านร้านถิ่นนั้นก็คือ ทำการแห่แหนองค์กฐินไปยังวัดที่จองไว้ในการทอด พร้อมด้วยเครื่องประโคมอันครึกครื้นรื่นรมย์ พิธีทอดกฐินของชาวบ้านนี้ เป็นสิ่งที่น่าชื่นชมรมณีย์ และน่าแซ่ซ้องสนับสนุนเป็นการร่วมกันทำบุญสุนทาน โดยจิตใจชื่นบานสนุกสนาน ดังการไปร่วมสนุกปิคนิคกันอีกโสดหนึ่งด้วย

ตามประเพณีของชาวบ้านนั้น เมื่อการแห่แหนองค์กฐินไปถึงวัดแล้ว ก็ไปทำการชุมนุมกันที่ศาลาการเปรียญ แล้วทำการถวายภัตตาหารเพลแก่บรรดาพระทั้งวัด หลังจากพระขบฉันเสร็จเรียบร้อยแล้ว บรรดาผู้คนที่ไปร่วมชุมนุมทอดกฐินก็รับประทานอาหารร่วมกัน อันเป็นสิ่งที่รื่นรมย์ใจให้ความสุขยิ่งนัก ครั้นพอหลังเที่ยงไปแล้ว บางรายก็มีเทศน์ ๑ กัณฑ์ อันธรรมกถึกแสดงถึงอานิสงส์ของการทอดกฐิน หลังจากนั้นพากันแห่องค์กฐินไปเดินเวียนขวารอบโบสถ์ ๓ รอบ และในการเดินแห่รอบโบสถ์นั้น มักจะมีวงกลองยาวทำการประโคมไปด้วยตามประเพณี แล้วก็นำผ้ากฐินเข้าโบสถ์ซึ่งมีบรรดาพระทั้งวัดนั่งชุมนุมรอคอยอยู่ แล้วก็มาถึงสิ่งที่เป็นหัวใจของการทอดกฐิน คือ การกรานกฐินซึ่งผู้เป็นบุคคลเจ้าของกฐิน จะกล่าวกรานกฐินต่อหน้าชุมนุมสงฆ์ดังต่อไปนี้

"ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายผ้ากฐิน กับทั้งบริวารเหล่านี้แก่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารเหล่านี้ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกรานกฐินด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ" พอจบคำถวาย พระสงฆ์ก็รับสาธุ พร้อมกัน ครั้นแล้วเจ้าอาวาสจะเป็นผู้กล่าวต่อชุมนุมสงฆ์เป็นภาษาบาลี ซึ่งแปลออกได้เป็นใจความดังนี้

ผ้ากฐินนี้ ถวายให้กับชุมนุมสงฆ์ของเราโดยพุทธศาสนิกผู้มีศรัทธาปสาทะ และเพรียบพร้อมอยู่ด้วยคุณงามความดีสัมมาจารี และได้อุตส่าห์มาวัดด้วยตนเอง เพื่อถวายผ้ากฐินนี้ โดยมิได้ทำการกำหนดลงไปโดยเฉพาะ

เจาะจงว่า ถวายแก่สงฆ์องค์ใด โดยมอบให้ชุมนุมสงฆ์ของเราเป็นผู้พิจารณาวินิจฉัยกันเองว่า สงฆ์องค์ใดในชุมนุมของเราจำเป็นต้องใช้ครองไตรนี้ และสงฆ์องค์ใดในชุมนุมของเรา ถึงแล้วซึ่งอานิสงส์ประการที่ ๕ คือการกระทำให้ก่อเกิดประโยชน์และความไพบูลย์ในทางสมณกิจ และสงฆ์องค์ใดในชุมนุมนี้ที่ปฏิบัติโดยเคร่งครัดตามวินัยมาติกาทั้ง ๘ ประการ

ส่วนรายละเอียดแห่งพิธีกรรมในการถวายผ้ากฐิน นั้นมีดังนี้

เมื่อทายกได้กล่าววาจาถวายผ้ากฐินจบลงแล้ว ต่อจากนั้นก็เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ ซึ่งจะต้องทำพิธีกรรมต่อไป เบื้องแรกนั้นก็จะต้องทำการอุปโลกน์กรรมเสียก่อน เพื่อตกลงกันว่า ภิกษุรูปใดผู้มีคุณสมบัติที่ควรจะครองผ้ากฐินคำอุปโลกน์กฐินนั้นแบ่งเป็น ๒ แบบ คือ

๑. แบบมหานิกายใช้อุปโลกน์ด้วยภาษาไทยล้วน ๆ

๒. แบบธรรมยุติกนิกายใช้อุปโลกน์ด้วยภาษาบาลี

ถ้าหากกฐินหลวง คำอุปโลกน์จะต้องระบุพระบรมนามาภิไธยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวด้วย (เฉพาะรูปที่ ๑) ส่วนคำอุปโลกน์รูปที่ ๒ ๓, ๔, ก็เป็นแบบเดียวกันหมดทั้งแบบกฐินหลวงและราษฎร์

คำอุปโลกน์ รูปที่ ๑

(โดยมากนิยมให้เจ้าอาวาสอุปโลกน์)

"ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงส์บริวารทั้งปวงนี้เป็นของสมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภาร พระองค์สมเด็จพระปรมินทรมหาธรรมิกราชาธิกราชเจ้า ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ กอปรด้วยพระราชศรัทธาทรงพระอุตสาหะเสด็จพระราชดำเนินนำมาพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ เสนามาตยราชบริพาร

พระราชทานแด่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งอยู่พรรษากาลถ้วนไตรมาส ในอาวาสวิหารนี้

ก็แลผ้าพระกฐินทานนี้ บังเกิดมีแก่สงฆ์ในกาลอันสมควรแก่กฐินัตถารกิจดังนี้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้ภิกษุซึ่งอยู่จำพรรษากาลถ้วนไตรมาสแล้วทำกฐินัตถารพิธีด้วยผ้าที่บังเกิดในจีวรกาลเช่นนี้ เมื่อได้กรานกฐินนั้นแล้ว อานิสงส์คุณห้าประการจะพึงสัมฤทธิ์แด่สงฆ์ทั้งปวง ผู้ใดได้กรานกฐิน คือไม่ต้องอาบัติโทษด้วยจาริตสิกขาบท ๑. ผู้ปราศจากไตรจีวรได้ไม่ต้องอาบัติด้วยทุติยกฐินสิกขาบท ๑. ฉันคณะโภชน์ได้ไม่เป็นอาบัติด้วยคณะโภชน์สิกขาบท ๑. เก็บอติเรกจีวรได้ไม่เป็นอาบัติด้วยปฐมกฐินสิกขาบท ๑. จีวรลาภอันเกิดขึ้นในอาวาสจะเป็นของภิกษุผู้กรานกฐินแล้ว ๑. กับทั้งจีวรกาลยืดออกไปในฤดูเหมันต์ทั้งสี่เดือน ดังนี้บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวงจะมีความปรารถนาเพื่อทำกฐินัตถารกิจหรือไม่ ถ้ามีความสามัคคียินยอมพร้อมกันจะทำกฐินัตถารกิจแล้วไซร้ จงให้ศัพท์สัญญาสาธุการให้พร้อมกัน"

(พระสงฆ์รับ สาธุ")

คำอุปโลกน์ รูปที่ ๒

"สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงอนุญาตกฐินัตถารกิจนั้นให้เป็นการเฉพาะบุคคล สงฆ์ก็ดี คณะก็ดี จะกรานกฐินไม่ได้ แต่เพราะอนุโมทนาแห่งสงฆ์และคณะ และอัตถารกิจแห่งบุคคล กฐินเป็นอันสงฆ์อันคณะ อันบุคคล กรานแล้ว ดังนี้ ก็แลผ้าพระกฐินทานนี้ ควรแก่ภิกษุผู้มีจีวรอันเก่

หรือมีจีวรทุพพลภาพ หรือภิกษุรูปใดจะอุตสาหะและสามารถทำจีวรกรรมให้สำเร็จได้ในวันเดียว ให้เป็นกฐินัตถารกิจต้องตามพระบรมพุทธานุญาต มิให้วิธีวินัยนิยมเคลื่อนคลาดได้ บัดนี้พระสงฆ์ทั้งปวงจะเห็นสมควรแก่พระภิกษุรูปใด จงพร้อมกันอนุญาตให้แก่พระภิกษุรูปนั้นเทอญ"

(พระสงฆ์รับ สาธุ")

คำอุปโลกน์ รูปที่ ๓

"ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงส์บริวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่ท่านผู้มีชื่อนี้ (ลงชื่อท่านผู้จะได้รับผ้ากฐิน แล้วต่อไปให้ยกคุณตามที่มี คือ ผู้เป็นอธิบดีสงฆ์ในพระอารามนี้ หรือมีวัสสายุกาลมาก หรือเป็นพหูสูตผู้ทรงธรรมทรงวินัยหรือเป็นผู้ชี้แจงชักนำให้สพรหมจารีสงฆ์ บริษัทรื่นเริงหรือเป็นอุปัชฌาย์อาจารย์ของกุลบุตรเป็นอันมาก หรือเป็นผู้ให้โอวาทนุสาสน์แก่ภิกษุสามเณร และคฤหัสถ์หรือเป็นผู้ทรงกฐินมาติกาฉลาดรู้ในวินัยกรรม จะไม่ให้วินัยนั้น ๆ กำเริบ) มีสติปัญญาสามารถอาจจะทำกฐินัตถารกิจให้ต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจึงอนุมัติเห็นว่าพระสงฆ์ทั้งปวง จะยินยอมพร้อมกันถวายผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงส์บริวารทั้งปวงนี้แก่ผู้มีชื่อนี้....................ถ้าภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ ถ้าเห็นสมควร จงสาธุการขึ้นให้พร้อมกัน"

(พระสงฆ์รับ สาธุ")

คำอุปโลกน์ รูปที่ ๔

"ผ้าพระกฐินทาน กับทั้งผ้าอานิสงส์บริวารทั้งปวงนี้ ถ้าแลพระภิกษุสงฆ์บริษัทมีเอกฉันทานุมัติพร้อมกันยอมถวายแด่ท่านผู้มีชื่อนี้.................. ด้วยอุปโลกน์วาจานี้

ส่วนผ้ากฐินทานนั้น แม้ถึงพระสงฆ์ทั้งปวงจะยินยอมพร้อมกันถวายด้วยอุปโลกน์วาจา ก็ไม่ขึ้นต้องถวายด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ตามพระบรมพุทธานุญาต เพราะฉะนั้น ขอพระสงฆ์จงทำกรรมสันนิษฐานว่า จะถวายผ้าพระกฐินนั้นแก่ท่านผู้มีชื่อนี้...............ด้วยญัตติทุติยกรรมอันไม่กำเริบควรแก่ฐานะ ณ กาลบัดนี้แล"

แล้วดำเนินการสวดญัตติทุติยกรรมต่อไป

คำอุปโลกน์ดังกล่าวมานี้ เป็นแบบที่คณะมหานิกายใช้กันอยู่ในปัจจุบัน

วิธีการอุปโลกน์ ถ้าหากเป็นกฐินราษฎรถวายก็ให้ตัดคำว่า "พระ" จากคำว่าพระกฐินออกเสียใช้เพียง "กฐิน" และจากคำว่าเป็นของ.................. ก็ให้ระบุชื่อผู้เป็นปัจจัยทานาธิบดีตามฐานานุฐานะของผู้ถวาย

ว่าตามหลักแล้ว ไตรกฐินนี้ควรจะได้แก่พระที่ขาดแคลนผ้าไตรและเป็นสมณะที่ปฏิบัติศาสนกิจเป็นอย่างดี คือ มีการปฏิบัติเคร่งครัดตามธรรมวินัย และเทศนาเผยแพร่พุทธธรรมแก่ประชาชนได้อย่างดีมีผล แต่ในทางปฏิบัตินั้นเป็นอีกอย่างหนึ่ง คือมักจะอุปโลกน์เจ้าอาวาสให้เป็นผู้ได้รับไตรกฐินแทบทุกรายไป เมื่อสงฆ์ผู้ได้รับมอบครองไตรเรียบร้อย ก็มีการ

สวดของ ชุมนุม สงฆ์ เป็นการ อวยชัยให้พรแก่ผู้คนที่ร่วม กัน มาทอดกฐิน เป็นภาษาบาลี ซึ่งแปลออกได้ใจความดังนี้ คือ ขอให้ท่านทั้งหลายมีอายุยืนยาว ถึงร้อยปี มีร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคาพยาธิ ประสงค์ปรารถนาสิ่งใดขอให้บรรลุตามใจหมาย จะทำการงานสิ่งใดขอให้พบประสบความสำเร็จได้รับแต่ประโยชน์โภชผลยิ่ง ๆ ขึ้น ขอจงได้รับชัยชนะ และความสำเร็จเสมอไป ท่านพุทธศาสนิกผู้มีจิตเลื่อมใสศรัทธา เราขอให้พรดังว่านี้แก่ท่าน

เมื่อพระให้ศีลให้พรแล้ว ก็เป็นอันเสร็จสิ้นพิธี ผู้คนก็พากันลาออกจากโบสถ์

ส่วนที่เกี่ยวกับพิธีหลวงนั้น จะเป็นดังนี้ คือ

เมื่อพระสวด ญัติทุติยกรรมจบ แล้ว พระ สงฆ์เจ้า อาวาส องค์ ครองกฐิน บางวัดก็พินทุที่ อาสนสงฆ์ ต่อหน้า พระสงฆ์แล้วจึงลงจากอาสนสงฆ์ไปครอง บางองค์ก็อุ้มผ้าไตรกฐินลงจากอาสนสงฆ์ เจ้าหน้าที่สังฆการีจะตีระฆังสัญญาณให้ปี่พาทย์บรรเลงจนกว่าพระจะครองผ้าเสร็จ กลับมานั่งยังอาสนสงฆ์ ตอนพระองค์ครองกลับ มาจะก้าวขึ้นยังอาสนสงฆ์ เจ้าหน้าที่จะตีระฆังอีกครั้งหนึ่ง เป็นสัญญาณให้ปี่พาทย์หยุดบรรเลง ต่อจากนั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว จะโปรดเกล้า ฯ ให้พระบรมวงศานุวกศ์ เสด็จไปทรงพระเคนเครื่องบริขารพระกฐิน เสร็จแล้วพระสงฆ์องค์ครองตั้งพัดขึ้นยถา ฯ ล ฯ พระสงฆ์ทั้งนั้นตั้งพัดยศขึ้น พร้อมกัน พระบาทสม เด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงหลั่งน้ำจากพระเต้าทักษิโณทกกรวดน้ำ พระสงฆ์รับ สพฺพี ฯลฯ สุขํ พลํ แล้วพระองค์ครองขึ้น เกณิยานุโมทนาคาถา ว่ารูปเดียวจนจบ คือ อคฺคิหุตฺตํ มุขา

ยญฺญา ฯลฯ ทายกา ปุญฺญกามิโนจบแล้ว พระรูปที่ ๒ ขึ้น กาเล ททนฺติ ฯลฯ เมื่อสวดกาลทานคาถาจบแล้ว รูปที่เป็นประธานกล่าวถวายอติเรกจบ ขอถวายพระพร แล้วสวด ภวตุ สพฺพมงฺคลํ ฯลฯ ภวนฺตุ เต เป็นอันจบพิธี (ที่กล่าวมานี้เป็นกฐินพระราชทาน)

หลังจากการถวายผ้ากฐินอันเป็นศาสนพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็มาถึงพิธีตามประเพณีของชาวบ้าน คือการแข่งเรือ อันเป็นการปฏิบัติจัดทำที่ควบคู่กันไปกับการทอดกฐิน ประเทศไทยเป็นประเทศกสิกรรม มีแม่น้ำลำคลองมากมาย ฉนั้น ตามปกติในตอนบ่ายของวันทอดกฐินตามวัดที่อยู่ตามริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง มักจะต้องมีการแข่งเรือติดตามไปด้วย อันเป็นประเพณีนิยมของชาวบ้านร้านถิ่นมานมนานแล้ว การแข่งเรือนี้เป็นการกระทำอันตั้งใจให้เกิดความสนุกครื้นเครง หนุ่ม ๆ สาว ๆ แต่งตัวอย่างบรรเจิดเฉิดฉันด้วยเสื้อผ้าอันมีสีต่าง ๆ นานา และอย่างหมดจดงดงามแล้วลงนั่งพายในเรือมาด เรือสำปั้น จ้ำแข่งกัน รางวัลนั้นก็เป็นสิ่งเล็กน้อยเพื่อให้ชื่นใจ คือ เรือลำฝ่ายหญิงที่ชนะการแข่งก็จะได้รับรางวัลผ้าแถบคล้องหัวเรือหนึ่งผืน ถ้าเป็นเรือฝ่ายชายที่มีชัยชนะก็จะได้ผ้าขาวม้าคล้องหัวเรือมาดทำนองเดียวกัน ในการนี้เจ้าภาพผู้เป็นเจ้าของงานทอดกฐินมักจะแจกข้าวต้มลูกโยน และส้มสูกลูกไม้แก่บรรดาคนในเรือแพต่าง ๆ ที่มาร่วมงานโดยการโยนไปให้ในเรือ

ความมุ่งหมายของการแข่งเรือ ก็เพื่อจะให้เกิดความรื่นรมย์และให้โอกาสบรรดาหนุ่ม ๆ สาว ๆ ได้พูดจาหยอกล้อรู้จักมักคุ้นกัน และทำ

ให้เจ้าของกฐินได้รับความยกย่องสรรเสริญ ในการที่ได้ช่วยทำให้ผู้คนชนละแวกวัดนั้น ได้มีโอกาสพบประสังสรรค์ ได้รับความชื่นชมรมณีย์ นับได้ว่าเป็นประเพณีอันดีงาม และแสดงออกบอกถึงวัฒนธรรมของประชาชนคนไทย การทอดกฐินอันเป็นศาสนกิจลุล่วงลงไปแล้ว นับว่าเป็นการเสร็จกิจพิธีแล้วบรรดาผู้ที่มาร่วมทำบุญในวันนี้ยังได้รับความฉ่ำชื่นสนุกสนานครื้นเครงอันประทับใจ ชักจูงให้เขาอยากมาร่วมทำบุญอีกในปีต่อ ๆ ไปด้วย เป็นการช่วยทำให้เราสามารถดำรงคงไว้ซึ่งประเพณีทางพระพุทธศาสนา และประเพณีทางวัฒนธรรมของไทยได้ถาวรสืบต่อไป

ส่วนในกรุงเทพ ฯ นั้นเล่า บางปีก็มีราชพิธีพระราชทานผ้ากฐินโดยทางชลมารคโดยมีกระบวนเรือสุพรรณหงส์ เรืออนันตนาคราช และเรือกระบวนอื่น ๆ ซึ่งมีลักษณะงดงามอร่ามตา พร้อมด้วยฝีพายออกจากท่าวาสุกรีเพรียบพร้อมด้วยการร้องของฝีพายด้วยนำนองเพลงเห่เรือ และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงประทับบนเรือสำคัญ เสด็จไปยังวัดอรุณราชวรารามแล้วเสด็จกลับคืนยังท่าวาสุกรี ภาพนี้เป็นภาพที่น่าตื่นเต้นประทับใจยวดยิ่ง ผู้คนจะหลั่งไหลมายังฝั่งแม่น้ำเฝ้าชมพระบารมีกันอย่างล้นหลามนับว่าเป็นราชพิธีอันสำคัญยิ่งในการทอดกฐิน ซึ่งชาวประเทศทั้งหลายได้พลอยชมพระบารมีและชมราชพิธีสำคัญของไทย อันเป็นที่รื่นรมย์ประทับใจชักจูงให้ชาวต่างประเทศเข้ามายังเมืองไทยได้ทางหนึ่งด้วย

ในการนี้ เห็นเป็นการสมควรที่จะได้นำกาพย์ชมเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์ มาประดับแต้มแต่งให้สารคดีเกิดสีสัน เป็นการแสดงออกซึ่ง

วัฒนธรรมอันเป็นมรดกของไทย และทั้งเพื่อเป็นการชี้แสดงให้ประจักษ์ถึงว่า ราชประเพณีเสด็จทอดพระกฐินทางชลมารคนั้นได้มีมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ตั้งแต่ครั้งสมัยอยุธยาดังคำประพันธ์ต่อไปนี้

กาพย์ชมเรือพระที่นั่งสุพรรณหงส์

สุพรรณหงส์ทรงพู่ห้อย งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์ ลินลาศเลื่อนเตือนตาชม

เจ้าฟ้าธรรมธิเบศร์

สุพรรณหงส์ทรงพู่ห้อย งามชดช้อยลอยหลังสินธุ์
เพียงหงส์ทรงพรหมินทร์ บินแต่ฟ้ามาสู่บุญ
ผจงจัดประภัศรไชย หลาววงละไมแลอ่อนละมุน
ลายเด่นเห็นดั่งดุน ท้องดำขลับขับทองวาว

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์

สุพรรณหงส์ทรงพระพุทธ บริสุทธิ์ สดสุกใส
พู่ห้อย ร้อยมาลัย ผ่องอำไพ พิสดาร
บุษบก บัลลังก์รัตน์ ทั้งชั้นฉัตร ชัชวาล
บังสูรย์ สุริย์ฉาน แลละลาน ตระการตา
ชดช้อย ลอยละล่อง อยู่กลางห้อง ท้องคงคา
เล่ห์หงส์ ลอยเวหา ร่อนลงมา สู่สาคร

วันออกพรรษา

กลองใน นาวาตาม ก็งดงาม เมื่อยามจร
พลพาย กรีดกรายกร สลับสลอน อยู่เรียงรัน

นายฉันท์ ขำวิไล

สุพรรณหงส์เพียงหงส์พรหม บินลอยลมลงนที
เป็นอาสน์พระพุทธมี สิริล่องท้องชลาลัย

นายหรีด เรืองฤทธิ์

งามผงาดราชพาหิ์เพี้ยง พรหมทรง
พระธินั่งศรีสุพรรณหงส์ ร เห็ดห้วง
หงส์ท้องล่องลอยลง รองบาท พระฤๅ
กลอนเกรินเพลินพายจ้วง พากย์แจ้วจำเรียงถวายแล ฯ

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

คาบนี้มีปราโมทย์ ทรงสมโภชราชภารา
ปีนราชย์พยุหยาตรา โดยชลมารคมากพลแมน
ทรงศรีสุพรรณหงส์ และระหงส่งแสงแสน
หงส์ทองล่องมาแทน ไม่เพริศพริ้งยิ่งเรือทรง
พลเรือเสื้อแดงดาษ ดูผุดผาดเอี่ยมอาจอง
มือกรายพายบรรยง ยกร่อนร่าท่านกบิน
เรือขบวนยวนตายล เรี่ยวแรงพลในชลสินธุ์
งามองค์ทรงแผ่นดิน ดังเจ้าหล้ามาธรณี

พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์

วันออกพรรษา

ศรีสุพรรณหัวหงส์	ช้อยพักตร์ก่งคอชู
พู่จามะรีเลีสะลอย	คาบปากห้อยหาวปลิว
ท้ายกนกลิ่วลมเชิด	แสงสุวรรณะเฉิดฉายวะวับ
แกมแก้วประดับดิลกงาม	กราบทองอร่ามลายแพรว
สองแถวพละพายฉกาจ	หมวกทรงประพาสเสื้อแดง
พายทองตระแบงบึ่นบ่า	แสนสง่าราชิศวะริยะเลิศ
หัวท้ายเทิดธงชัย	เครื่องสูงไสวตลอดลำ
พระแสงประจำตีนตอง	บุษบกทองเถลิงอาสน์
พระยิพู่ลาดเขนยอิง	บังสูรย์สิหิงค์กลดตาด
พัดโบกมาษปฤษฎางค์	ตาววัลละภางค์เชิญตรู
เชิญราชูปะโภคพิลาศ	ลอยลำผงาดชละฉาน

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

พิมพ์ที่โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด โทร. **884702**
กรมประชาสงเคราะห์
นายบุญเหลือ เจริญวงศ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา 26 ธ.ค. 12